

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav politologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE:

Lizaveta Zhuchkova

Politologie (B6701)

**Analýza běloruské revoluce: příčiny, výsledky a důvody
neúspěchu**

**Analysis of the Belarusian revolution: causes, results and
reasons for failure**

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ..... dne .....

Podpis autora

Poděkování:

V prvé řadě bych chtěla poděkovat doktorovi Ondřeji Slačálkovi za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat kolegům z bakalářského semináře, své rodině a nejbližším přátelům za podporu během bakalářského studia.

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na nedávné protesty v Bělorusku v roce 2020. Po událostech voleb lidé začali protestovat proti nelegitimním výsledkům. Studium byl proveden s cílem pochopit dlouhodobé příčiny a důvody neúspěchu.

K analýze využije studia o nenásilných protestech a roli emoci v protestním hnutí. Jednotlivé kapitoly budou sledovány dlouhodobé příčiny i krátkodobé spouštěče protestů, průběh protestů, aktéři a jejich taktiky. Autorka vyjde z analýzy dlouhodobých příčin protestu v Bělorusku, aby pak přešla k detailní analýze, založené vedle odborné literatury i na primárních zdrojích. Je zkoumána reakce vlády na tyto protesty, s pomocí literatury na toto téma je diskutována korelace mezi intenzitou těchto represí a výsledkem protestů. Hlavní otázkou práce budou důvody neúspěchu běloruských protestů.

Klíčová slova: nenásilný protest, revoluce, Bělorusko, volby

Abstract

This thesis focuses on the recent protests in Belarus in 2020. After the events of the election, people started to protest against the illegitimate results. The study was conducted to understand the long-term causes and reasons for failure.

For analysis, studies will be used on nonviolent protests and the role of emotion in the protest movement. Long-term causes and short-term triggers of protests, course of protests, actors and their tactics will be followed in individual chapters. The author starts from analysis of the long-term causes of the protest in Belarus, and then moves on to a detailed analysis based on primary sources as well as specialist literature. The government's response to these protests is examined, with the help of the literature on the subject, the correlation between the intensity of these repressions and the outcome of the protests is discussed. The main question of the paper will be the reasons for the failure of the Belarusian protests.

Keywords: non-violent protest, revolution, Belarus, elections

Obsah

Úvod.....	8
1 Analýza politického vývoje Běloruska na základě 3 aktérů	10
1.1 Počátky Lukašenkovy politické dráhy.....	10
1.1.1 První prezidentské období, budování vertikály moci	11
1.1.2 Ničení soupeřů	15
1.1.3 Politika sblížování s Ruskem	15
1.1.4 Druhé volební období	16
1.1.5 Třetí volební období.....	19
1.1.6 Politická a hospodářská krize po volbách roku 2010	21
1.2 Opozice.....	22
1.2.1 Vznik opozice, období po volbách 1994	22
1.2.2 Volební kampaň roku 2006 a 2010. Pokusy o barevnou revoluci	26
1.3 Běloruští voliči.....	28
1.4 Analýza politického režimu v Bělorusku	31
1.5 Závěry	32
2 Volební krize. Bezprostřední příčiny.....	34
2.1 Degradace politických institucí	34
2.1.1 Covidová krize	34
2.1.2 Únava lidí z nedostatku změn.....	36
2.1.3 Nedostatek zpětné vazby od běloruských úřadů	37
2.1.4 Zhoršení vztahů s Moskvou	37
2.1.5 Degradace volebního institutu	38
2.2 Opozice.....	39
2.2.1 Nová opozice.....	40
2.2.2 Stará a systémová opozice.....	43
2.2.3 Sdružení kolem jediného opozičního kandidáta.....	43
2.3 Závěry	46

3	Protestní hnutí	47
3.1	Teorie protestních hnutí.....	48
3.1.1	Repertoár kolektivních akcí. Bělorusky případ	51
3.2	Proč Bělorusko vybralo cestu barevné revoluce?	52
3.3	Metody nenásilného boje používané v Bělorusku.	55
3.4	Vliv ženského protestu na rozsah revoluce v Bělorusku.....	61
3.5	Vliv emocí na politickou činnost (protest).....	63
3.6	Závěry	67
4	Výsledky revoluce.....	69
4.1	Represe.....	69
4.2	Použití represí běloruskými úřady.....	71
4.3	Důvody neúspěchu běloruské revoluce	73
4.3.1	Běloruská společnost.....	73
4.3.2	Moc a uplatnění politické represe	74
4.3.3	Opozice	77
	Závěr	78
	Bibliografie.....	80
	Příloha	94

Úvod

Události srpna 2020 v Bělorusku změnilo uspořádání sil ve společnosti, postoj k právu a vztah společnosti k mocenským strukturám. Covidová ekonomická krize, která se prudce změnila v politickou krizi, vyvolala masové protesty v zemi, kde už více než 26 let vládne atmosféra lhostejnosti a strachu. Lidé žijící v absolutní apatii najednou vyšli protestovat. Byla to nejenom shromáždění v hlavním městě Minsku, ale i pokojné protesty žen, postižených lidí, lékařů a dalších sociálních skupin.

Od vzniku Běloruské republiky jako nezávislého státu až do současnosti běloruský režim degradoval k autoritářství. Neodstranitelnost prezidenta, naprosté podřízení všech složek moci jedné osobě, kontrola nad ekonomikou a médií vytvořily stav, ve kterém se režim hybridní adjektivní demokracie (neliberální demokracie) změnil v diktaturu.

Politika běloruských úřadů, ignorování koronaviru a zfalšování voleb přinutilo lidi vyjít do ulic. Nejprve to byly veřejná setkání s blogerem Sjarhejem Cichanouskim, který sdílel streamy na YouTube, na kterých se hovořilo o nedůvěře k úřadům a o problémech obyčejných lidí. V květnu 2020 oznámil svůj záměr kandidovat v prezidentských volbách, ale kvůli zatčení nepřijala Ústřední volební komise jeho dokumenty. Místo něj kandidovala jeho manželka Svjatlana Cichanouská. Své doklady předložili také bankéř Viktor Babaryko a diplomat a podnikatel Valerij Cepkalo. Rovněž byly přijaty přihlášky dalších 10 uchazečů.

Po začátku volebního období, lidé začali tvořit fronty, aby dali své podpisy nezávislým kandidátům. Heslo předvolebních protestů znělo: „*Ne pro někoho, ale proti Lukašenkovi.*“ Už při sběru podpisů úřady zadržely několik stovek lidí a opozičních politiků. Hlavní nezávislí kandidáti pak vůbec nebyli přijati do volebního klání. Registrováni byli Alexandr Lukašenko, Andrej Dmitrijev, Sjarhej Čeračen, Hanna Kanapacká a Svjatlana Cichanouská (manželka blogera Sjarheje Cichanouského). Štáb Cichanouské se spojil s volebními štáby Viktora Babaryky a Valerije Cepkala. Při předvolební agitaci se v běloruských městech shromáždily tisíce a dokonce statisíce účastníků, kteří podporovali spojený štáb.

Volby 9. srpna zcela změnilo Bělorusko. Začaly protesty ve všech velkých městech. Následovala masová zatýkání, bití, násilí ve věznicích, první zabití a zlomené životy tisíců Bělorusů. Běloruská protestní kultura je stále fenoménem mezi ostatními nenásilnými revolucemi. Represe pokračují dodnes, mnohé ve věznicích, dochází ke kompletnímu vyčištění informačního prostoru.

V jednotlivých kapitolách budu zkoumat dlouhodobé příčiny a krátkodobé spouštěče protestů, průběh protestů, aktéry a jejich taktiky. Přechod od historického kontextu k podrobné analýze běloruského případu se bude opírat nejen o literaturu, ale také o primární zdroje. Hlavním tématem práce budou důvody neúspěchu běloruských protestů.

První kapitola této bakalářské práce popíše dlouhodobé příčiny revoluce 2020 od samého počátku Lukašenkovy vlády. Bude přezkoumán historický kontext a tři aktérů politického života: Lukašenka, opozice a lidu, prosazení Lukašenka jako jediného relevantního politika v zemi, jeho politika rovnováhy mezi Evropou a Moskvou. Bude provedena analýza nejdůležitějších politických rozhodnutí a transformace politického režimu v Bělorusku.

Druhá kapitola představí argumenty a příčiny krize v Bělorusku. Budou zvažovány bezprostřední příčiny, jako je degradace postupů a institucí, selhání veřejné politiky a situace v předvolebním období.

Třetí kapitola bude věnována analýze běloruského protestního hnutí a analýze chování tří aktérů, jejich metody a repertoáry jednání. Na základě teorií revoluce Charlese Tillyho a Gene Sharpa, jiné odborné literatury i primárních zdrojů bude provedena analýza role emocí v běloruském protestním hnutí. Bude provedena komparace mezi ženským protestem v Bělorusku a jinými, jejich role a vliv na situaci.

Nakonec se ve 4. kapitole dostaneme k výsledkům revoluce a represí. Jak revoluce v Bělorusku ovlivnila tři hlavní politické aktéry, jaká je jejich budoucnost? Proč nebyl běloruský protest úspěšný? A je vůbec možné porazit diktátorský režim pouze pokojným protestem?

1 Analýza politického vývoje Běloruska na základě 3 aktérů

Bělorusko je malý stát na pomezí dvou politických světů – demokratického Západu a autoritářského Ruska. Bělorusko je vnitrozemské a má omezené přírodní zdroje. Právě vnější geopolitické podmínky ovlivnily formování běloruského režimu a politiku oficiálního Minsku.

Zahraničněpolitická praxe ukazuje, že malé země v podobné geopolitické situaci volí jednu ze tří zahraničněpolitických strategií: první je snaha o neutralitu, druhou je stávání se „juniorními“ partnery a třetí připojování nebo vytváření aliance s dalšími malými a středními či velkými státy, aby vyrovnaly vliv velkých mocností.¹

Totéž se stalo s Běloruskem. V závislosti na vládě se také změnil vektor geopolitiky. Od roku 1991 do roku 1994 byla hlavním vektorem spolupráce se zeměmi Evropy, po nástupu prezidenta Lukašenka začal posun směrem k Rusku. Spolu s vládou se změnil nejen vektor geopolitického vývoje, ale také došlo k degradaci politického režimu. Za 26 let Lukašenkovy vlády prošel běloruský režim obdobím adjektivní demokracie, informační a volební autokracie a po volbách v roce 2020 se změnil v diktaturu.

1.1 Počátky Lukašenkovy politické dráhy

Lukašenkova politická kariéra začala v jeho mládí. Byl tajemníkem Komsomolu a politickým důstojníkem v armádě, pak vstoupil do Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS). V době rozpadu Sovětského svazu byl předsedou kolchozu (v SSSR forma kolektivního zemědělství). V roce 1990 se Lukašenko stal poprvé poslancem, kritizoval sovětskou vládu, obvinil ji, že je diktaturou, stal se šéfem frakce „Běloruští komunisté pro demokracii“. Lukašenko se postavil proti kolapsu Sovětského svazu.²

Po podepsání Bělověžské dohody dne 8. prosince 1991 a vytvoření Unie nezávislých států v Bělorusku, ve vládě zůstali tě politiky, kteří tyto dohody podepsali: Kebič, Šuškevič a Kravčenko. Staronová vláda se snažila vytvořit demokratický stát vedený prezidentem. 15. března 1994 přijala Nejvyšší rada Ústavu Běloruské republiky.³ Objevila se pozice prezidenta a Běloruská republika jako jednotný demokratický sociální právní stát. Prezident je

---

¹ INBAR, E., SHEFFER, G. (Eds.). *The National Security of Small States in a Changing World* (1st ed.). Routledge, 1997. ISBN 9781315036748

² EKADUMOU, A. *Palitičnaja systema Belarusi z 1990 pa 1996 hod.* In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe.* Warsaw: Białyłstok, 2001, s. 33. ISBN 83-916658-0-1.

³ Tamtéž, s. 30.

hlavou státu a výkonné moci. Typ politického systému se tak změnil, místo parlamentní republiky se Bělorusko stalo poloprezidentskou.

1.1.1 První prezidentské období, budování vertikály moci

20. července 1994 se Lukašenko stal prvním prezidentem Běloruské republiky. Po přijetí prezidentských pravomocí Lukašenko začal vytvářet institucionální a legislativní základy režimu, a to od okamžiku nástupu do funkce prezidenta.⁴ Alexander Lukašenko začal budovat neosovětskou politiku. Hlavním symbolem toho je první referendum, které bylo iniciováno prezidentem, změna národních symbolů Běloruska na nové, uznání ruského jazyka státním jazykem (rusizace) atd.

Tabulka 1

Otázky představené na referendu 14. května 1995	Odpovědi
1. Souhlasíte s tím, že ruský jazyk získá stejný status s běloruským?	Ano (83,3 %)
2. Podporujete návrh na vytvoření nové státní vlajky a státní znak Běloruské republiky?	Ano (75,1 %)
3. Podporujete jednání prezidenta Běloruské republiky zaměřené na hospodářskou integraci s Ruskou federací?	Ano (83,3 %)
4. Souhlasíte s nutností změnit současnou ústavu Běloruské republiky tak, aby byla stanovena možnost předčasného ukončení pravomocí Nejvyšší radě prezidentem Běloruské republiky v případech systematického nebo hrubého porušení této ústavy?	Ano (77,7 %)

Zdroj: opendata.by⁵

Nová vlajka a erb byly podobné sovětským symbolům.⁶ Změnila se i hymna. Stala se podobná sovětské a ruské, ale byla v běloruštině. Sblížení s Ruskem nás přivádí zpět ke spojení Ruska a Běloruska. Toto referendum dalo Lukašenkovi příležitost vybudovat svou zemi podle vlastních pravidel. Přepsat historii, distancovat se od historie Běloruska spojeného s Evropou a zaměřit ji na SSSR. Lukašenko uplatňuje neosovětskou politiku a kulturu v novém nezávislém Bělorusku. Běloruská mentalita po rozpadu sovětského svazu ve spojitosti s

⁴ HLAVÁČEK, P. a J. HOLZER. Lukašenkovo Bělorusko. Případová Studie nedemokratického režimu. *Středoevropské politické studie*, 2005, 7(4), 409–427. ISSN 1212-7817.

⁵ OPENDATA. Referendумы в Беларуси. *Opendata.by* [online]. © 2023 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://opendata.by/blog/745>

⁶ Příloha 1

Lukašenkovou neosovětskou politikou zaručuje vysokou podporu stávajícího režimu a slouží jako potvrzení legitimacy (nový vůdce = nové symboly).⁷

Výměna státních symbolů Běloruské republiky byla provedena bez dodržení obecně uznávaných pravidel. Erb Pahoňa a bílo-červeno-bílá vlajka byly bez náležitého respektu odstraněny, symboly nebyly přeneseny do muzea, ani ponechány v sídle vlády jako ilustrace určitého období ve vývoji státu. Místo toho se několik úředníků, kteří se podíleli na odstraňování symbolů, podepsalo na vlajku, rozřezali ji na kousky a prodali.⁸ Tak probíhalo zničení starého pořádků v Bělorusku a vytvoření nového.

Otázky tohoto referenda byly formulovány v rozporu s preambulí a články 17 a 78 Ústavy Běloruské republiky z roku 1994, jakož i s články a preambulí prohlášení o suverenitě Běloruské republiky. Podle ústavy Běloruské republiky bylo nezákonné položit otázku státního jazyka a symbolů hlasovat v referendu.⁹ Konala se 2 hlasování, která byla procedurou referenda zakázána. Postup referenda byl porušen, protože Nejvyšší rada Běloruska nepodpořila Lukašenkovu iniciativu uspořádat referendum. Následně byli opoziční poslanci zbiti u budovy Nejvyšší rady.¹⁰ OBSE a americké ministerstvo zahraničí neuznaly výsledky referenda. V roce 1996 prošla země hlubokou politickou krizí. Parlament, nespokojený s Lukašenkovou politikou, inicioval referendum, které mělo Bělorusko vrátit do parlamentarismu.

Tabulka 2

Otázky od Nejvyšší rady 24. listopadu 1996:	Odpovědi
1. Má být přijata ústava Běloruské republiky z roku 1994 se změnami a doplňky navrženými poslanci komunistických a agrárních frakcí?	Ne (84,62%)
2. Podporujete, aby předsedové místních výkonných orgánů byli voleni přímo obyvateli příslušného územně správního celku?	Ne (69,92%)
3. Souhlasíte s tím, aby všechny složky státní správy byly financovány veřejně a pouze ze státního rozpočtu?	Ne (65,85%)

⁷ EKADUMOU, Andrej. Palitičnaja systema Belarusi z 1990 pa 1996 hod. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskaja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białyostok, 2001, s. 42–43. ISBN 83-916658-0-1.

⁸ Tamtéž, s. 42–43.

⁹ KONSTITUCIJA RESPUBLIKI BELARUS' 1994 GODA [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by016ru.pdf>

¹⁰ V noci z 11. na 12. dubna 1995 neznámí policisté zbili a vyvedli z Nejvyšší rady Běloruské republiky 19 poslanců z parlamentní frakce Běloruské lidové fronty „Renesance“, kteří drželi hladovku na znamení nesouhlasu s referendem iniciovaným prezidentem. ZABLOTSKI, K. Jak zbivali deputatau 20 gadou tamu. In: *Racyja.com* [online]. 5. 6. 2015 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.racyja.com/palityka/yak-zbivali-deputatau-20-gadou-tamu/>

Zdroj: Opendata.by¹¹

Lukašenko jako odpověď předložil své otázky:

Tabulka 3

Otázky, předložené prezidentem 24. listopadu 1996:	Odpovědi
1. Chcete přeložit Den nezávislosti Běloruské republiky (Den republiky) na 3. července – den osvobození Běloruska od nacistických nájezdníků ve Velké vlastenecké válce?	Ano (88,18%)
2. Chcete přijmout Ústavu Běloruské republiky z roku 1994 se změnami a doplňky (nové znění Ústavy Běloruské republiky) navrženými prezidentem Běloruské republiky A. G. Lukašenkem?	Ano (83,73%)
3. Zastáváte volný nákup a prodej pozemků bez omezení?	Ne (82,88%)
4. Podporujete zrušení trestu smrti v Běloruské republice?	Ne (80,44%)

Zdroj: Opendata.by¹²

Referendum proběhlo pro Lukašenka úspěšně a iniciativa Nejvyšší rady byla odmítnuta. Došlo porušení procedury referenda, porušení článku 28 zákona a usnesení Nejvyšší rady Běloruska.¹³ Docházelo k pochybným praktikám při sčítání hlasů a nezávislí pozorovatelé neměli možnost důkladně zkontrolovat průběh procedur.

¹¹ OPENDATA. Referendумы в Беларуси. *Opendata.by* [online]. © 2023 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://opendata.by/blog/745>

¹² Tamtéž.

¹³ Закон Республики Беларусь от 21 декабря 1994 г. №3465-XII "О Верховном Совете Республики Беларусь" [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1185.htm>

Hlasování nebylo tajné a volební účast vyvolala otázky nejen u opozice, ale i u nezávislých pozorovatelů. Po výsledcích referenda na protest rezignovalo 7 soudců a předseda ústavního soudu, premiér, ministr práce a náměstek ministra zahraničí.¹⁴

Po ústavním převratu z roku 1996 Lukašenko konečně ustavil svou vertikál moci. Formálně dělba moci stále v Bělorusku existuje, ale v praxi je legislativní moc v běloruské ústavě zastoupena parlamentem. Opoziční strany jsou zastoupeny v menšině a prakticky neovlivňují rozhodování. Výkonná moc, tj. Kabinet ministrů, je vytvořena na žádost prezidenta. Prezident, se souhlasem loajálního parlamentu, vybírá předsedu vlády (premiéra). Představitelé orgánu místní samosprávy (místní sověty) jsou voleni lidmi v krajských volbách, ale předsedové (starostové a guverněři) jsou jmenováni prezidentem. Moc soudní je vykonávána Ústavním soudem, který má 12 soudců. 6 z nich je jmenováno prezidentem, funkční doba je 11 let.¹⁵ Rovněž není respektován princip brzd a protivah předepsaných v ústavě. Na základě toho můžeme dojít k závěru, že prezident Běloruska v osobě Alexandra Lukašenka má absolutní moc.

Hierarchické uspořádání, které vybudoval Lukašenko, má tři pilíře: první – prezidentská administrativa, druhá – Bezpečnostní rada, Výbor státní kontroly a KGB, a konečně třetí – Rada ministrů (vláda). Formální roli zákonodárného orgánu zastává Národní shromáždění s dolní 110 člennou Sněmovnou reprezentantů a horní Radou republiky, kterou tvoří 64 senátorů.¹⁶ Liudmila Volakhova ve svém textu věnovaném postavení prezidenta v Bělorusku popisuje typ vlády Lukašenka jako „*Běloruská hlava státu vybavená nestandardně mimořádným prostorem pro manévrování tak ztělesňovala suverénní mocenské centrum a sólový hlas ve stávající pyramidě, na základě čehož se na politickém poli vykrytalizovalo nové rozložení sil, jehož jádrem se stala faktická likvidace principu dělby moci formálně garantovaného ústavním textem.*“¹⁷

---

¹⁴ KUHANOVÍČ, B. Referendum-1996. Krah sistemy sderžek i protivovesov. In: *Reform.by* [online]. 23. 2. 2022 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://reform.by/298342-refendum-1996-krah-sistemy-sderzhek-i-protivovesov>

¹⁵ PRESS SERVICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF BELARUS. Gosudarstvennoe ustrojstvo Belarusi. *President.gov.by* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: <https://president.gov.by/ru/president/detjam/gosudarstvennoe-ustrojstvo>

¹⁶ JANDJUK, V. Bělorusko. In: KUBÁT, M. et al. *Politické a ústavní systémy středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 36–59. ISBN 80-86432-90-4.

¹⁷ VOLAKHAVA, L. Postavení prezidenta v Bělorusku. In: MLEJNEK, J. et al. *Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2011, s. 298. ISBN 978-80-87404-11-9

1.1.2 Ničení soupeřů

Na začátku své kariéry se Aleksandr Lukašenko obával politického převratu a kvůli tomu si vybral cestu ničení svých soupeřů. O tom svědčí zmizení hlavních opozičních politiků v roce 1999. Většina z nich byla nejprve Lukašenkovými spolupracovníky v prezidentských volbách roku 1994, ale když viděli, jakou politiku provádí, přešli do opozice.

Viktor Gončar a Anatolij Krasovský byli uneseni 16. září 1999, den před setkáním nezávislých odborů a opozičních politiků. Účelem tohoto setkání bylo rozhodnout o celostátní kampani za impeachment prezidenta Lukašenka. Jurij Zacharenko, bývalý ministr zahraničních věcí Běloruska, zmizel 7. května 1999. Prosazoval také Lukašenkovu rezignaci a obvinil ho z uzurpování moci. Ve svých rozhovorech mnohokrát zdůrazňoval, že: „*zpočátku věřil v laskavost prezidenta, ale pak si uvědomil, že je hrozný člověk a jde mu pouze o neomezenou moc.*“¹⁸ V roce 2000, 7. července, byl unesen Dmitrij Zavadskij, provozovatel prvního kanálu běloruské televize. Cestou autem na letiště zmizel. Auto bylo později nalezeno na letišti, ale tělo Zavadského tam nebylo. U soudu vypovídal známý novinář Pavel Šeremet, který obvinil z vraždy běloruskou vládu. Vyšetřování a soudy v těchto případech byly demonstrativní. Jména běloruských politiků, kteří se mohou podílet na zmizení opozičních politiků, jsou na černé listině EU. Existuje mnoho dokumentárních filmů, které se věnují vyšetřování zmizení a vražd běloruských politiků. Kniha Pavla Šeremeta „Náhodný prezident“ popisuje a uvádí konkrétní obvinění proti Lukašenkovi a jeho spolupracovníkům, kteří mohou být zapleteni do těchto zmizení, a poskytuje důkazy.¹⁹ V roce 2020 natočil DW film o bývalém bojovníkovi SOBR Yurym Garavaiském, který se přiznal k účasti na únosech a zabitích v roce 1999. Ve své výpovědi podrobně popsal, jak probíhaly únosy, mučení a vraždy a také potvrdil Lukašenkovu účast na těchto zločinech.²⁰

1.1.3 Politika sblížení s Ruskem

Prakticky ihned po nástupu Lukašenka k moci začala politika sblížení s Ruskem. 6. ledna 1995 byla uzavřena dohoda mezi Ruskem a Běloruskem o celní unii. Následovala v únoru 1995 smlouva o přátelství, dobré víře a spolupráci na 10 let s automatickým prodloužením. Již

---

¹⁸ BELSAT DOC. An ordinary president. In: *Youtube.com* [online]. 28. 6. 2021 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=8KwoCW1rOZk&t=1769s&ab_channel=%D0%91%D0%95%D0%9B%D0%A1%D0%90%D0%A2DOC

¹⁹ ŠEREMET, P. a S. KALINKINA. *Slučajnyj prezident*. St Petersburg: Limbus Press, 2004, s. 96. ISBN 5-8370-0116-6.

²⁰ SOTNIK, E. Čto Garavskij rasskazal ob ubijstve Zaharenko ego dočeri. Deutsche Welle. In: *Dw.com* [online]. 17. 2. 2020 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/ему-стреляли-в-спину-что-участник-убийства-захаренко-рассказал-его-дочери/a-52383506>

v květnu téhož roku byla otevřena hranice mezi Ruskem a Běloruskem. 1996 byla uzavřena smlouva o založení Společenství Běloruska a Ruska,²¹ jehož cílem byla politická a ekonomická integrace obou zemí. V rámci této smlouvy byly vytvořeny mezistátní struktury. Přesně o rok později, 2. dubna 1997, byla podepsána smlouva o vytvoření unie Ruska a Běloruska.²²

Je důležité si uvědomit, že všechny tyto události se odehrály před nástupem Putina k moci v Rusku. Vytvoření unie mezi těmito dvěma zeměmi je Lukašenkovým nápadem. Byl to právě on, kdo chtěl stát v čele takové unie. Silný, ambiciózní charismatický vůdce, který by dokázal udržet tak rozsáhlý celek ve svých rukou. V této době se mohlo zdát, že v Rusku není silný vůdce, který by mohl této myšlence zabránit

8. prosince 1999 se forma rusko-běloruské integrace opět změnila: byla podepsána smlouva o vytvoření spojeneckého státu Běloruska a Ruska.²³ Byla vytvořena nejvyšší státní rada unie, Rada ministrů a Parlamentní shromáždění. Definitivně strukturu a postavení nejvyšších orgánů unijního státu měl stanovit ústavní zákon, jehož odkaz je obsažen v textu smlouvy (Smlouva z roku 1999). Obsah ústavního zákona se stal předmětem dlouhých diskusí. Bělorusko navrhlo vytvoření unie států na rovnoprávném základě, ruské návrhy předpokládaly, že Bělorusko přenese část suverenity na nadnárodní úroveň. V důsledku toho byla otázka přijetí ústavního zákona skutečně stažena z programu.²⁴ Bylo jasné, že integrace nejde podle plánů, které měl Lukašenko. V roce 2000 bylo zřejmé, že rusko-běloruská integrace, která dosáhla v prvních fázích skutečných výsledků, se dostala do „slepé uličky“. Patová situace je důsledkem existence rozdílných ekonomických modelů v Bělorusku a Rusku a ztráty motivace Lukašenka k odmítnutí suverenity.

1.1.4 Druhé volební období

V roce 2001 pro Lukašenka nebyl problém, že jeho režim neuznalo mezinárodní společenství. Díky jeho politice sblížení s Ruskem a budování pevných vazeb musel požádat o pomoc ruské elity. Výsledkem byly časté návštěvy Moskvy, návštěvy vysokých představitelů

---

²¹ Russian Federation and the Republic of Belarus. (1996) *Dogovor ob obrazovanii Soobshchestva Rossii i Belarusi ot 2 aprelya 1996 g.* [Treaty on Establishing the Community of Russia and Belarus of April 2, 1996]. [Online] Available from: http://www.belrus.ru/law/act/dokumenty_i_opredelyayuchie_osnov/dogovor_ob_obrazovanii_soobshchestva_rossii_i.html

²² Dogovor o sozdanii soyuznogo gosudarstva. *Information Analysis Portal of the Union State* [online]. [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: soyuz.by

²³ Russian Federation and the Republic of Belarus. (1999) *Dogovor o sozdanii Soyuznogo gosudarstva ot 8 dekabrya 1999 g.* [Treaty on Establishing the Union State of December 8, 1999]. [Online] Available from: <http://www.soyuz.by/about/docs/dogovor5>

²⁴ SMISHENKO, R. Problemy integratsii Rossii i Belarusi. *Cyberleninka.ru* [online]. S.75 [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/16roblémy-integratsii-rossii-i-belarusi/viewer>

Běloruska, jednání s Vladimírem Putinem o finanční podpoře a posílení již vzniklého Svazového státu Ruska a Běloruska (dal jako SBR). Státní tajemník SBR věnoval 27. dubna běloruské straně peníze na léčbu nemocných dětí.²⁵ Rusko nadále podporovalo běloruský režim velkými půjčkami.

Lukašenkova západní politika se v předvolebním období výrazně rozvinula. Dne 6. června se výbor OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě) rozhodl neuznat legitimitu Sněmovny reprezentantů zřízené po referendu v roce 1996.²⁶ Status Běloruska v PACE (Parlamentním shromáždění Rady Evropy) zůstal nezměněn.

Aktivní fáze volební kampaně Lukašenko se skládala z účasti prezidenta na hromadných událostech. Například oslava 15. března dne Běloruské ústavy, 26. dubna účast na pamětních událostech a návštěva regionu s nejvíce oběťmi po tragédii v jaderné elektrárně v Černobylu, dále slavil 9. května hlavní sovětský svátek – den vítězství nad fašistickými útočníky.²⁷ Všechny tyto akce byly aktivně prezentovány v médiích. Volební program zahrnoval výstavbu bydlení, rozvoj exportu, Agro průmyslový komplex a podporu vědy a systému zdravotní péče. Jedním z Lukašenkových předvolebních slibů bylo vykázaní hlavy pozorovací skupiny OBSE Hanse-George Wiecka z Běloruska. Prezident také obvinil amerického velvyslance z finanční podpory opozice.²⁸

V roce 2001 byla státní média zcela kontrolována prezidentskou výkonnou vertikálou. Po analýze programů běloruské státní televize od roku 1995 lze tvrdit, že reklamní kampaň ve státních médiích ve prospěch Lukašenka probíhala po celou tuto dobu.²⁹ Lukašenko totiž monopolizoval televizi a stal se hlavní postavou pořadů ve státních médiích. V té době bylo veškeré jednání prezidenta komentováno pouze pozitivně, jednání běloruské opozice v běloruských zprávách bylo ukázáno pouze negativně. Vznikl týdenní pořad s názvem „Рэзананс“ (Rezonance), jehož smyslem bylo zdiskreditovat opozici a snížit důvěru k ní. Později se objevil program „Tajné prameny politiky“³⁰ – otevřená propaganda proti opozici. Běloruská státní televize používala propagandu sovětského stylu proti tzv. hrůzám buržoazní

---

²⁵ CIS. Sojuznoe gosudarstvo Belarusi i Rossii (spravka MID Rossii). In: *E-cis.info* [online]. 8. 11. 2021 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://e-cis.info/news/568/95987/>

²⁶ EKADUMOU, Andrej. Palityčny praces u 2001 hodze. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białystok, 2001, s. 245–246. ISBN 83-916658-0-1.

²⁷ Tamtéž, s. 247.

²⁸ Tamtéž, s. 248.

²⁹ EKADUMOU, Andrej. Palityčny rynak SMI. Infarmacyjnaja prastora Belarusi. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białystok, 2001, s. 221–222. ISBN 83-916658-0-1.

³⁰ Tamtéž, s. 213–214.

demokracie. Během prezidentské kampaně v roce 2001 se Lukašenko odmítl účastnit veřejných debat s dalšími prezidentskými kandidáty, ale pokračoval ve své PR kampani ve státních médiích.³¹ Běloruská televize ukázala, jak se Lukašenko na rozdíl od svých odpůrců angažuje v konkrétních skutcích pro zlepšení lidského života.

9. září 2001 Lukašenko vyhrál prezidentské volby s výsledkem 75 %.³² Mezinárodní nezávislí pozorovatelé zaznamenali ve volbách podvody. Dokonce i během volební kampaně byli zadrženi opoziční politici, byly prováděny prohlídky jejich domovů. Objevil se velký počet případů propuštění z práce a vyloučení z univerzit pro účast na volební kampani v různých fázích a také pro účast na civilní iniciativě „Nezávislé pozorování“. Během voleb se výpočty nezávislých pozorovatelů neshodovaly s výpočtem komisí a všechny stížnosti pozorovatelů byly Ústřední volební komisí zamítnuty.³³

Výsledkem je, že pozorovatelé z SNS (Společenství nezávislých států)³⁴ uznali volby. Podle nezávislých pozorovatelů, opozice, USA a EU tyto volby nebyly legitimní. Neuznání voleb zhoršilo vztah mezi Běloruskem a Západem. EU uložila sankce proti vyšším úředníkům Běloruska a otázka porušování lidských práv v Bělorusku se začala v Evropském parlamentu objevovat častěji. V roce 2004 přijaly Spojené státy Akt demokracie v Bělorusku (Belarus Democracy Act of 2004).³⁵

---

³¹ EKADUMOU, Andrej. Palityčny rynek SMI. Infarmacyjnaja prastora Belarusi. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białystok, 2001, s. 214. ISBN 83-916658-0-1.

³² EKADUMOU, Andrej. Dynamika rejtyngu A. Lukashenki i vyniki prezidentskych vybarau 2001 godu. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białystok, 2001, s. 325. ISBN 83-916658-0-1.

³³ *Obzor-Hronika narušenij prav čeloveka v Belarusi v 2001 godu*. — S. 6 - 9. — 217 s. [online]. Memorial library [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://lib.memo.ru/book/11674>

³⁴ CIS Executive Committee. *Zajavlenie nabljudatelej ot Sodružestva Nezavisimyh Gosudarstv po rezul'tatam vyborov Prezidenta Respubliki Belarus'* [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20090915153124/http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=1752>

³⁵ 108th Congress (2003-2004). *H.R.854 - Belarus Democracy Act of 2004*. <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/house-bill/854/text:congress.gov,2004>.

Hlavním Lukašenkovým úspěchem je referendum z roku 2004. Položil pouze jednu otázku:

Tabulka 4

Otázka předložená na referendu 17. října 2004	Odpověď
Souhlasíte s tím, aby se první prezident Běloruské republiky A. G. Lukašenko mohl účastnit se jako kandidát na prezidenta Běloruské republiky v prezidentských volbách a přijímáte první část článku 81 Ústavy Běloruské republiky v následujícím znění: „Prezident je volen na pět let přímo lidem Běloruské republiky na základě všeobecného, svobodného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním“?	Ano (87,97%)

Zdroj: Opendata.by³⁶

Samotná otázka, která může souviset se znovuzvolením prezidenta Běloruské republiky nebo s volebním postupem nebo počtem volebních období a trváním voleb, je nezákonná podle čl. 112 volebního zákoníku „Otázky, které nelze předložit k republikovému referendu: ... otázky související s volbou a odvoláním prezidenta Běloruské republiky...“³⁷ Výsledky tohoto referenda neuznali zahraniční pozorovatele z mise OBSE a vyvolaly protesty v Minsku.³⁸

Toto referendum dalo Lukašenkovi příležitost vládnout, jak dlouho bude chtít. Celkově vzato výsledky všech referend nakonec schválily vertikálu moci v Bělorusku a připravily Bělorusko o poslední známky demokratické moci. Lukašenko se stal jediným vládcem Běloruska. Jeho pravomoci formální i neformální byly podřízeny všechny státní struktury včetně armády a médií.

1.1.5 Třetí volební období

Při třetích prezidentských volbách se Lukašenkova politika dostala do obtížné doby. Hlavní tu byly hrozby barevných revolucí na příkladu Gruzie, Ukrajiny, Kyrgyzstánu, zhoršení vztahů s Ruskem a Západem, jakož i hospodářská krize. Proto 25. listopadu 2005 v prvním čtení a 2. prosince 2005 ve druhém čtení Sněmovna reprezentantů Národního shromáždění Běloruska přijala změnu v trestním zákoně o zpřísnění odpovědnosti „za jednání zaměřené proti osobám a veřejné bezpečnosti“ (tento článek se používá proti účastníkům opozičních

³⁶ OPENDATA. Referendy v Belarusi. *Opendata.by* [online]. © 2023 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://opendata.by/blog/745>

³⁷ IZBIRATEL'NYJ KODEKS RESPUBLIKI BELARUS' 11 fevralja 2000 g. № 370-Z. *Reformation* [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk0000370>

³⁸ BULHOKOU, V. a V. SILICKI, ed. *Belaruskaja palitychnaja scena i prezidentskija vybary 2006*. Institute of Belarusian Studies in Vilnius, 2007, s. 118. ISBN 978-80-86961-24-8.

protestů).³⁹ Vedoucí KGB Stepan Sukharenko otevřeně uvedl, že hlavním smyslem tohoto zákona je snížit vlnu masových protestů, které opozice připravuje během volební kampaně. Lukašenko začal zvětšovat síly mocenských struktur, zvyšovat jim platy a zlepšovat jejich zaměstnanecké výhody.⁴⁰

Lukašenkova volební kampaň byla zaměřena na charismatický obraz kandidáta. V médiích byl prezentován jako vůdce, kterého voliči již dlouho znají a který může být hodnocen podle svých činů (boj s korupcí, podpora kolchozů, bytová výstavba atd.).⁴¹ Souběžně s tím média pokračovala v propagandě proti Evropě a Spojeným státům americkým a obviňovala je z podpory opozice a přípravy barevné revoluce v Bělorusku.

V prezidentských volbách 19. března roku 2006 byl podle výsledku Centrální volební komise Lukašenko znovuzvolen s výsledkem 83 %.⁴² Povolební protestní hnutí bylo potlačeno.

Kvůli hospodářské krizi roku 2008 Lukašenko přijal nepopulární řešení vybudovat jadernou elektrárnu v Bělorusku. Tento krok nebyl srozumitelný kvůli tomu, že Bělorusko ještě plně nevyřešilo problém jaderného znečištění po černobylské katastrofě. Radioaktivní znečištění po nehodě v Černobyli ovlivnilo celé území Běloruska, nejhůře regiony Gomel, Mogilev a Brest. V zóně znečištění bylo 3678 obcí, ve kterých žilo 2,2 milionu lidí. 479 obcí přestalo existovat. Oblast kontaminované zóny (evakuace)* je 1,7 tisíc m².⁴³

Rok 2009 byl skutečně ikonický jak pro zahraniční politiku Běloruska, tak zejména pro vztahy s Evropskou unií. Běloruská zahraniční politika se proměnila na multi-vector politics. Bělorusko se stalo partnerem EU a plnohodnotným účastníkem programu „Východní partnerství“.⁴⁴ Východní partnerství je iniciativou pro prohloubení evropské politiky sousedství (ENP) a je v podstatě alternativou k členství v EU, přičemž účastníkům v budoucnu nabízí zónu volného obchodu a bezvízový režim s EU. Účast Běloruska ve Východním partnerství byla také prvkem prestiže pro zemi, která byla nedávno izolovaná a která neměla západní investice.⁴⁵ Je

---

³⁹ BULHOKOU, V. a V. SILICKI, ed. *Belaruskaja palitychnaja scena i prezidentskija vybary 2006*. Institute of Belarusian Studies in Vilnius, 2007, s. 83. ISBN 978-80-86961-24-8.

⁴⁰ Tamtéž, s. 88.

⁴¹ Tamtéž, s. 130–144.

⁴² Výsledky prezidentských voleb v Belorusku, Dostupné z: <https://rec.gov.by>.

⁴³ BELTA. Posledstviya avarii na ČAĚS dlja Belarusi. K 35-letiju černobyl'skoj katastrofy. In: *Belta.by* [online]. 21. 4. 2021 [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: <https://www.belta.by/infographica/view/posledstviya-avarii-na-chaes-dlja-belarusi-k-35-letiju-černobyl'skoj-katastrofy-24608#bounce>

⁴⁴ Astapenko, V. A. Evropejskaja politika sosiedstva i programma Vostočnogo partnerstva / V. A. Astapenko, T. N. Mihaleva // Aktual'nye problemy meždunarodnyh otnošenij i global'nogo razvitija : sb. nauč. st. / Belorus. gos. un-t. – Minsk, 2016. – Vyp. 4. – S. 221–227.

⁴⁵ ALECHNOVICH, A. Učastie Belarusi v proekte Evrosojuza “Vostočnoe partnerstvo” budet v ljubom sluchae vygodno dlja strany. In: *Web.archive.org* [online]. 4. 5. 2009 [cit. 2022-05-16]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140720222608/http://newsby.org/by/2009/05/07/text7291.htm>

důležité si uvědomit, že tento program nezahrnuje demokratizaci svých účastníků. Účast v programu východního partnerství tak nijak nezměnila vnitřní politiku země.

Ve vztazích mezi Evropskou unií a Běloruskem se rok 2009 stal nejvíce průlomovým a dynamickým. Nicméně sblížení Běloruska s EU nevedlo k transformaci politického systému v zemi. EU nezískala vliv na Bělorusko a nedokázala vstoupit běloruskému režimu demokratické hodnoty.

1.1.6 Politická a hospodářská krize po volbách roku 2010

19. prosince 2010 byl Lukašenko znovuzvolen prezidentem s výsledkem 79,65 % hlasů. Podobně jako v minulých volbách zaznamenali mezinárodní nezávislí pozorovatelé ve volbách porušení (tlak na opoziční kandidáty, neshodování výpočty nezávislých pozorovatelů s výpočtem komisí). USA, EU a opozice neuznaly výsledky voleb. Falšování voleb vyvolalo protestní hnutí v Minsku a jinech velkých městech, to ale bylo potlačeno vládou.

Roku 2011 Lukašenko rozvinul represivní politiku vůči svým protivníkům. 11. dubna 2011 došlo v minském metru k teroristickému útoku.⁴⁶ Lukašenko to využil jako novou příležitost k velkému ideologickému útoku na opozici, aktivisty v oblasti lidských práv a kritické občany.⁴⁷

Pro Lukašenko rok 2011 neprošel úspěšně ještě kvůli hospodářské krizi. Devalvace běloruského rublu vedla k prudkému nárůstu cen a ke zhoršení kvality života populace Běloruska.⁴⁸ Lukašenkovi se podařilo tuto krizi překonat pomocí ruských půjček a také dalšího prodeje ruské ropy. Prezident vytvořil systém, který byl výhodný pro stát: kupoval ropu za cenu nižší než průměr na světě, vyčistil ji v běloruských ropných továrnách a znovu ji přeprodával do Evropy.

Prezidentské volby v roce 2015 se konaly relativně nepovšimnutý oproti pozadí Euromaidanu na Ukrajině. Běloruská státní média aktivně vysílají to, co se děje na Ukrajině, a zároveň provádějící propagandu Lukašenko jako prezidenta, který takové „nepokoje“ v zemi nedovolí.⁴⁹

---

⁴⁶ Terakt bez motiva i prigovor za 3,5 mesjaca. 11 aprilja 2011 goda v minskom metro proizošel mošnyj vzryv. In: *Currenttime.tv* [online]. 9. 4. 2021 [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://www.currenttime.tv/a/belarus-minsk-metro-explosion/31193547.html>

⁴⁷ Ograničenie političeskich i graždanskich prav graždan posle prezidentskih vyborov 2010 g. *INTERNATIONAL FEDERATION FOR HUMAN RIGHTS* [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.fidh.org/IMG/pdf/rapport_Belarus_RUS_web.pdf

⁴⁸ POŽIDAEV, E. Belorusskij krizis: deval'vacija Lukašenko. In: *Eadaily.com* [online]. 29. 12. 2016 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://eadaily.com/ru/news/2016/12/29/belorusskiy-krizis-devalvaciya-lukashenko>

⁴⁹ BUKCHIN, A. Lukašenko: v Belorussii nikogda ne budet "majdana." In: *Ria.ru* [online]. 29. 1. 2015 [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://ria.ru/20150129/1044867174.html>

11. října 2015 vyhraje Lukašenko volby s výsledkem 83,49 %.⁵⁰ Toto prezidentské období se stalo pro Lukašenko dobou „tání“. Působil jako mírotvorce, zprostředkoval řešení krize mezi Ruskem a Ukrajinou. Inicioval a poskytl platformu pro Minské dohody. Zároveň začal propouštět z vězení odsouzené opoziční politiky.⁵¹ Tyto kroky se staly ukazateli Evropské unie jako demokratizace vlády Běloruska. To pak opět umožnilo prezidentovi zahájit multi-vektorovou politiku.

V roce 2017 po prezidentově nařízení č. 3 „o prevenci sociální závislosti“, známější jako vyhláška o parazitismu se Lukašenko pokusil kompenzovat výdaje státu do sociální sféry vybíráním dodatečné daně od nezaměstnaných i samostatně podnikajících. Tato vyhláška neodpovídala Ústavě Běloruska⁵² a také způsobila mnoho protestů ve všech velkých městech.⁵³ Aby se zabránilo masovým protestům, byla tato nařízení v roce 2018 zrušena.

Alexander Lukašenko tak vstoupil do roku 2019 jako stabilní vůdce státu. Za 23 let své vlády se mu podařilo vybudovat vertikálu moci, podmaněním všech složek státní správy (dělby moci), státních médií a rozpočtových organizací. Vybuďoval si image bojovníka proti korupci a garanta suverenity. Zvládl překonat několik ekonomických krizí a také nadále balancovat mezi Západem a Ruskem, budovat politické a ekonomické vztahy s oběma stranami. Alexander Lukašenko byl v Bělorusku skutečně politikem č. 1. jen on měl vůli účelně bojovat o moc, přijít k moci a zůstat u moci v rozporu s politické a ekonomické krize.

1.2 Opozice

1.2.1 Vznik opozice, období po volbách 1994

Po kolapsu Sovětského svazu zůstala v Bělorusku u moci nomenklatura vytvořená ještě v sovětských dobách. Staronová vláda učinila několik pokusů o demokratizaci společnosti, vytvářela demokratické reformy a pokusila se sledovat politiku národního obrození.⁵⁴ V čele Běloruska tehdy stála Nejvyšší rada a Bělorusko samo bylo parlamentní republikou.

---

⁵⁰ Výsledky prezidentských voleb v Belorusku, Dostupné z: <https://rec.gov.by>.

⁵¹ ILYASH, I. Kakovy predely političeskoj ottepeli v Belarusi? In: *Belrynok.by* [online]. 1. 4. 2016 [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://www.belrynok.by/2016/04/01/kakovy-predely-politicheskoj-ottepeli-v-belarusi/>

⁵² KONSTITUCIJA RESPUBLIKI BELARUS' 1994 GODA [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by016ru.pdf>

⁵³ SVADOBA. «Marš nedarmaedaŭ» u Vicebsku, Babrujsku, Baranavičah i Beras'ci. In: *Svadoba.org* [online]. 26. 2. 2017 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.svadoba.org/a/28333486.html>

⁵⁴ EKADUMOU, Andrej. Palitičnaja systema Belarusi z 1990 pa 1996 hod. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskaja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białyystok, 2001, s. 24. ISBN 83-916658-0-1.

V čele demokratizace v Bělorusku byla politika Stanislava Šuškeviče – předsedy běloruského Nejvyššího sovětu a reformátora. Šuškevičova vláda usilovala o vstup do EU, proto prosazovala sblížení s Litvou: bělorusko-litevská deklarace o zásadách dobrých sousedských vztahů byla podepsána v roce 1991, podpis dohody o volném obchodu v roce 1993.⁵⁵ Vláda v čele se Šuškevičem tak zvolila 3. zahraničněpolitickou strategii – vstup do EU a rozvoj demokracie v Bělorusku (viz s. 10).

Šuškevičova politika však byla mezi masami nepopulární, což vedlo k jeho prohře ve volbách v roce 1994. Hlavním problémem této doby byl nesoulad mezi lidmi a vládou. Vláda intelektuálních reformátorů byla pro obyčejné lidi z vesnic a JZD nepochopitelná. Sblížení se západními zeměmi vyvolalo ostražitost.

V roce 1993 národní demokratické síly vedené BNF iniciovaly bělorusizaci.⁵⁶ Cílem bylo popularizovat běloruský jazyk a literaturu, historii Běloruska, vrátit běloruské státní symboly (erb, vlajku a hymnu), s pomocí médií propagovat také myšlenky národního obrození a zbavit se sovětské ideologie. V roce 1993 tedy bylo vydáno o 43 % více knih v běloruském jazyce než v ruském.⁵⁷ Opozice obrátila pozornost k zakořenění běloruského jazyka jako úředního jazyka – ve vzdělávacím systému a státních orgánech by se měl používat běloruský jazyk. Bělorusizace však způsobila nespokojenost ruské mluvčích úředníků, učitelů a intelektuálů.⁵⁸ Bělorusizace ukázala, že většina populace nebrala běloruský jazyk vážně a nepodporovala intenzivní zakořenění.

V roce 1994 ztratila stará běloruská elita svou legitimitu u většiny běloruské populace. Demokratické procesy, hnutí za národní oživení splnilo odpor běloruského lidu.

Vzhledem k tomu, že stará Nejvyšší rada začala ztrácet své postavení a konec funkční období se blížil, proto byl vybrán jediný způsob, jak zadržet moc – vytvoření prezidentské instituce. K představení nové instituce bylo nutné vytvořit ústavu a provést volby. V roce 1993 byl Šuškevič odstraněn z funkce předsedy Nejvyšší rady, protože byl obviněn v korupce. Komunisté a zástupci proimperského Národního hnutí Běloruska se také postavili proti Šuškevičovi.⁵⁹

---

⁵⁵ ZINOVEV, V. a E. TROICKIJ. VNEŠNAJA POLITIKA BELORUSSII (1992–2017 gg.): MALOE GOSUDARSTVO NA GEOSTRATEGIČESKOM RAZLOME*. *Slavjanskij mir v uslovijah sovremennyh vyzovov*. 2017, 50(4), 123–133. DOI: 10.17223/18572685/50/8.

⁵⁶ EKADUMOU, Andrej. Palitičnaja systema Belarusi z 1990 pa 1996 hod. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskaja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białyostok, 2001, s. 24. ISBN 83-916658-0-1.

⁵⁷ Tamtéž, s. 24.

⁵⁸ Tamtéž, s. 24.

⁵⁹ Tamtéž, s. 30.

V roce 1994 byla ústava přijata.⁶⁰ Stará nomenklatura tedy dokázala změnit podobu vlády v Bělorusku: parlamentní republika se stala prezidentskou. Běloruská elita, která měla administrativní zdroje, chtěla dosadit na toto místo svého kandidáta: buď Kebiče, nebo Lukašenka, aby si udržela svou moc v té či jiné podobě.

Bělorusko zůstávalo jedinou zemí v Evropě, kde dosud zůstala sovětská vláda. V této době již začaly politické a ekonomické změny v jiných zemích, změnil se politický režim, konaly se parlamentní a prezidentské volby. Na pozadí toho v Bělorusku začala první prezidentská volební kampaň. Stará nomenklatura se svým kandidátem Kebičem se pokusila dohodnout na sloučení běloruského a ruského měnového systému za účelem zvýšení ideologického zdroje.⁶¹

Hlavními příznivci sovětského systému byli 4 prezidentští kandidáti (včetně Lukašenka a Kebiče) z šesti kandidátů. Oni podporovali Spojení Běloruska a Ruska a byli proti tržním reformám. Dva opoziční kandidáti – Stanislava Šuškeviče a Zyanona Poznyaka, kteří byli pro plnou nezávislost Běloruské republiky a také pro národní obrození.⁶²

Volby se konaly ve dvou kolech. Lukašenko a Kebič zůstali hlavními kandidáty na pozici prezidenta. Konfrontace mezi nimi byla na obraze kandidátů. Prvním z nich je "muž z lidu", druhý zástupce elit. Navzdory tomu oba reprezentovali sovětský systém. 10. července roku 1994 byl Lukašenko poprvé zvolen prezidentem Běloruska.

Po ústavní krizi v roce 1996 se opozice začala rozšiřovat, získávat nové organizační formy a pokusila se použít nové metody. Po rozpuštění demokratického parlamentu (Nejvyšší rada) v roce 1997 začaly opoziční strany pracovat na nové taktice. Sjednocená občanská strana (OGP) byla rozdělena do 2 táborů, první se pokusil udržet své pozice v Nejvyšší radě, druhý tábor byl radikalizovaný a začal organizovat protestní akce.⁶³ Strana běloruské lidové fronty (BNF) 12. dubna 1997 oznámila neuznání Lukašenkovy režimu a oznámila svůj záměr zúčastnit se protestní akce. Sociální demokratická strana („Lidová gramada“) vyjádřila ochotu vyjednávat s Lukašenkovým režimem vytvořením ústavního shromáždění, které by mohlo zajistit a ovládat pořádání voleb v Bělorusku. Strana komunistů vedená S. Kalyakinem se ideologicky posunula přímo k sociální demokracii.⁶⁴

---

⁶⁰ Tamtéž, s. 31.

⁶¹ Tamtéž, s. 32.

⁶² Tamtéž, s. 32.

⁶³ EKADUMOVA, Irina. Sistema ulady i sistema apazicii paslja kanstytucijnaga kryzisu 1996 g. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskaja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białystok, 2001, s. 169. ISBN 83-916658-0-1.

⁶⁴ Tamtéž, s. 170.

Veřejné organizace a odbory po ústavním převratu také hledaly možnost k existenci v novém politickém prostoru. Federace odborových svazů Běloruska (FPB) v roce 1996 byla schopna uspořádat několik protestních stávek a vůdce FPB U. Goncharik během konfliktu mezi prezidentem a Nejvyšší radou 13 svolání (9.1.1996 – 27.11.1996) podporoval stranu parlamentu a po referendu z roku 1996 začal dělat politická prohlášení častěji.⁶⁵

Další nezávislý odborový svaz je Běloruský kongres demokratických odborů (BKDP). Vždy bránil hospodářské reformy a demokratizaci. V roce 1997 však jeho aktivita byla zastavena prezidentskou vyhláškou. V roce 1997 prezident přijal vyhlášku „o veřejných shromážděních, pouličních průvodech a demonstracích“, a tím omezil možnost provádět stávkový.⁶⁶

Nezastavené veřejné organizace si na pozadí tlaku úřadů vybraly strategii sdružování. 22. ledna 1997 bylo vytvořeno shromáždění demokratických nestátních organizací, které zahrnovalo více než 250 veřejných sdružení.⁶⁷ Hlavním důvodem vytvoření shromáždění byla kolektivní ochrana organizací.

V roce 1996 došlo k prvnímu pokusu o sjednocení opozice. V opozičním shromáždění byli zástupci 14 politických stran a 5 veřejných sdružení, které později vytvořily „hnutí na podporu ústavy“, jehož účelem bylo sjednotit síly společnosti a zajistit v zemi právní stát.⁶⁸ Dne 25. července 1996 byl vytvořen „kulatý stůl“ 12 stran, hnutí a odborů, zástupci „kulatého stolu“ se pokusili jednat jako rozhodci v konfliktu mezi výkonnou a legislativní mocí. Dále byla vytvořena konzultační rada demokratických sil Běloruska v čele s BNF, jakož i Národní ekonomickou radou, vytvořenou Nejvyšší radou 13 svolání vedené parlamentem OGP.⁶⁹

Podle příkladu české Charty 77 vytvořila běloruská opozice Chartu 97.⁷⁰ Ta podporovala Nejvyšší radu, která požadovala rezignaci prezidenta, vytvoření koaliční vlády a provedení demokratických voleb. Hnutí kolem Charty 97 také organizovalo masové protesty.

Druhý kongres demokratických sil v roce 1999 přijal usnesení o vytvoření koordinační rady Demokratických sil Běloruska⁷¹ (tato rada bude později oživena po zfalšovaných volbách v roce 2020). Rovněž bylo rozhodnuto, že se opozice zúčastní nových prezidentských voleb v roce 1999 (k nimž mělo dojít podle ústavy). V roce 1999 Lukašenko zrušil prezidentské

---

⁶⁵ EKADUMOVA, Irina. *Sistema ulady i sistema apazicii paslja kanstyucijnaga kryzisu 1996 g.* In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe.* Warsaw: Białystok, 2001, s. 171. ISBN 83-916658-0-1.

⁶⁶ Tamtéž, s. 171.

⁶⁷ Tamtéž, s. 172.

⁶⁸ Tamtéž, s. 172.

⁶⁹ Tamtéž, s. 173.

⁷⁰ Tamtéž, s. 173.

⁷¹ Tamtéž, s. 173.

volby, takže v čele přípravy voleb stála Nejvyšší rada.⁷² Brzy nastoupily represe proti lidem, kteří se zapojili do přípravy voleb. Podle lidskoprávní organizace VIASNA-96 bylo zadrženo více než 350 lidí, 10 aktivistů bylo zatčeno.⁷³

Tim pádem, opozice nedokázala odolat tlaku prezidenta, i když se udržely nezávislé Centrální volební komise a parlament. Nedokázala zachytit iniciativu, vyvolat nedůvěru většiny společnosti k vládě a mobilizovat protest.

1.2.2 Volební kampaň roku 2006 a 2010. Pokusy o barevnou revoluci

Opozice se připravila na volby v roce 2006 vytvořením koalice sestávající z OGP, PBNF, PCB, BSDG a BPP, později pojmenované „pět plus“.⁷⁴

Opozičním plánem bylo popularizovat alternativní vůdce a alternativní systém výpočtu hlasování, zahájit široké veřejné hnutí proti zfalšovaným volbám, nastavení efektivní kanály politické alternativy ke společnosti, především prostřednictvím nezávislých médií.

Opozice, která rozuměla nemožnosti získat moc volebním způsobem, si vybrala cestu barevných revolucí. Proto si demokratické síly opozice vybraly jediného kandidáta na prezidentské volby, který by mohl jednat v čele revolučního hnutí, stal se jím Alexander Milinkevich. Hlavním rozdílem mezi předchozími volbami a volbami roku 2006 byla připravená alternativa k současnému prezidentovi v osobě sjednoceného kandidáta z opozice. Samotný proces výběru jediného opozičního kandidáta se odehrával na vysoké úrovni legitimacy. Opozice však nedovedla svůj plán na provedení barevné revoluce do konce. Politická kampaň vedla k rozdělení opozice a účasti několika opozičních kandidátů ve volbách.

Aktivní agitace byla prováděna nezávislými médii. Veřejné organizace se také připojily ke kandidátské kampani opozice. Volební kampaň získala své slogany a symboly, podařilo se přilákat tisíce nových lidí.

19. března, ještě před oznámením výsledků, začaly protesty (Džínová revoluce). Protesty pokračovaly 7 dní. Na náměstí Oktyabrskaya ve městě Minsk bylo poraženo stanové město,

---

⁷² EKADUMOVA, Irina. Sistema ulady i sistema apazicii paslja kanstytucijnaga kryzisu 1996 g. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskaja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białystok, 2001, s. 174. ISBN 83-916658-0-1.

⁷³ *Kakovy predely političeskoj ottepeli v Belarusi? Obzor-Hronika narušenij prav čeloveka v Belarusi v 1999 godu* [online]. In: . [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: https://spring96.org/files/reviews/ru/1999_review_ru.pdf

⁷⁴ BULHOKOU, V. a V. SILICKI, ed. *Belaruskaja palitychnaja scena i prezidentskaja vybary 2006*. Institute of Belarusian Studies in Vilnius, 2007, s. 175 ISBN 978-80-86961-24-8.

a to do 25. března po začátku policejní operace. Zástupci nezávislých médií a účastníci protestu byli zadrženi.⁷⁵ Státní média popsala akci jako marginální, nikoli masový protest.

Navzdory vážnému přístupu opozice k výběru jediného kandidáta a přípravě na možnou barevnou revoluci tedy nebylo možné mobilizovat dostatečnou kolizi populace země. Důvody neúspěchu protestů 2006 byly: první – absence dohody na straně opozice, účast ve volbách několika kandidátů z opozice, a nikoliv jednoho, jak bylo původně plánováno. Druhy důvod – masový protest se konal jenom v Minsku. Třetí – absence příležitosti k přijímání nezávisle informací včas. A čtvrtý – brutalita potlačování protestních akcí policií.

Navzdory tomu masové protesty na jaře 2006 ukázaly, že v Bělorusku by mohla vzniknout občanská společnost, která by mohla vytvářet společenské aktivity bez pokynů nebo koordinačních středisek.

Dalším pokusem o odstranění Lukašenkoveho režimu byly volby v roce 2010 a následné protesty. Opozice se blížila k volbám s vědomím, že výsledek prezidentských voleb je předurčen. Ale scénář barevné revoluce se zvažoval. Opozice věřila v možnost úspěchu. Ale z důvodu obtížné ekonomické situace a problémů ve vztahu s Ruskem se opozice rozhodla přidat nové osoby na pozice prezidentských kandidátů.

Opozice si nevybrala jediného kandidáta, bylo představeno 5 opozičních kandidátů: Kostusev, Neklyae, Romanchuk, Sannikov a Statkevich. Tlak úřadů komplikoval práci ústředí opozice. Agitátoři těchto kandidátů byli pronásledováni.⁷⁶ Ještě před volbami kandidáti Vladimir Neklyae, Andrei Sannikov, Vitaly Rymashevsky, Nikolai Statkevich vybízeli k protestům po volbách 19. prosince.⁷⁷ Místo konání protestu, stejně jako během předchozích voleb, mělo být náměstí Oktyabrskaya.

Lukašenko byl znovuzvolen, což způsobilo protesty v hlavním městě. V Bělorusku se to nazývá „Ploshcha 2010“, což znamená v běloruštině „náměstí“. Během protestu „Ploshcha 2010“ vyšlo od 30 do 60 tisíc lidí na náměstí Nezávislosti v Minsku požadovat provedení spravedlivých voleb bez Lukašenkovy účasti.⁷⁸ Úřady Běloruska odmítly dialog s demonstranty a demonstraci násilně rozehnali. Prezidentský kandidát Neklyae byl přímo na náměstí zatčen. Zástupci jeho kanceláře byli také zadrženi. Následně byli zadrženi všichni kandidáti opozice. Protestní akce

---

⁷⁵ MARKUS, U. Belarus. In: BEACHÁIN, D. Ó a A. POLESE. *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and failures*. Oxfordshire: Routledge, 2010, s. 124–125. ISBN 978-0-203-84895-1.

⁷⁶ Vyборы prezidenta respubliky Belarus' 19 dekabrya 2010 goda. Doklad po rezul'tatam nezavisimogo nabljudenija. — MINSK, 11 FEVRALJa 2011 GODA. — S. 4,5. — 41 s

⁷⁷ SANNIKAŮ, A. *My Story: Belarusian Amerikanka Or Elections Under Dictatorship*. Minneapolis: East View Press, 2015, s. 196. ISBN 9781879944848.

⁷⁸ Tamtéž, s. 196.

byla ohrožena: provokatéři začaly útočit na vládní dům.⁷⁹ To vyvolalo policejní útok na protestující, byly použity hlukové granáty.⁸⁰ Protest byl brutálně potlačen. Opoziční kandidáti na prezidenta byli zadrženi a odsouzeni.

„Ploshcha 2010“ se tedy nestala úspěšným příkladem barevné revoluce. V Bělorusku v době roku 2010 nebyla dostatečně vytvořená vědomá občanská společnost, která by mohla bránit svůj hlas. Opozice opět opakovala stejné chyby jako v roce 2006. První chyba – opozice se rozdělila a předložila několik opozičních kandidátů. Druhá – masový protest proběhl pouze v hlavním městě. Třetí – problém s přístupem k informacím. Čtvrtá – navzdory předchozím protestním akcím a reakci úřadů nebyla opozice schopna přijít s jasným plánem, jak čelit mocenské a informační politice proti demonstrantům. Úřady měli monopol na násilí. Poté, co byly uvedeny v otevřených zdrojích všechny údaje o protestu, běloruské úřady a bezpečnostní síly byly schopny se připravit (přinést další sílu, organizovat provokace atd.)

1.3 Běloruští voliči

Fenomenální úspěch Lukašenkovy politiky v prvních letech jeho vlády a podpora většiny obyvatel při budování autoritářského režimu je skryta ve specifikách běloruského voliče. Hlavní úspěch Lukašenko je v porozumění jeho voličů. Jako člověk z lidu, „jednoduchý muž“ věděl, co Bělorusové potřebují a jak s tím pracovat. Proto se první roky jako prezident Lukašenko soustředil hlavně na propagandu a populistické aktivity.

Portrét běloruského voliče v roce 1994 je jednoduchý a srozumitelný. Jedná se o člověka, který žil v Sovětském svazu většinu života podle sovětských pravidel a zákonů, žil v paměti a hrdosti o vítězství SSSR ve Velké vlastenecké válce (Východní fronta druhé světové války 1941-1945), zápasu o vítězství ve studené válce, úspěchy v oblasti vesmírné technologie a ve sportu. Je obtížné posoudit úroveň vzdělání, ale je zřejmá krátkozrakost a nevinnost vyhlídek na další suverénní rozvoj země. Politika v období 1991–1993 nebyla mezi lidmi populární. Lidé se nezajímali o „západní hodnoty“ a nevnímali sílu inteligence. A už v té době se „dokonalý kandidát“ objevil v Běloruské Nejvyšší radě. Člověk z lidu, spravedlivý, čestný. A co je nejdůležitější, obhazuje návrat k SSSR.⁸¹

---

⁷⁹ SANNIKAŮ, A. *My Story: Belarusian Amerikanka Or Elections Under Dictatorship*. Minneapolis: East View Press, 2015, s. 196. ISBN 9781879944848

⁸⁰ Tamtéž, s. 196.

⁸¹ EKADUMOU, Andrej. *Palitičnaja systema Belarusi z 1990 pa 1996 hod.* In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskaja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białyostok, 2001, s. 33. ISBN 83-916658-0-1.

Ve volbách v roce 1994 se nevybíralo mezi programy kandidátů, ale mezi jednotlivci: člověk náš – cizí, známý – neznámý, srozumitelný – nepochopitelný, bezpečný – nebezpečný. Lukašenko absorboval všechny funkce ideálního kandidáta. A pomocí populistických projevů získal Lukašenko důvěru lidí. Hlavní tezí jeho volební kampaně bylo znovu vytvořit SSSR s demokratickými rysy.

Podle sčítání lidu bylo v Bělorusku v roce 1999 23,3 % populace v důchodovém věku (55 let a starší). 77,9 % běloruských důchodců jsou Lukašenkovými příznivci. Navíc s věkem se počet příznivců zvyšuje: u skupiny 60 a více let (18,6 % z celkové populace) je 81,7 %.⁸²

Společenský portrét Lukašenkových voličů do roku 2001. Podporuje ho:

V závislosti na věku:

Tabulka 5

18–19 let	20–24 let	25–29 let	30–39 let	40–49 let	50–55 let	Starší 55let
25,8 %	21,3 %	16,7 %	27,9 %	39,2 %	43,7 %	77,9 %

V závislosti na vzdělávání:

Tabulka 6

Základní vzdělání	Neukončené středoškolské vzdělání	Středoškolské vzdělání	Odborné vzdělávání	Vysokoškolské vzdělání
78,5 %	47,0 %	31,4 %	35,0 %	29,2 %

⁸² LAHOVICH, A. Struktura belaruskaha elektoratu. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskaja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe*. Warsaw: Białystok, 2001, s. 207–208. ISBN 83-916658-0-1.

V závislosti na regionu:

Tabulka 7

Minsk	Minská oblast	Brestská oblast	Hrodenská oblast	Vitebská oblast	Mohylevská oblast	Homelská oblast
28,5 %	45,9 %	34,6 %	34,4 %	40,4 %	46,4 %	47,7 %

V závislosti na místě bydliště:

Tabulka 8

Hlavní město	Regionální centra	Velká města	Malá města	Vesnice
28,5 %	39,4 %	28,8 %	39,9 %	51,5 %

Zdroj: NISEPS, 2001⁸³

Údaje o průzkumech veřejného mínění provedené Nezávislou Institucí Socio-ekonomických a Politických Studií (NISEPS) tedy naznačují, že Lukašenka volí starší lidé s nízkou úrovní vzdělání z malých měst a vesnic a obyvatelé východní části Běloruska. Pokud jde o voliče opozice, je to přibližně 20 % voličů.⁸⁴ Jedná se zejména o vzdělanou mládež, zástupce inteligence a kvalifikované pracovníky střední třídy z Minsku a severozápadního Běloruska.

Kult Lukašenkovy osobnosti je vytvářen ve všech vrstvách společnosti v Bělorusku.

Ale nejen politická ngramotnost přispěla k dlouhému udržení Lukašenka u moci. Referendum z roku 1995 je nejdůležitějším krokem k ruské popurizace – úplné odmítnutí symbolů nezávislého Běloruska (vlajky (bílá-červená-bílá), erbu (Pohoň) a hymny) a vytvoření nových, velmi podobných sovětským symbolům. Změna státních symbolů na sovětské staly populistickým krokem.⁸⁵

⁸³ LAHOVICH, A. Struktura belaruskaha elektoratu. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe.* Warsaw: Białystok, 2001, s. 211. ISBN 83-916658-0-1.

⁸⁴ Tamtéž, s. 211.

⁸⁵ EKADUMOU, Andrej. Palitičnaja sistema Belarusi z 1990 pa 1996 hod. In: ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja sistema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe.* Warsaw: Białystok, 2001, s. 42. ISBN 83-916658-0-1.

Ruský jazyk dostal status úředního jazyka, byl snížen počet vyučovacích hodin běloruského jazyka a literatury. Politika rusizace vedla ke skutečnosti, že národní průzkum již v roce 2009 ukázal, že 72 % populace v Bělorusku považovalo za hlavní jazyk ruštinu.⁸⁶

1.4 Analýza politického režimu v Bělorusku

Po rozpadu SSSR a vytvoření nových nepochopitelných politických režimů Linz a Stepan ve svém společném díle „Problems of Democratic Transition and Consolidation“ navrhli a klasifikovali mezi typy nedemokratických režimů nové klasifikace: totalitární post-totalitární, autoritářské a sultanistické režimy. Linz definoval autoritářský režim jako „politický systém povolující vyjadřování omezeného, a nikoli odpovědného pluralismu, postrádající vypracovanou a vůdčí ideologii (ale založený na odlišném typu mentality), nepraktikující intenzivní nebo extenzivní politickou mobilizaci (s výjimkou určitých fází svého vývoje) a v nichž vůdce nebo případně úzká skupina vykonává moc ve špatně definovaných, ale přesto rozpoznatelných hranicích.“⁸⁷

Příznaky autoritářského režimu v Bělorusku jsou: politický systém s omezeným pluralismem (v Bělorusku jsou povoleni kandidáti systémové opozici), neexistuje vyvinutý vládce ideologie, ale má zvláštní mentalitu (v Bělorusku je to autoritářská mentalita, která zůstala ze sovětského systému). Na základě toho vidíme, že Bělorusko má pouze tři ze čtyř klíčových dimenzí autoritářství: limitovaný pluralismus, mentalita, depolitizace a typ vůdcovství.

Současně není Bělorusko post-totalitární zemí nebo sultanismem, protože např. raný post-totalitarismus je velmi blízký k ideálnímu totalitnímu typu, ale liší se v omezení pro vůdce. Bělorusko tomuto typu neodpovídá. Bělorusko však má i některé známky sultanismu: značný personalismus či relativně excentrický charakter prezidenta, a má také známky patrimonialismu, ale sultanismem také není. Na základě skutečnosti, že Bělorusko používalo demokratické procedury do roku 2020, mělo příznaky autokracie a také sultanismu, je nejspřávnějším pojmenováním Běloruska (režimu Lukašenka), že je hybridním režimem.

Štěpán Drahokoupil ve svém díle *Labyrintem hybridních režimů* zpřehlednil dosavadní diskuse o hybridních režimech a taky popsal fenomén hybridních režimů. Podle Drahokoupila a na základě průzkumů organizace Freedom House je Bělorusko neliberální adjektivní demokracie,

---

⁸⁶ Podavljajushee bol'shinstvo zhitel'ej Belarusi vladejut beloruskim jazykom – socissledovanie. In: *Archive.ph* [online]. 18. 9. 2009 [cit. 2022-05-14]. Dostupné z: <https://archive.ph/20120729222626/http://www.belta.by/ru/news/society?id=422619>

⁸⁷ LINZ, J. J. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers, 2000.

charakteristická tím, že demokraticky zvolený režim po znovuzvolení pomocí referenda ignoruje základní práva a svobody člověka.⁸⁸

Tabulka 9

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
EIU	3.34	3.34	3.34	3.16	3.04	3.04	3.69	3.62	3.54	3.13	3.13	2.48
Nations in transit (Freedom House)					1.32	1.29	1.29	1.29	1.36	1.39	1.39	1.39

Zdroj: autorka ⁸⁹⁹⁰

Podle The Economist Intelligence (EIU) Unit index demokracie v Bělorusku za období roku 2006 až 2019 ukazuje na autoritářský režim. EIU hodnotit index demokracie ve 4 kategoriích: 1) 8–10 bodů: plná demokracie, 2) 6–7, 9 bodů: demokracie, která má nedostatky, 3) 4– 5,9 bodů: hybridní režim, 4) pod 4 body: autoritářský režim. Analýza provedená NATIONS IN TRANSIT (Freedom House) ukazuje hodnocení demokracie odpovídající konsolidovanému autoritářskému režimu, v němž diktatury brání politické soutěži a pluralismu a jsou odpovědné za rozsáhlé porušování základních politických a občanských práv. Freedom House hodnocení je založeno na stupnici od 1 do 7, přičemž 7 představuje nejvyšší úroveň demokratického pokroku a 1 nejnižší. Skóre demokracie je průměr hodnocení kategorií sledovaných v daném roce. Bělorusko je charakterizováno jako uzavřená společnost s velmi nízkou úrovní demokracie. Od roku 2012 do roku 2019 kolísala úroveň demokracie mezi 1,29 a 1,39 body.

1.5 Závěry

Na základě analýzy chování tří základních politických aktérů v Bělorusku (prezident, opozice a voliči) a analýzy budování autoritářského režimu můžeme dojít k závěru, že nejdůležitějším důvodem pro uchopení moci v Bělorusku byla slabost demokratických sil a Nejvyšší Rady, stejně jako Lukašenkův úspěch v analýze kulturní úrovně běloruské postsovětské společnosti.

⁸⁸ DRAHOKOUPIL, Š. Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie. *Politologická revue*, 2014, (20)1, 3–26. ISSN 1211-0353.

⁸⁹ THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. Democracy Index 2022. *Eiu.com* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/>

⁹⁰ FREEDOM HOUSE. Freedom in the World — Belarus Country Report. *freedomhouse.org*. [online]. © 2023 [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/belarus>

Podářilo se mu vytvořit autoritářský režim s podporou většiny populace, a také využít vyvažování vztahů mezi Západem a Moskvou k překonání politických a ekonomických krizí.

Až do roku 2020 nedokázala opozice úspěšně mobilizovat populaci k protestu, navzdory příkladům barevných revolucí v jiných postsovětských zemích. Během volebních kampaní opakovala své chyby a umožnila, aby ji Lukašenko úplně zničil v mediálním prostoru. Běloruští voliči hlasovali pro Lukašenka jako osobu z lidu, posléze jako osobu, která je schopna najít jednoduché řešení pro složité otázky, poté jako pro ručitele suverenity, a pak jednoduše proto, že „není nikdo, pro koho by hlasovali.“ Úroveň vzdělání, rusizace, stejně jako budování kultu osobnosti prezidenta ovlivnily volbu voličů ve prospěch Lukašenka.

2 Volební krize. Bezprostřední příčiny

Období od roku 2019 do roku 2020 bylo vrcholem politické krize v Bělorusku. Nepopulární politika ohledně covidu, nedostatek zpětné vazby od běloruských úřadů, zhoršení vztahů s Moskvou a předvolební období vedly k začátku krizové situace a následně k masovému protestnímu hnutí po vyhlášení výsledků voleb dne 9. srpna 2020.

2.1 Degradace politických institucí

2.1.1 Covidová krize

Lukašenko

Pro úspěšné fungování politického systému je nutné dodržovat určitá pravidla, jako je omezování korupce, neustálá rotace a obnova kádrů. V Bělorusku není žádná obměna kádrů, ale stejné tváře se přesouvají z místa na místo. Do období 2019–2020 byla konsolidace úřadů zcela v Lukašenkových rukou, což začalo zpomalovat rozvoj země. Degradace institucí se stala zvláště patrnou na začátku koronavirové krize v Bělorusku.

Prezidentská politika zůstala po celou dobu budování autoritářského režimu úspěšná, protože se nikdy nedotkla lidí přímo. Opoziční aktivisté mohli cítit brutální politický tlak, ale v té době představovali menšinu. V roce 2020 Lukašenkova politika přímo ovlivnila celou populaci Běloruska. Díky obrazu vytvořenému ve státních médiích byl prezident Běloruska profesionál ve všech oblastech společnosti. Lukašenko proto převzal politiku COVID na sebe.

28. února 2020 se objevil první případ covidu.⁹¹ Běloruské úřady zastoupené vládou a hlavně Lukašenkem však dlouho popíraly nejen závažnost nemoci, ale i její samotnou existenci. Lukašenkovy rady léčit covid vodkou, sýrem a traktory⁹² už nebudily smích. Obyvatelé Běloruska si už nepřipadali tak vtipní, ale upřímně řečeno to bylo děsivé a vyvolalo to mnoho otázek na vládu země. V Bělorusku nebyl vyhlášen lockdown a nebyla zavedena povinnost nosit roušku. V zemi začala tichá, i když ve společnosti docela populární politika: zachraň se, kdo můžeš. Statistiky Covidu nebyly pravdivé. Bývalý vedoucí oddělení anesteziologie

---

⁹¹ MINZDRAV. V Belarusi zaregistrovan pervyi zavoznoi sluchai koronavirusa. Ministerstvo zdravookhraneniia Belorussii. In: *Minzdrav.gov.by* [online]. 28. 2. 2020 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <http://minzdrav.gov.by/ru/sobytiya/v-belarusi-zaregistrovan-zavoznoy-sluchay-koronavirusa/>

⁹² SVITÁK, M. Lukašenko nabízí na koronavirus saunu, traktor, hokej a vodku. Lidé s prevencí nečekají na režim. In: *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 3. 4. 2020 [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3071466-lukasenko-nabizi-na-koronavirus-saunu-traktor-hokej-a-vodku-lide-s-prevenci-necekaji-na>

a resuscitace nemocnice ve Vitebsku Vladimir Martov řekl v rozhovoru pro DW: „*Ani čísla 5–8 tisíc případů covid-19 denně neodpovídají skutečnému obrazu.*“⁹³

Lukašenkova politika samovlády vedla k degradaci politických institucí. Zatímco v demokratických zemích omezení COVID-19 stanovuje ministerstvo zdravotnictví, v Bělorusku o tom rozhodl přímo prezident. Pandemie přispěla k politické mobilizaci nejen lékařů, ale celého běloruského národa. Kvůli degradaci politických institucí Lukašenkova politika vedla k velkému počtu úmrtí.

Elektorát

Reakce úřadů na pandemii koronaviru pobouřila veřejnost. Nebyl vyhlášen lockdown nebo jiná opatření ke zpomalení šíření koronaviru, ale absence podpory zdravotnického personálu jakož i nepřiznání existence koronaviru prezidentem neovlivnily názor populace na nebezpečnost viru. Sociální průzkum SATIO v dubnu 2020 ukázal, že téměř 2/3 respondentů očekávaly, že situace ohledně pandemie se v blízké budoucnosti zhorší. Průzkum také ukázal, že lidé s vysokoškolským vzděláním a ženy berou hrozbu vážněji než ostatní. Obhajovali zavedení dalších opatření. Kvůli nedostatku řádné reakce státu na šíření covidu začala populace samostatně posilovat preventivní opatření: více než 2/3 respondentů si začaly častěji umývat ruce, téměř polovina (48 %) přestala navštěvovat veřejné události a začala pravidelně používat antibakteriální gel. Také 40 % Bělorusů přesunulo své cestování na jiné termíny. Populace považovala za nezbytná právě teď tato opatření: zákaz všech veřejných akcí (70 %), uzavření vzdělávacích institucí (56 %), převod všech možných pracovníků na „dálku“ (53 %).⁹⁴

Lidé začali řešit problémy, kterými se měly zabývat úřady. Členové samoorganizovaných skupin dobrovolníků na šití ochranných pomůcek pro lékaře také roušky a respirátory sami nosili a vyzývali k jejich nošení i ostatní, a tak se snažili přispět ke snížení počtu nemocných a také pomoci lékařům. V tomto období se zdravotníci dostali pod velký tlak kvůli lhůstě úřadů a zároveň se setkali s velkou solidaritou lidí.

---

⁹³ NEVEDOMSKAJA. T. Koronavirus v Belarusi. Chto izmenilos- za dva goda pandemii? In: *Dw.com* [online]. 9. 2. 2022 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/koronavirus-v-belarusi-chto-izmenilos-za-dva-goda-pandemii/a-60713970>

⁹⁴ CSBT SATIO. Issledovanie kak zhiteli Belarusi reagirujut na koronavirus. In: *Satio.by* [online]. 1. 4. 2020 [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <https://satio.by/novosti/issledovanie-kak-zhiteli-belarusi-reagirujut-na-koronavirus/>

Koronavirová krize ovlivnila nejen veřejné mínění, ale také ekonomiku země. Navzdory absenci restriktivních opatření téměř každý druhý obyvatel Běloruska v době průzkumu pocítil snížení příjmů. Z toho 79 % očekává pokles v budoucnu. Podle lidí se příjem snížil asi o 1/3,⁹⁵ což způsobilo obecné rozhořčení veřejnosti.

2.1.2 Únava lidí z nedostatku změn

Elektorát

Ve sčítání lidu 2019 bylo běloruské obyvatelstvo charakterizováno jako vzdělané: 2,055 milionu lidí mělo vysokoškolské vzdělání, 2,389 milionu lidí sekundární speciální vzdělání, 979 tisíc odborné a technické; dále jako urbanizované: 80 % žije ve městech, 20 % v Minsku. Průměrný věk Bělorusů byl 40,7 let. Starší populace je 24,5 %. 61,2 % Bělorusů označilo běloruštinu jako rodný jazyk a 38,1 % ruštinu. Bělorusy se nazývalo 84,9 % obyvatel Běloruska, což může naznačovat selhání politiky sblížení s Ruskem. Pouze 9 % obyvatelstva pracovalo v zemědělství.⁹⁶ Toto sčítání lidu ukazuje kardinální rozdíl mezi voliči v letech 1994 a 2019. Možnost použití otevřených a nezávislých zdrojů informací, internet i cestování po celém světě vytvořily „komunikační hojnost“, což lidem umožňuje vyhodnotit svou životní úroveň a vzdělání a analyzovat, jak životní úroveň přímo souvisí s politikou ve státě.

Do roku 2020 se tedy společnost přišla jako vzdělaná, urbanizovaná, otevřená novému a základna pro existenci Lukašenkovského voličů se snížila. Pronásledovací politika proto nebyla mezi veřejností populární.

Důležitým faktorem je rozvoj cestování, internetu a sociálních sítí. Možnosti moderních technologií nám umožňují nejen objevovat nové věci, ale také je sdílet a účastnit se v politickém procesu.⁹⁷

---

⁹⁵ CSBT SATIO. Issledovanie kak zhiteli Belarusi reagirujut na koronavirus. In: *Satio.by* [online]. 1. 4. 2020 [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <https://satio.by/novosti/issledovanie-kak-zhiteli-belarusi-reagirujut-na-koronavirus/>

⁹⁶ *ITOGI PEREPISI NASELENIJA RESPUBLIKI BELARUS' 2019 GODA: Statističeskij sbornik* [online]. Nacional'nyj statističeskij komitet Respubliki Belarus', 2021 [cit. 2023-07-18]. ISBN 978-985-7239-41-2. Dostupné z: <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/e2c/jpupn3rl7trtmxepj6vmh07qy6u5o09i.pdf>

⁹⁷ KHETSELIUS, V. *Sotsialnye seti kak instrument političeskoy komunikatsii* [online]. Sociologičeskije nauki [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-seti-kak-instrument-politiceskoy-kommunikatsii/viewer>

Taková řetězová reakce je vidět i v Bělorusku. Například možnost cestovat po EU a USA může posloužit jako impuls ke změně pohledu na svět nebo alespoň k otázce, proč to tak je tady, ale v Bělorusku ne? Vidět lepší život může člověka přimět chtít tento život a vzbudit v něm touhu po změně. Fungují i sociální sítě, které ukazují lepší život a velké možnosti, což vyvolává touhu společnosti po radikálních změnách k lepšímu a po změnách, které v Bělorusku dlouho nenastaly.

2.1.3 Nedostatek zpětné vazby od běloruských úřadů

V autoritářských režimech, jako je Lukašenkův režim, často chybí zpětná vazba od obyvatel a voličů. Covidová krize tento problém ještě zhoršila. Sociální výzkum byl zcela monopolizován běloruskými úřady a nezávislé sociální průzkumy byly zakázány. Informační a analytické centrum pod prezidentskou administrativou, které poskytovalo sociologické údaje, bylo rozpuštěno.

To se stalo i slabým místem státní propagandy, která nemohla objektivně a věcně vysílat agendu a ignorovala alternativní názory. To vedlo k příležitosti pro opozici kritizovat propagandu za používání neověřených faktů, což zvýšilo nedůvěru lidí k státním médiím.

Kvůli nedostatku otevřených veřejných dat bylo pro alternativní kandidáty mnohem snazší ovlivnit názor voličů na Lukašenkův skutečný rating. Ale nejen běloruská společnost, ale ani vládnoucí elity Běloruska neměly možnost získat objektivní a nezávislá data o veřejném segmentu.

2.1.4 Zhoršení vztahů s Moskvou

Vztahy mezi Ruskem a Běloruskem v období 2019 až 2020 lze hodnotit jako krizi. Šlo o hospodářskou krizi unijního státu: chyběly dohody o cenách ropy a plynu a také panovala nedůslednost při podepisování přístupového procesu k integraci s Ruskem.⁹⁸ Situaci zkomplikovaly i Lukašenkovy projevy s obviněním proti Moskvě, že finančně a informačně podporuje alternativní kandidáty ve snaze destabilizovat politickou situaci v Bělorusku. Následně byli v Bělorusku zatčeni občané Ruské federace, žoldáci PMC Wagner, a byli obviněni z pokusu o destabilizaci situace během volební kampaně v Bělorusku.⁹⁹ Vzhledem k tomu, že asi 14 zadržených žoldáků bylo dříve zaznamenáno v Donbasu, nabídl Lukašenko,

---

⁹⁸ SUZDALCEV A. Krizis Sojuznogo gosudarstva Belorussii i Rossii. *Mirovaja ekonomika i mezhdunarodnye otnošenija*, 2020, 64(3), 56–67. DOI: 10.20542/0131-2227-2020-64-3-56-67.

⁹⁹ BBC. Minsk ob"javil o zaderžanii 32 bojcov "ČVK Vagnera." Čto ob ètom izvestno. In: *Bbc.com* [online]. 29. 7. 2020 [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/features-53570937>

že je předá ukrajinským úřadům.¹⁰⁰ Tento incident se stal jedním z nejnepřátelštějších signálů vůči Ruské federaci, neboť naznačoval nejen snahu ruských úřadů o destabilizaci situace v Bělorusku, ale také ukazoval na přímou účast ruských žoldáků na vojenských operacích na Donbasu.

2.1.5 Degradace volebního institutu

Lukašenko

V roce 2020 bylo také dosaženo degradace volebního institutu. Předchozí volby ukázaly na fakt, že Lukašenko byl ke všem volebním procesům formální: volby by se měly konat, ale na jejich průběhu příliš nezáleží. V prezidentských volbách v roce 2006 se podvody ani netajily.

Degradace volebních procedur vedla k situaci, že výsledky voleb byly nejen falšovány, ale zcela přepisovány a nebyly podloženy žádnými reálnými data. Volby pro Lukašenko nejsou příležitostí pro Bělorusy, aby si vybrali prezidenta a vektor rozvoje a politiky, ale pouze formálním postupem pro legitimizaci a znovuzvolení. Běloruská média pokračovala v budování dokonalého obrazu prezidenta a ocenila jeho politiku. Lukašenko cestoval po celé zemi, kritizoval zkorumpované úředníky, odpustil dluhy státním podnikům. Tato populistická kampaň byla zaměřena na Lukašenkovu stabilní voličskou základnu a také na lidi ovlivněné propagandou.

Úroveň popularity opozice se pro současný režim stala nebezpečnou. V reakci na to státní média zahájila informační kampaň proti představitelům opozice a proti lidem, kteří je podporují. Kvůli napjatým vztahům s Ruskem byli před volbami v roce 2020 členové nové opozice (konkrétně Babariko, Cepkalo, Cichanouská) obviněni ze zapojení do ruských speciálních služeb. Byli obviněni z ekonomických zločinů¹⁰¹, čímž se Lukašenko pokusil diskreditovat opoziční kandidáty. Zároveň pokračoval v ignorování volebních kampaní staré, systémové opozice a uvědomil si, že pro režim nejsou nebezpečné.

Protože informační politika nepřinesla požadovaný výsledek a lidé se nadále stavěli v dlouhých frontách, aby poskytli svůj podpis pro kandidáty opozice, Lukašenko se přesunul k otevřené represí. Bylo provedeno zadržení členů iniciativních skupin nových opozičních kandidátů,

---

¹⁰⁰ BBC. Minsk ob"javil o zaderžanii 32 bojcov "ČVK Vagnera." Čto ob ètom izvestno. In: *Bbc.com* [online]. 29. 7. 2020 [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/features-53570937>

¹⁰¹ BBC. Belarus': Babariko otkazano v registracii kandidatom v prezidenty. On sčitalsja osnovnym sopernikom Lukašenko. In: *Bbc.com* [online]. 14. 7. 2020 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/news-53369759>

spolu s nimi policisté zabavili podpisy¹⁰², také byli zadřeny zástupci staré opozice¹⁰³, nezávislých médií a lidí, kteří chtěli opustit své podpisy pro nezávislé kandidáty.¹⁰⁴

14. července, po znemožnění registrace svých hlavních soupeřů, byla zaregistrována Svjatlana Cichanouská. To byla Lukašenkova hlavní chyba. Patriarchální politika, kterou Lukašenko sledoval 26 let, ho přesvědčila, že společnost si jako prezidenta nevybere ženu. Prezident několikrát prohlásil, že „běloruská ústava není pro ženu“¹⁰⁵, protože podle ústavy je téměř veškerá moc soustředěna v rukou prezidenta a žena se s tím rozhodně nebude moci vyrovnat.

Aby komplikovaly provedení kampaně, úřady omezily místa pro agitační meetingy. Pokud to dříve mohly být velké plochy v centru města, nyní se všechny události mohly konat buď na okraji, nebo v parcích, které nejsou určeny pro velká shromáždění. Přesto opoziční meetingy získaly rekordní počet účastníků. Například akce na podporu kandidátky Svjatlany Cichanouské shromáždila v Minsku 30. července asi 63 tisíc lidí (podle aktivistů v oblasti lidských práv) a stala se v daném okamžiku v zemi největší.¹⁰⁶

2.2 Opozice

Vzhledem ke koronavirové krizi a začátku nepokojů ve společnosti 8. května běloruský parlament, zastoupený Sněmovnou reprezentantů, stanovil datum voleb na 9. srpna. Pro takový postup předběžných voleb je to velmi málo času, čímž Lukašenko chtěl zkomplikovat účast opozice ve volbách, protože pro nové neznámé kandidáty tento čas nestačí. Výsledkem bylo, že bylo předloženo rekordních 55 žádostí o registraci iniciativních skupin pro nominaci kandidátů. To může být důkazem politické motivace ve společnosti. CVK zaregistrovala jenom 15 iniciativních skupin.¹⁰⁷

---

¹⁰² INTERFAX. V Belorussii zadržali členov iniciativnyh grupp protivnikov Lukašenko. In: *Interfax.ru* [online]. 16. 6. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.interfax.ru/world/713276>

¹⁰³ REFORM. Zadržali lidera partii «Narodnaja Gramada» Nikolaja Statkeviča. In: *Reform.by* [online]. 31. 5. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://reform.by/136009-zaderzhali-lidera-partii-narodnaja-gramada-nikolaja-statkevicha>

¹⁰⁴ VASJUKOVIČ, R. "V rot ruku zasunuli i čeljust' ottjanuli, čtoby ne kričal." V Belarusi žurnalisty trebujut prekratit' davlenie na SMI. In: *Currenttime.tv* [online]. 20. 7. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.currenttime.tv/a/belarus-elections-censorship/30739917.html>

¹⁰⁵ PALAŠČÁKOVÁ, P. Lukašenko odstavil a pozavíral muže, tak se proti němu postavily ženy. In: *E15.cz* [online]. 30. 7. 2020 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/lukasenko-odstavil-a-pozaviral-muze-tak-se-proti-nemu-postavily-zeny-1371963>

¹⁰⁶ BBC NEWS. Vyборы v Belarusi: na miting Svetlany Tihanovskoj v Minske sobralis' desjatki tysjač. In: *Bbc.com* [online]. 30. 7. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/news-53602406>

¹⁰⁷ BELARUS. Prezidentskie vyборы-2020 v Belarusi: CIK zaregistroval 15 iniciativnyh grupp po vydviženiju kandidatov v Prezidenty Belarusi. In: *Belarus.by* [online]. 20. 5. 2020 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://www.belarus.by/ru/press-center/belarus-presidential-election-news/tsik-zaregistroval-15-initsiativnyx-grupp-po-vydvizheniju-kandidatov-v-prezidenty-belarusi_i_0000113114.html

2.2.1 Nová opozice

Viktar Babaryka

Běloruský bankéř, politik, vůdce neregistrované strany „Razam“ (v češtině „Spolu“) v roce 2020 oznámil svou kandidaturu na místo prezidenta Běloruské republiky. 20. května zaregistroval druhou největší volební iniciativu, 8904 lidí. Babariko podporuje běloruskou politickou neutralitu, a proto obhajuje odchod z Běloruska z OSKB. Hlásí se k liberálním názorům. Obhajuje omezení prezidentských pravomocí (dva termíny), je odpůrcem trestu smrti.

Babarikovu kandidaturu veřejně podporovaly slavné běloruské kulturní osobnosti: laureátka Nobelovy ceny Světlana Alexejevič, filozof a metodik Vladimir Matskevich, dva bývalí prezidentští kandidáti ve volbách v roce 2010 Vladimír Neklyaev a Andrey Sannikov.

Sociální průzkumy ukázaly, že Babariko se stal skutečným vůdcem běloruské opozice a také měl šanci vyhrát volby.¹⁰⁸ Pro registraci kandidáta podle běloruského zákona je nutné sesbírat 100 tisíc podpisů pro jeho podporu – iniciativa Babariko shromáždila 425 tisíc podpisů.¹⁰⁹ Babariko byl zadržen 18. června spolu se svým synem, hlavou jeho štábu. Účet volebního fondu kandidáta byl zablokován. Byl obviněn z nezákonných činností, neplacení daní a skrývání zločinů.¹¹⁰

Navzdory zadržení měl Babariko právo pokračovat v účasti na prezidentských volbách. Proto jeho ústředí předložilo Běloruské CVK celý balíček dokumentů pro registraci kandidáta, včetně požadovaného počtu podpisů. Ale jeho registrace byla odmítnuta, což je rozhodnutí, které je porušením Ústavy Běloruska.

Valerij Cepkalo

Zde jde o neočekávanou osobu kandidáta, který byl během své politické kariéry zastáncem Lukašenka. Cepkalo je běloruský politik a diplomat, zakladatel IT Belarus Hi-Tech Park (HTP) v Bělorusku.¹¹¹

---

¹⁰⁸ NASHA NIVA. Za kogo b vy pragalasavali na vybarah, kali b tam ličyli galasy? In: *Nashaniva.com* [online]. 20. 5. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://nashaniva.com/?c=poll&i=958>

¹⁰⁹ KALJUKOV, E. Sopernika Lukašenka Babariko zaderžali za «protivopravnuju dejatel'nost'». In: *Rbc.ru* [online]. 18. 6. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/politics/18/06/2020/5eeb77239a794748c32c8638>

¹¹⁰ MEDUZA. Kandidatu v prezidenty Belorussii Viktoru Babariko pred'javili ugolovnoe obvinenie. In: *Meduza.io* [online]. 20. 6. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://meduza.io/news/2020/06/20/kandidatu-v-prezidenty-belorussii-viktoru-babariko-pred-yavili-ugolovnoe-obvinenie>

¹¹¹ PEOPLES. Valerij Cepkalo. Biografija. In: *Peoples.ru* [online]. 7. 2. 2021 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://www.peoples.ru/state/statesmen/valeriy_tsepkalo/

Ve volbách z roku 1994 byl členem Lukašenkova volebního štábu. V roce 1994 byl jmenován náměstkem ministra zahraničních věcí a v letech 1997 až 2002 byl mimořádným a zplnomocněným velvyslancem Běloruské republiky ve Spojených státech amerických a Mexiku.

Po ukončení diplomatické mise se stal asistentem prezidenta Běloruské republiky pro vědu a technologii, byl zplnomocněným zástupcem prezidenta v parlamentu a později, v roce 2005, se stal vládním expertem generálního tajemníka OSN v oblasti komunikačních a informačních technologií a informační bezpečnosti. V roce 2009 se také připojil ke strategické radě Globální aliance OSN pro informační a komunikační technologie a rozvoj. Pracoval jako ředitel High-Tech parku až do svého odvolání v roce 2017. V roce 2018 vytvořil biografickou knihovnu Prabook.com.¹¹² Cepkalova rychle rostoucí kariéra byla dána jeho aktivní podporou režimu a Lukašenka osobně a jeho loajalitou.

V roce 2020 se Cepkalova rétorika změnila v opoziční. Oznámil svůj záměr účastnit se voleb a kritizoval Lukašenkovu vládu. Navrhl také svůj ekonomický plán pro modernizaci státních podniků, pro investice do zdravotnictví a vzdělávání. Politik zároveň obhajoval zachování ruského jazyka a také zdůraznil, že „na úrovni psychologických stereotypů“ neviděl zásadní rozdíl mezi Bělorysy, Rusy a Ukrajinci.¹¹³ Taková pozice způsobila nedůvěru staré opozice, protože tato rétorika je velmi podobná Lukašenkově rétorice před provedením globální politiky rusizace v Bělorusku. Ale Cepkalo byl i nadále jedním z hlavních kandidátů na prezidenta.¹¹⁴

Iniciativní skupina Cepkalo měla 220 tisíc podpisů, CVK však uznala pouze 75249 podpisů, což nestačí k registraci kandidáta. Rozhodnutí Ústřední volební komise však bylo bezdůvodné a nezákonné a je nezákonné. Cepkalo tedy opustil volební závod.

Sjarhej Cichanouski a Svjatlana Cichanouská

V této době, na pozadí rozvíjející se krize Lukašenkovy vlády, se kanál YouTube Страна для жизни (Země pro život) začíná aktivně rozvíjet a získávat na popularitě. Jeho tvůrcem je opoziční politik Sjarhej Cichanouski. Svůj blog založil už dávno. Cestoval po zemi přes zničené a úředníky vydrancované kolchozy, po vesnicích a městech. Cichanouski nejen kritizoval, ale také navrhl, jak by se tyto problémy daly vyřešit. Během pandemie koronaviru Cichanouski

---

¹¹² PEOPLES. Valerij Cepkalo. Biografija. In: *Peoples.ru* [online]. 7. 2. 2021 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://www.peoples.ru/state/statesmen/valeriy_tsepkalo/

¹¹³ EURORADIO. Cepkalo: "osobyje otnošenija s Rossiej" i "russkij jazyk — naše dostojanie". In: *Euroradio.fm* [online]. 21. 5. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://euroradio.fm/ru/cepkalo-osobyje-otnosheniya-s-rossiey-i-russkiy-yazyk-nashe-dostoyanie>

¹¹⁴ NASHA NIVA. Za kago b vy pragalasavali na vybarah, kali b tam ličyli galasy? In: *Nashaniva.com* [online]. 20. 5. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://nashaniva.com/?c=poll&i=958>

cestoval po městech a komunikoval s lidmi. Zval lidi na schůzky a vše, co řekli, nahrával na video. Stejnou techniku používal Lukašenko před svou první prezidentskou kampaní (tzv. politika člověka z lidu).

Lidé přicházeli na schůzky se Sjarhejem Cichanouskim, sdíleli své problémy, říkali, co se jim nelíbí, a dokonce, jak jsou unavení z Lukašenkových urážek. Aby člověk pochopil zášť lidí vůči některým Lukašenkovým výrokům, potřebuje znát ruský a běloruský jazyk, ale například slovo *Narodec* (jako lidci) (upravené slovo *Narod* (lide, což svědčí o jasném ponižení). Lukašenko také nazval vlastní voliče „Bydlo“, „Stádo“, což je otevřená demonstrativní nechuť a ponižování.¹¹⁵ To naznačuje, že se Lukašenko ve své politice nestará o lidi, nerozumí tomu, jak komunikovat se svými voliči. Na rozdíl od demokratických zemí, kde chování politika přímo ovlivňuje podporu ze strany voličů, existují ve vztahu moc – volič omezující faktory. Autokratický Lukašenkův režim, charakterizovaný neomezenou mocí a degradací politických institucí zároveň vedl ke ztrátě omezujících faktorů ve vztahu moc – volič.

Druhým důležitým detailem tohoto blogu na YouTube je, že na setkání přicházeli různí lidé, chudí i bohatí, dělníci, lidé z kultury a podnikatelé. Bělorusové, kteří nejsou spokojeni s režimem, začali chápat, že jsou většinou. Ze setkání Cichanouského s lidmi se uchytilo několik citátů, které se později staly symboly a hesly protestu: „Zastavte švába“, „No pasaran – Stop šváb“ (šváb zabítý pantoflem), „Nejsme otroci“. Je důležité si uvědomit, že všechny tyto citáty nevymyslel sám Cichanouski, ale lidé.¹¹⁶

29. května 2020 byl Cichanouski zadržen ve městě Grodno.¹¹⁷ Poté se na jeho kanálu YouTube objevilo video, že bude kandidovat na prezidenta Běloruské republiky. Byl však odmítnut a místo něj se o post prezidentského kandidáta ucházela jeho manželka Svjatlana Cichanouská.

Svjatlana Cichanouská nebyla profesionálním politikem. Nepotřebovala moc a kontrolu. Cichanouská od začátku zdůrazňovala, že si za hlavní cíl klade uspořádání svobodných voleb, které by se konaly do šesti měsíců od jejího případného zvolení. Opakovala také, že si je

---

¹¹⁵ ŠAMANSKÁ, A. a J. GALKIN. Oskorbiteľ'nyj slovar': kak Lukašenko nazyvaet svoih opponentov i prostyh belorusov. In: *Currenttime.tv* [online]. 27. 8. 2020 [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: <https://www.currenttime.tv/a/30805267.html>

¹¹⁶ Archiv kanálu Strana dlja žizni. *Youtube* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/@stranazhizni>

¹¹⁷ SPRING96. Sergej Tichanovskij. *Prisoners.spring96.org* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://prisoners.spring96.org/ru/person/siarhie-j-cichanouski>

vědoma nedostatku vlastních zkušeností a prezidentkou být nechce – prý kandidovala z lásky, aby zachránila manžela a mohla se opět starat o své dvě děti.¹¹⁸

Navzdory překážkám, které stát vytvořil během sbírky podpisů pro Cichanouskou, se podařilo nasbírat 146 tisíc podpisů. A byla zaregistrována Ústřední volební komisí.

2.2.2 Stará a systémová opozice

Existence systémové opozice v hybridních a autoritářských režimech není nic nového. Běloruský politik Lyabedzka definoval takové prezidentské kandidáty jako „stoličky“: když je představení v divadle, stoličky stojí na jevišti, ale nehrají žádnou roli. Jen stojí, aby předstíraly, že jsou dokladem demokracie a pluralismu.¹¹⁹

Poté, co všichni kandidáti staré opozice buď stáhli svou kandidaturu, nebo nebyli zaregistrováni, se na volebním místě objevili kandidáti systémové „opozice“, mezi nimi Sjarhej Čerečen, Anna Konopatskaya a Andrei Dmitriev.

Nová opozice kritizovala údaje těchto kandidátů a to, že množství podpisů, které vykazovali, neodpovídalo realitě. Neměli konkrétní programy, ale vytvořili loajální politickou rétoriku a nepodléhali represím. Posledním potvrzením, že tito kandidáti byli systémoví („stoličky“), bylo jejich rozhodnutí nepřipojit se ke koalici Svjatlany Cichanouské (Sjednocený štáb opozice).

2.2.3 Sdružení kolem jediného opozičního kandidáta

Po odmítnutí zaregistrovat dva hlavní Lukašenkovy odpůrce byla situace pro opozici komplikovaná. Svjatlana Cichanouská byla zaregistrována, ale stále neměla politickou zkušenost, znatelný volební fond a ani dostatek zdrojů pro motivaci voličů v Bělorusku. 16. července představitelé volebního štábu Babariko, Cepkalo a Cichanouská oznámili asociaci.

---

¹¹⁸ ZRŮST, T. Od učitelky angličtiny k hlavní tváři opozičního hnutí v Bělorusku. Kdo je Svjatlana Cichanouská? In: *Irozhlás.cz* [online]. 13. 8. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/svjatlana-cichanouska-profil-belorusko-prezident-kampan_2008130728_tzr

¹¹⁹ OFP-TV. PRA NAS! Ostavit' v bulletene odnogo Lukašenko. STOP TARAKAN! In: *Youtube.com* [online]. 26. 5. 2020 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VudVKVT_IRI&list=PLjDrmJKLzrjutrd_wKzFnjmSO_3kLDiPs&index=393&ab_channel=%D0%9E%D0%93%D0%9F-%D0%A2%D0%92

Ústředí sjednoceného štábu opozice oznámilo 5 zásad další volební kampaně:

1. Výzva k účasti na hlasování. V době, která zbývá před volbami, bude kombinovaný tým informovat o tom, jak chránit svůj hlas před falšováním.
2. Přivolání k účasti na iniciativách pro čestné volby se stává pozorovateli, sleduje účast a počítání hlasů.
3. Po vítězství Cichanouské by měli být propuštěni všichni političtí vězni.
4. Opakované volby, kterých se mohou účastnit všichni alternativní kandidáti
5. V případě falšování voleb je ústředí připraveno „přizvat lidi, aby chránili své hlasy způsobem, který si každý Bělorus vybere pro sebe“.¹²⁰

Opozice tak udělala práci s chybami, spojila se kolem jednoho kandidáta a podpořila ho potřebnými zdroji. Účast na hlasování měla zabránit nebo jinak zveřejnit falšování voleb.

Ženský obraz sjednoceného štábu opozice v osobách Svjatlany Cichanouské, Marie Kolesnikové a Veroniky Cepkaly se stal symbolem běloruského odporu, který je připraven bojovat proti neporazitelnému prezidentovi Lukašenkovi a jeho patriarchální politice. A také to byla reakce na Lukašenkovo prohlášení, že žena nemůže být prezidentkou.¹²¹

Tým sjednoceného štábu opozice se začal zapojovat do aktivní kampaně. Při prvním shromáždění sjednoceného štábu opozice se 19. července v Minsku shromáždilo asi 10 tisíc lidí. To bylo překvapení pro celou opozici. Souběžně s organizováním shromáždění byla aktivně prosazovaná značka ženského tria, bílo-červená vlajka, slogany „Milujeme – Můžeme – Vyhrájeme“, každá z těchto slov patřila ženám z tria. Rovněž byl navržen výrazný symbol pro každého, kdo bude hlasovat pro Cichanouskou – bílý náramek.¹²² Tento symbol by mohl ukázat kolik lidí je skutečně proti současné vládě.

---

¹²⁰ ATASUNCEV, A. Glavnym protivnikom Lukašenko na vyborah stala Svetlana Tihanovskaja. In: *Rbc.ru* [online]. 17. 7. 2020 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/politics/17/07/2020/5f10bd1b9a7947fde169a3a0>

¹²¹ PALAŠČÁKOVÁ, P. Lukašenko odstavil a pozavíral muže, tak se proti němu postavily ženy. In: *E15.cz* [online]. 30. 7. 2020 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/lukasenko-odstavil-a-pozaviral-muze-tak-se-proti-nemu-postavily-zeny-1371963>

¹²² EURORADIO. Veronika Cepkalo predlozila opponentam vlasti opoznavatelnyy znak. In: *Euroradio.fm* [online]. 20. 7. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://euroradio.fm/ru/veronika-cepkalo-predlozila-opponentam-vlasti-opoznavatelnyy-znak>

27. května byl zveřejněn volební program (+ reformní program), ve kterém Cichanouská slibuje, že uspořádá nové volby do šesti měsíců po nástupu do funkce, je popsáno, jak se to bude provádět:

1. Jmenuje šest nových členů CVK včetně předsedy a vydá vyhlášku o provedení nových prezidentských voleb;
2. Volební komise bude vytvořena ze zástupců všech zúčastněných stran, organizací a občanů, zástupců kandidátů;
3. Ve volebních místnostech budou průhledné urny a webové kamery;
4. Výpočet hlasovacích lístků bude transparentní;
5. Kandidáti a jejich tým budou moci požadovat přepočítání hlasů ve volebních obvodech;
6. Předčasné hlasování – ve výjimečných případech;
7. Rovné příležitosti pro kandidáty na propagaci.

Program také popisuje zásady řízení země během přechodného období:

1. „Stejní úředníci budou pracovat jako nyní, s výjimkou těch, kteří hrubě a upřímně porušili zákon“;
2. Místo těch, kteří odešli, budou najati odborníci ze současných státních zaměstnanců.

Cichanouská také slibuje návrat do ústavy z roku 1994 pomocí referenda. Bude se konat s novými prezidentskými volbami.

Stará opozice se tedy dokázala sjednotit kolem registrovaného zástupce nové opozice a vytvořit sjednocený profesionální tým, jehož práce byla zaměřena na aktivní agitaci celé populace, aby se voliči účastnili voleb, hlasovali pro Cichanouskou a také se připravili na ochranu svého hlasu. Kombinovala voliče tří různých silných kandidátů v jednom. Fenomén Cichanouské jako prezidentské kandidátky spočívá v nepřítomnosti touhy po moci. Jejím cílem bylo sjednotit lidi, aby chránili svůj hlas a uspořádali nové prezidentské volby, a osvobodit politické vězně. Její manžel je také zahrnut do jejich seznamu.

V den voleb 9. srpna 2020 přišel tým Cichanouské s motivovanými voliči, připravenými chránit svůj hlas, byl to silný profesionální tým s šancí na skutečné čestné vítězství.

2.3 Závěry

Lze předpokládat, že poté, co vládl zemi jako jedinému zdroji moci, si Lukašenko myslel, že může dělat a říkat, co chce. Měl silnou podporu části společnosti lidí staršího středního věku a většinou s nižším vzděláním. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, jeho hlavní síla vycházela z podobných vrstev společnosti.

Politická a ekonomická krize způsobená pandemií koronaviru naznačila nedostatek řádné reakce ze strany vlády a byla potvrzením, že se vedení státu nestará o obyvatelstvo ani v okamžiku závažného ohrožení. Koncentrace moci vedla také ke koncentraci odpovědnosti a tím k závažné legitimizační krizi Lukašenkova režimu.

Důležitou roli sehrálo sjednocení ústředí a toho, v jehož osobě bylo zastoupeno. Profesionální tým z ústředí Cepkala a Babariko se spojil s jedinou registrovanou kandidátkou nové opozice Svjatlanou Cichanouskou a vytvořili plnohodnotný štáb pro volební kampaň. Tato kampaň přitom nebyla politickým programem pro kandidáta, který měl touhu získat moc, ale měla symbolický charakter a jejím hlavním cílem bylo zbavit se současného Lukašenkova režimu.

3 Protestní hnutí

Bělorusko se nevyznačovalo touhou společnosti bránit se upevňování politické moci v jedné ruce, ani bojovat proti degradaci politických procedur a aktivně se podílet na politickém životě. Společnost nevěnovala pozornost malému počtu nezávislých veřejných institucí a změnám v legislativě, které omezují účast občanů na kontrole volebních procedur. Po celou dobu vlády lidé Lukašenkovi pomáhali a poskytli mu nezbytné zdroje politické moci popsané v knize Gene Sharpa „*From Dictatorship to Democracy: A conceptual framework for liberation (1994)*“:

1. *autorita* – důvěra lidí, že úřady jsou legální a že jejich morální povinností je úřady poslouchat.¹²³ Do roku 2020 byly všechny volby falšovány, ale ne natolik, že Lukašenko prohrál. Bylo pro něj nicméně patrně důležité vyhrát s výsledkem nad 80 % a ne s takovým, který by ho dovedl do druhého kola voleb;

2. *lidské zdroje* – počet a význam osob a skupin, které poslouchají, spolupracují nebo poskytují pomoc vládcům.¹²⁴ V Bělorusku je mnoho lidských zdrojů k dispozici orgánům vnitřních záležitostí a zaměstnancům donucovacích orgánů. (V Bělorusku existuje 1442 zaměstnanců ministerstva vnitra na 100 tis. obyvatel.)¹²⁵ Tolik bezpečnostních sil a armády, jakož i zlepšené podmínky pro jejich život (bezplatné bydlení, vysoké platy, možnost kariérního růstu) umožnily Lukašenkovi vytvořit loajální monopol násilí v Bělorusku;

3. *Dovednosti a znalosti*, které režim potřebuje k provádění konkrétních akcí a které poskytují spolupracující osoby a skupiny;

4. *Nehmotné faktory* jsou psychologické a ideologické faktory. Nutí lidi poslouchat a poskytovat pomoc vládcům.¹²⁶ Patří sem Lukašenkova neosovětská ideologie, neustálé hrozby pro suverenitu z Ruska nebo Evropy.

---

¹²³ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010. ISBN 9781880813096.

¹²⁴ Tamtéž, s. 18–19.

¹²⁵ KARACH, O. Zverstva belorusskikh silovikov: pochemu oni takie. In: *Lrt.lt* [online]. 14. 2. 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1615179/ol-ga-karach-zverstva-belorusskikh-silovikov-pochemu-oni-takie>

¹²⁶ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 18–19. ISBN 9781880813096.

5. *Materiální zdroje* – míra kontroly nebo přístupu vládců k majetku, přírodním zdrojům, finančním zdrojům, ekonomickému systému, stejně jako ke komunikaci a přepravě.

6. *Sankce, tresty, hrozící nebo uplatňované, proti neposlušným a nespolupracujícím, k zajištění podřízenost a spolupráce, které jsou potřebné pro existenci režimu a provádění jeho politiky.*¹²⁷

3.1 Teorie protestních hnutí

V roce 2020 došlo v Bělorusku k obrození občanské společnosti. Něco podobného bylo popsáno Genem Sharpem na příkladu pohádky o Pánu opic, když si opice uvědomily, že ony samy mohou sbírat ovoce pro sebe a být nezávislé na Pánovi.¹²⁸

Fáze rozvoje běloruského protestu: malé setkání; setkání se Sjarhejem Cichanouskim; fronty k podpisu pro kandidáta opozice; Řetězy solidarity (s neregistrovanými opozičními kandidáty); agitační shromáždění; Noční protesty; pochody solidarity. Každá fáze byla založena na předchozí fázi, což dalo hnutí dynamiku. Počet účastníků v každé fázi rostl do vrcholu protestů (Pochod svobody měl více než 500 tis. účastníků)¹²⁹ a potom začaly počty klesat.

Volební krize v Bělorusku lze charakterizovat pojmem, který zavedl Tilly: *Contentious politics* – epizodické, veřejné, kolektivní interakce mezi demonstranty a jejich odpůrci, kde jednou ze stran je vláda jako objekt, který je vyžadován, a žadatel, který klade požadavky.¹³⁰ „*Contentious*“ implikuje dynamiku vztahu s nezářejnými výsledky: demonstranti se snaží ovlivňovat objekt požadavků, uchylují se k efektivnímu repertoáru protestů a podpoře určitých struktur nebo jednotlivců a jejich soupeři se snaží tento vliv omezit kombinací jiného souboru akcí.¹³¹ Chování demonstrantů je kolektivní jednání. Kolektivní jednání je samo o sobě společnou akcí lidí na obranu svých společných zájmů, například demonstrace na podporu společné věci. Úroveň aktivity při propagaci tohoto druhu je různá: někteří se účastní velmi intenzivně, jiní poskytují pasivní a nepravdělnou podporu.¹³² Efektivní kolektivní jednání, zejména taková, která vyústí v revoluci, obvykle prochází fází organizace k mobilizaci, uvědomění si společných zájmů a nakonec ke konkrétní možnosti realizace.¹³³

---

¹²⁷ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 18–19. ISBN 9781880813096.

¹²⁸ Tamtéž, s. 17–18.

¹²⁹ CHARTA '97. Obsenacionalnyj Marš za Svobodu v Belarusi. In: *Juqt1r.c97.org* [online]. 16. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://juqt1r.c97.org/ru/news/2020/8/16/389645/>

¹³⁰ MACADAM, D., C. TARROW a S. TILLY. *Dynamics of Contentious*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 5. ISBN 0521011876.

¹³¹ Tamtéž, s. 6–7.

¹³² TILLY, C. *From mobilization to revolution*. Boston: Addison-Wesley, 1978, s. 7. ISBN 9780201075717.

¹³³ Tamtéž, s. 7.

Kolektivní akce vyvolala revoluční situaci. K charakterizaci revoluční situace používá Tilly vypůjčený koncept „polyarchie“, „smíšenou suverenitu“ (*multiple sovereignty*).¹³⁴ Smíšená suverenita je chápána jako situace, ve které vykonává více mocenských bloků účinnou kontrolu nad významnou částí státního aparátu a území státu, přičemž část obyvatel země považuje více než jeden mocenský blok za legitimní a suverénní. Počet mocenských bloků se může lišit a mohou se skládat z koalice mezi třídami a/nebo jinými skupinami. V důsledku toho podle Tillyho začíná revoluční situace, ve které se stát dříve ovládaný jedním nezávislým politickým systémem (*sovereign polity*) stane objektem efektivních, konkurenčních, vzájemně se vylučujících nároků na kontrolu ze strany dvou nebo více samostatných politických systémů (*polities*).¹³⁵ V Bělorusku se stala Cichanouská druhým aktérem (mocenským blokem), který mohl účinně kontrolovat společnost a měl k tomu legitimní příležitosti.

Tilly tvrdil, že kolaps nebo slabost státu by mohly poskytnout příležitost pro kolektivní akci.¹³⁶ Běloruské protesty se konaly uprostřed rostoucích ekonomických problémů a nespokojenosti s Lukašenkovou vládou. Koronavirová krize přinesla sníženou podporu úřadů a zjištění, že slábnoucí režim vytvořil příležitost pro lidi vyjádřit svou nespokojenost a mobilizovat se proti vládě.

Reakce úřadů může být chápána jako strukturální násilí. Strukturální násilí je vytváření takových podmínek společenskými institucemi, které lidem neumožňují uspokojovat jejich základní potřeby.¹³⁷ Vzhledem k tomu, že strukturální násilí ovlivňuje lidi v různých sociálních strukturách různě, velmi úzce souvisí se sociální nespravedlností. Lze ji definovat jako nespravedlnost a nerovnost, která je zabudována do samotné struktury společnosti. Tilly zjišťuje, že „*represe může omezit nesouhlas, což vede k roztržštění a odpadnutí odpůrců, protože zvýšené náklady lidí odrazují. Na druhé straně může represe posílit dissent, což vede k rozkolu v elitě a zvýšené touze disidentů přežít.*“¹³⁸ V Bělorusku byly protesty zčásti živeny nespokojeností obyvatelstva s autoritářskými praktikami Lukašenkova režimu a obviněními z volebních podvodů. Použití násilí, zastrašování a zatýkání demonstrantů státem dále vedlo k radikalizaci demonstrací tím, že podněcovalo nespokojenost a mobilizovalo lidi k akci. Tímto

---

¹³⁴ TILLY, C. *From mobilization to revolution*. Boston: Addison-Wesley, 1978, s. 200–202. ISBN 9780201075717.

¹³⁵ Tamtéž, s. 191.

¹³⁶ Tamtéž, s. 55.

¹³⁷ GALTUNG, J. Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research* [online]. 6(3), 167–191 [cit. 2023-07-19]. ISSN 0022-3433. Dostupné z: https://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%202015%20readings/IPD%202015_7/Galtung_Violence,%20Peace,%20and%20Peace%20Research.pdf

¹³⁸ TILLY, C. Repression, Mobilization, and Explanation. In: DAVENPORT, C., H. JOHNSTON a C. MUELLER. *Repression and mobilization*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005, s. 224–225. ISBN 0-8166-4426-8.

termínem lze charakterizovat masové represe roku 2020 před volbami a po nich. Odmítnutí registrace opozičních kandidátů, použití násilí proti demonstrantům a nezávislým médiím jsou nespravedlnosti a nerovnosti zabudované do běloruské společnosti. Sociální hnutí se používají jako prostředek mobilizace skupin, když stávající instituce neumožňují slyšet jejich hlas nebo když státní moc přímo potlačuje jejich potřeby. Však se také později použití masové represe stalo hlavním nástrojem potlačování protestního hnutí.

Aaron Franklin Brantly ve svém článku „*From Cyberspace to Independence Square: Understanding the Impact of Social Media on Physical Protest Mobilization During Ukraine’s Euromaidan Revolution*“ zdůrazňuje význam sociálních médií při mobilizaci protestního hnutí.¹³⁹ V případě Běloruska se na organizaci a koordinaci protestů významně podílely různé opoziční subjekty, organizace občanské společnosti a také horizontální organizace. Tyto sítě přispěly k šíření informací, náboru účastníků a udržování aktivního protestního hnutí během několika měsíců.

Prostředkem používaným účastníky k předkládání požadavků druhé straně je protestní repertoár. Forma *contentious politics* ukazuje, že repertoár je ovlivněn jak politickým režimem, tak kulturními zvláštnostmi.¹⁴⁰ Úřady vytvářejí normy a pravidla hry, které výrazně ovlivňují schopnosti demonstrantů. V závislosti na politickém režimu se normy mění, například v demokratických zemích jsou běžnou formou kolektivní akce sociálních hnutí s nízkou mírou násilí, zatímco úřady reagují na požadavky demonstrantů, v autoritářských režimech se protesty objevují jen zřídka. Protože v tomto případě režim nemá zájem plnit požadavky demonstrantů, je obtížné vytvořit sociální hnutí schopné udržet jednotu a odolat represím.

Repertoár také závisí na kulturních podmínkách a je spojen s protestními tradicemi a sdílenými symboly.¹⁴¹ Protestující se obracejí k formám protestu, které jsou zakořeněny ve společnosti a jsou širokým publikem definovány jako protest, přičemž apelují na společné hodnoty a významy. Můžeme tedy hovořit o specifikách protestní kultury v závislosti na regionu a mentalitě společnosti.

---

¹³⁹ BRANTLY, A. F. From Cyberspace to Independence Square: Understanding the Impact of Social Media on Physical Protest Mobilization During Ukraine’s Euromaidan Revolution. *Journal of Information Technology & Politics*, 2019, 16(4), 360–378. DOI: 10.1080/19331681.2019.1657047.

¹⁴⁰ TILLY, C. *Regimes and Repertoires*. Chicago: University of Chicago Press, 2006, 34–35. ISBN 9780226803531.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 43.

Repertoár a strategie protestu mohou mít násilnou i nenásilnou podobu.¹⁴² Zároveň, když se změni podmínky působící na aktéry, může se změnit i repertoár a strategie.¹⁴³ Repertoár kolektivních akcí je tedy souborem typů akcí, které aktéři sociálních hnutí považují za legitimní a ke kterým se mohou uchýlit, aby byli v dané otázce vyslyšeni. Těmito aktivitami mohou být vyjednávání, petice, koláže plakátů, rozšiřování letáků, bojkoty, demonstrace, sit-in¹⁴⁴, nepokoje, obsazování prostor, braní rukojmích, sabotáže, ničení atd.

3.1.1 Repertoár kolektivních akcí. Běloruský případ

Účastníci běloruských protestů v roce 2020 použili různé taktiky, aby čelili Lukašenkově režimu. Repertoár protestů se měnil v závislosti na situaci a reakci úřadů, například v počáteční fázi (volební kampaň, zatýkání a vyloučení nezávislých kandidátů) byly hlavními formami občanského protestu masová shromáždění, demonstrace a řetězy solidarity (lidské řetězy). O něco později, pod vlivem změny situace a v souvislosti se zmanipulovanými volbami a brutálními represemi ze strany úřadů, se repertoár rozšířil, demonstranti začali využívat pokojných pochodů, stávek a blokování ulic. Poté, co úřady začaly omezovat protesty v centru města pomocí speciální techniky, vodních děl a plotů v ulicích, přesunuli demonstranti protesty do obytných čtvrtí.

Repertoár zvolený běloruským protestním hnutím vychází z historie protestního hnutí v Bělorusku, o které se pojednává v kapitole 1. Demonstranti od roku 2020 používali stejné symboly, jaké byly použity při protestech minulých let, a to národní „bílo-červeno-bílou vlajku“, protestsongy a symboly.

Běloruský politický režim přímo ovlivnil charakter protestních repertoárů. Lukašenkův autoritářský režim za jeho vlády omezoval možnosti jakékoli protestní činnosti. Proto se lidé snažili být aktivní a neporušovat běloruskou legislativu. Například jako reakci na nezaregistrování opozičních kandidátů do prezidentských voleb lidé zvolili formu „fronty“. Přesněji řečeno, poté, co nebyl Viktor Babaryka zaregistrován jako prezidentský kandidát, se lidé seřadili do dlouhé fronty (na vrcholu asi 2000 lidí), aby podali stížnost Ústřední volební komisi (šablona stížnosti byla distribuována s pomocí štábu Viktora Babaryky). Dalším typem „povolených“ akcí jsou předvolební demonstrace a shromáždění. Shromáždění Sjednoceného štábu demokratických sil shromáždily tisíce lidí po celém Bělorusku.

---

¹⁴² TILLY, C. *Regimes and Repertoires*. Chicago: University of Chicago Press, 2006, s. 34. ISBN 9780226803531.

¹⁴³ Tamtéž, s. 43.

¹⁴⁴ **Sit-in** – taktika nenásilné občanské neposlušnosti, kde demonstranti vstoupí na veřejné místo a zůstanou sedět, dokud nebudou násilně vystěhováni nebo dokud nebudou vyřizeni jejich stížnosti.

Volební podvody dramaticky změnilo repertoár protestů. Noční protesty po vyhlášení výsledků voleb v roce 2020 lze označit za násilné. Demonstranti v Minsku stavěli barikády z popelnic, začali proti policii používat pyrotechniku a Molotovovy koktejly. 10. srpna v Minsku uspořádala skupina lidí s holemi v rukou odvetný útok na policisty.

Bezprecedentní míra represe se stala základem pro změnu strategie a typu repertoáru na nenásilné, pokojné protesty a občanskou neposlušnost. 11. srpna začaly masové stávky v továrnách, pochody dělníků, demonstrativně odcházeli zaměstnanci (podávali výpovědi) z vládních agentur a televize. První vraždy pokojných demonstrantů vyvolaly řetězy solidarity.

Vzhledem k tomu, že během předchozích protestů byli zadržováni a bití většinou muži, v reakci se objevila nová strategie: pokojný protest žen. Ženy stály v řetězu solidarity s květinami v rukou, o něco později se objevily ženské pochody.

3.2 Proč Bělorusko vybralo cestu barevné revoluce?

Gene Sharp je v postsovětském prostoru často nazýván ideologem „barevných revolucí“. On věří, že změna diktátorských režimů násilným způsobem neumožňuje lidem dosáhnout svých cílů.¹⁴⁵ Proto shrnul studium pohybů a revolucí v knize *A conceptual framework for liberation*, vydané v roce 1994. Poznamenal, že ačkoli použití násilí s jeho výhodami a nevýhodami odráží pouze jednu věc, konkrétně, že odvolání k jeho použití vede k vstupu na cestu ke konfrontaci. Co vede k vítězství tyranů, protože to je to, v čem jsou dobří a používají k odstranění svých protivníků a vyhrát.¹⁴⁶ Varuje lidi před unáhlenými akcemi, doporučuje, aby zahájili násilnou revoluci, aby se neměli v oběti, vzhledem k tomu, že rozzlobené oběti organizují své řady, aby bojovali proti praxi krutých diktátorských režimů pomocí násilí a vojenských schopností, které jim byly k dispozici. Přes své nízké šance na úspěch statečně bojují a platí vysokou cenu – utrpení a životy a dosahují pozoruhodných úspěchů. Ale tyto činy jen zřídka vedou ke svobodě, protože násilné revoluce se často setkávají s krutými represemi, které zabíjejí to, co zbylo z naděje pro lidi.¹⁴⁷

Podle Gene Sharpa existuje řada nenásilných prostředků pro změnu diktátorského režimu: předložení oficiálních prohlášení vyjadřujících názor občanů, odvolání se na široké masy, hromadné protesty, veřejné symbolické akce, jako je vyvěšování vlajek a demonstrace se symboly, používání květin, divadla, hudby, motorek, studentských stávek atd. Tyto prostředky

---

¹⁴⁵ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 4–5. ISBN 9781880813096.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 4.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 5.

a metody umožňují úspěšně svrhnout diktátorský režim s nejmenšími možnými náklady a lidskými oběťmi, protože se projevují při posilování odhodlání, sebevědomí a dovedností odporu vůči utiskovaným národům. Jinými slovy, je to ve vůli lidí.¹⁴⁸

Politoložka Erica Chenoweth provedla studii, která ukázala, že nenásilný odpor je nejúčinnější způsob, jak donutit vládnoucí elity ke změnám a ústupkům. Nenásilný odpor dosáhl svých cílů v 53 % případů ve srovnání s 26 % násilných kampaní, tedy dvakrát častěji. Přitom politické transformace v důsledku nenásilných protestů byly v 57 % případů demokratické.¹⁴⁹

Chenoweth a Stephan také odhadli, že k zásadní politické změně je potřeba asi 3,5 % populace, která se aktivně účastní protestů.¹⁵⁰ Například kampaň proti režimu Ferdinanda Marose na Filipínách (1986) přilákala na vrcholu povstání dva miliony účastníků,¹⁵¹ brazilské protesty v roce 1984 zahrnovaly jeden milion.¹⁵² „Sametové revoluce“ v Československu v roce 1989 se zúčastnilo 500 tisíc lidí¹⁵³ a „Ružové revoluce“ v Gruzii (2003) více než 100 tisíc lidí.¹⁵⁴

Z jejich výzkumu lze usuzovat, že mnoho nenásilných kampaní bylo úspěšných proti nejkrvavějším režimům na zemi, které jsou na vrcholu své moci¹⁵⁵, například: režim generála Muhammada Zia-ul-Haq v Pákistánu, Slobodana Milošević v Srbsku, Augusta Pinocheta v Chile.

Je velmi důležité pochopit, že protestní hnutí by se v žádném případě neměla obracet k násilí: pro agresivní skupiny je obtížné získat přízeň mezi představiteli mocenských struktur. Podle článku Brenta Simpsona, Robba Willera, and Matthewa Feinberga „*Does Violent Protest Backfire? Testing a Theory of Public Reactions to Activist Violence*“ se během konfrontace mezi antirasistickými demonstranty a zastánci bílé nadřazenosti v USA veřejné mínění mění,

---

¹⁴⁸ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 31–33. ISBN 9781880813096.

¹⁴⁹ CHENOWETH, E. 2013. “Why Civil Resistance Works: The Future of Nonviolent Conflict.” In: *Non-Violence, Peacebuilding and Reconciliation*, edited by J. Kurzcewski. Warsaw: Lech Walesa Institute and Univ. of Warsaw.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Nonviolent intervention in Philippines during military clash, 1986. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/nonviolent-intervention-philippines-during-military-clash-1986>

¹⁵² THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Brazilians act to end military rule (Diretas Já) 1983-84. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/brazilians-act-end-military-rule-diretas-j-1983-84>

¹⁵³ THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Czechoslovakians campaign for democracy (Velvet Revolution), 1989. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/czechoslovakians-campaign-democracy-velvet-revolution-1989>

¹⁵⁴ THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Georgians overthrow a dictator (Rose Revolution), 2003. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/georgians-overthrow-dictator-rose-revolution-2003>

¹⁵⁵ CHENOWETH, E., STEPHAN, M. *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*. International Security. The MIT Press, 2008. s. 21. DOI:10.1162/isec.2008.33.1.7

když antirasističtí protestující používají násilné prostředky. Lze tedy tvrdit, že společnost už nebude považovat demonstranty, kteří se staví proti rasismu, za rozumné lidi. Když vidí neopodstatněný čin, ztrácejí ve společnosti sílu, na druhou stranu, když rasisti používají násilí, názor lidí se nemění, protože se od nich již očekává, že tyto prostředky použijí.¹⁵⁶

Tuto myšlenku lze aplikovat na kontext Běloruska. Použití násilných prostředků ze strany policie je očekávanou akcí, není překvapivé, když vládní orgán podniká represivní akce proti demonstrantům v Bělorusku. Když však demonstranti používají násilné prostředky, čelí ztrátě podpory ze strany lidí, protože je to neopodstatněný čin. Násilí nebo hrozba jeho použití obvykle vede pouze ke sjednocení a přitvrzení vymáhání práva a jen málo civilistů se bude chtít účastnit takového odporu.

Chenoweth a Stephan ve své výzkumné práci vysvětlili, že za represe nemají nenásilné kampaně dvakrát větší šanci na úspěch než násilné kampaně, ale šestkrát větší šanci na úspěch. U represivních režimů je také asi dvanáctkrát pravděpodobnější, že udělají omezené ústupky nenásilným kampaním než násilným kampaním.¹⁵⁷ Je to proto, že mírový odpor se zdá být otevřenější k vyjednávání, protože neohrožuje životy ani blahobyt představitelů režimu. Diktátoři spoléhají na hrubou sílu, aby porazili soupeře.¹⁵⁸ Je lepší bojovat s nepřítelem na hřišti těmi způsoby, při nichž máte výhodu – v tomto případě sílu občanské jednoty, nepředvídatelnost, přizpůsobivost a kreativitu – a ne tam, kde má výhodu on.

V kontextu Běloruska lze zvýraznit šest klíčových důvodů, proč byl zvolen nenásilný protest. Za prve, jak je popsáno v kapitole 1, v průběhu historie moderního Běloruska společnost používala pokojné protesty a neposlušnost. Protestní hnutí v celé historii moderního Běloruska používalo nenásilné prostředky, jmenovitě: stávky, demonstrace, akce a pokojná shromáždění. Jako druhy důvodů můžeme vyčlenit informační kontext. Neustálá propaganda v běloruské televizi srovnávala možné běloruské protesty s Majdanem na Ukrajině. Tím, že Běloruská oficiální vláda a média předem obviňují opozici z podněcování občanské války, v reakci na to, dodržováním nenásilí, se snaží udržet morální převahu, což úřadům ztěžuje ospravedlnění použití síly proti pokojným demonstrantům.

---

¹⁵⁶ SIMPSON, B., R. WILLER a M. FEINBERG. Does Violent Protest Backfire? Testing a Theory of Public Reactions to Activist Violence. *Socius*, 2018, 4. DOI: 10.1177/2378023118803189.

¹⁵⁷ CHENOWETH, E., STEPHAN, M. Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict. International Security. The MIT Press, 2008. s. 20. DOI:10.1162/isec.2008.33.1.7

¹⁵⁸ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 32. ISBN 9781880813096.

Třetí důvod – vyhnout se eskalaci. Nenásilné protesty poskytují příležitost vyjádřit nespokojenost bez použití násilí, které může vést k dalším represím a krveprolití. Když se vrátíme ke studii Chenoweth a Stephan¹⁵⁹ a zasadíme ji do běloruského kontextu, kde mají bezpečnostní složky na násilí naprostý monopol, nenásilný protest je jedinou šancí na dialog s orgány činnými v trestním řízení. Odtud symbol běloruských protestů: „Vy máte obušky, my máme květiny.“

Čtvrtý důvod – sdružení společnosti. Nenásilné protesty mohou spojit lidi z různých oblastí života a ideologií, kteří sdílejí společný cíl. Zdůrazněním mírových metod byli Bělorusové schopni vytvořit rozsáhlé hnutí, které překonalo politické, sociální a kulturní rozdíly. Příkladem jsou solidární akce, koncerty na nádvoří a pochody. Tato jednota posiluje protestní hnutí a zvyšuje jeho šance na úspěch.

Pátý důvod – mezinárodní zájem a podpora (z demokratických zemí). V mezinárodním společenství často silněji rezonují nenásilné protesty proti diktátorským režimům. Záběry žen s květinami a lidí, kteří si zouvají boty, než se postaví na lavičku, se staly nástrojem, jak přitáhnout pozornost demokratických zemí, lidskoprávních organizací a světových médií. V souvislosti s běloruskými protesty mohla mezinárodní solidarita díky pokojnému chování demonstrantů a agresivní reakci úřadů zvýšit tlak na běloruskou vládu a včas použít nástroj sankcí.

Šestý důvod – dlouhodobá perspektiva. Nenásilné akce historicky prokázaly větší odolnost a trvanlivost ve srovnání s násilnými povstáními. Přijetím nenásilných strategií se Bělorusové snaží neustále vyvíjet tlak na vládu, což umožňuje hnutí přetrvávat v průběhu času a zvyšuje pravděpodobnost dosažení jeho cílů.

3.3 Metody nenásilného boje používané v Bělorusku.

Gene Sharp ve své knize pojmenoval 198 metod nenásilného jednání. Rozděлил je do šesti hlavních skupin a v každé skupině do několika podskupin. Některé z těchto metod byly použity běloruskou opozicí a demonstranty v letech 2020 až 2021. Některé projevy občanské neposlušnosti trvají dodnes. Zvažme hlavní metody a příklady jejich použití.

---

¹⁵⁹ CHENOWETH, E., STEPHAN, M. Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict. International Security. The MIT Press, 2008, s. 42-43. DOI:10.1162/isec.2008.33.1.7

1. Oficiální prohlášení

Jsou jimi veřejné projevy všech hlavních opozičních aktérů (Svjatlana Cichanouská, Pavel Latuško, Valery a Veronika Cepkalo, nositelka Nobelovy ceny Světлана Alekseevich atd.)¹⁶⁰, petice za odstranění Lukašenka¹⁶¹, vytvoření koordinační rady pro organizaci procesu překonávání politické krize, ve které byli jak představitelé staré i nové opozice, tak i známé osobnosti.¹⁶² Několik desítek pravoslavných a katolíků z Ruska, Spojených států a řady zemí EU napsalo otevřený dopis na podporu pokojně protestujících Bělorusů.¹⁶³

2. Komunikace se širokým publikem

Jsou to například slogany a symboly – prvním známým symbolem protestu byl šváb a pantofle a slogan „No pasaran, stop šváb.“¹⁶⁴ Na jednom ze setkání s lidmi potkal Sjarhej Cichanouski ženu, která přišla na shromáždění s pantoflem a nazvala Lukašenka švábem. Tato metafora si získala popularitu velmi rychle, takže někteří lidé nazývají protesty „pantoflová revoluce“¹⁶⁵. Druhým nejznámějším symbolem protestů bylo ženské trio reprezentované Svjatlanou Cichanouskou, Marií Kolesnikovovou a Veronikou Cepkalo a jejich slogany (*Milujeme – Můžeme – Vyhraujeme*). Používání státní bílo-červeno-bílé vlajky, hymny a erbů Pohonya.

Dále je to používání letáků. Ještě před volbami v roce 2020 se objevovaly letáky protestující proti Lukašenkově politice a po brutálním potlačení protestů ze strany úřadů se začaly distribuovat letáky se jmény pracovníků vnitřních záležitostí, kteří se podíleli na bití a násilí proti demonstrantům. Sítila distribuce nezávislých médií, nejčastěji v messengeru Telegram.

Dále jsou to nápisy a postavy na zemi. Skupina aktivistů malovala bílé kupky sena v bílo-červeno-bílé vlajce nebo psala nápis „Saša 3 %“ a podobně.¹⁶⁶

Opozice pořádala skupinové akce, např. demonstrace během prezidentské kampaně.

---

¹⁶⁰ DW. Belarus. *Dw.com* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/belarus/t-38384925>

¹⁶¹ Petice dostupná z <https://www.change.org>

¹⁶² COORDINATION COUNCIL FOR THE TRANSFER OF POWER. Dostupné z <https://rada.vision/en>

¹⁶³ GUNKEL, E. Belarus': hristiane iz raznyh stran podderžali protestujuših. In: *Dw.com* [online]. 25. 11. 2020 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/belarus-hristiane-iz-raznyh-stran-podderzhali-protestujushih/a-55729057>

¹⁶⁴ MAZHEYKA, V. Lozungi protestov v belarusi 2020. In: *Belinstitute.com* [online]. 8. 2. 2021 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://belinstitute.com/be/article/lozungi-protestov-v-belarusi-2020>

¹⁶⁵ DETTMER, J. Belarus': «tapočnaja revoljucija». In: *Golosameriki.com* [online]. 22. 6. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.golosameriki.com/a/belarus-svetlana-tsikhanouskaya-lukashenko/5472895.html>

¹⁶⁶ Viz příloha 2.

3. Symbolické veřejné akce

Jde o vyvěšování vlajek a používání předmětů symbolických barev.¹⁶⁷ To bylo populární zejména po volbách, kdy se bílo-červeno-bílá vlajka a používání barev vlajky staly prostředkem tichého a nenásilného protestu. Bělorusové tehdy začali na okna a balkony vyvěšovat bílo-červeno-bílou vlajku a věšet stuhy na stožáry.

Další cestou protestu bylo nošení symbolů. Bílé náramky se staly symbolem běloruského protestu (ukazatel protestního hlasu)¹⁶⁸, stejně jako oblečení v bílé a červené barvě.

Modlitby a bohoslužby se také používají jako forma vyjádření občanské neposlušnosti. Katolická církev hraje v běloruské revoluci samostatnou roli. Červený kostel v Sovětské ulici v Minsku například ukryl protestující ženy před složkami OMON. Kněz Tadeusz Kandrusiewicz a několik dalších zaměstnanců katolické a pravoslavné církve odsoudili násilí a také vyjádřili neuznání Lukašenkova režimu.¹⁶⁹ Hlava katolické církve v Bělorusku se modlila pod zdmi vyšetřovací vazby v Akrestsina v Minsku,¹⁷⁰ která se stala symbolem mučení civilistů, kteří nesouhlasili s falšováním voleb. 26. srpna policie během rozhánění protestu zablokovala část demonstrantů v Červeném kostelu v Minsku a otevřela jej o 40 minut později.¹⁷¹ Následně byl kostel úřady uzavřen.

Další použitou metodou protestu bylo symbolické zapalování ohňů, a to po první vraždě neozbrojeného demonstranta Alexandra Taraikovského, který byl zastřelen vojenskými složkami v noci z 9. na 10. srpna.¹⁷² Na místě jeho úmrtí byl uspořádán spontánní memoriál se svíčkami.

---

¹⁶⁷ Viz příloha 3.

¹⁶⁸ EURORADIO. Veronika Cepkalo predlozhila opponentam vlasti opoznavatelnyy znak. In: *Euroradio.fm* [online]. 20. 7. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://euroradio.fm/ru/veronika-cepkalo-predlozhila-opponentam-vlasti-opoznavatelnyy-znak>

¹⁶⁹ POLITRING. Tadeush Kondrusevich zayavil o namerenii podat proshenie ob otstavke v blizhayshee vremya.html. In: *Politriring.com* [online]. 11. 12. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://politriring.com/country/38695-https://politriring.com/country/38695-tadeush-kondrusevich-zayavil-o-namerenii-podat-proshenie-ob-otstavke-v-blizhayshee-vremya.html.html>

¹⁷⁰ MEŠČERJAKOVÁ, K. a J. SPIRIN. Posle vyborov v Belarusi protestujut daže svjašenniki. In: *Babel.ua* [online]. 11. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://babel.ua/ru/texts/50928-vsyakoe-delo-bog-privedet-na-sud-posle-vyborov-v-belarusi-protestuyut-dazhe-svyashchenniki-ih-zaderzhivayut-byut-no-oni-prodolzhayut-pomogat-vot-istoriya-protestanta-nikolaya-melyanca>

¹⁷¹ LOVETSKY, D. My nemnogo bolee smelye chem pravoslavnaya tserkov. In: *Meduza.io* [online]. 29. 8. 2020 [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2020/08/29/my-nemnogo-bolee-smelye-chem-pravoslavnaya-tserkov>

¹⁷² VIASNA. Sobrali informaciju o pogibših vo vremja massovyh akcij protestai. In: *Spring96.org* [online]. 2. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://spring96.org/ru/news/99348>

Také troubení aut se stalo symbolickým zvukem revoluce. Nekončilo to dnem ani nocí. Auta troubila jak na protest, tak na podporu demonstrantů.¹⁷³ Symbolickým zvukem se staly i protestsongy: „Peremen“ (Změna) od Viktora Coi, „Razbiry turmy mury“ (běloruský překlad protestsongu „Mury“ od Jacka Kežmarského).

4. Tlak na jednotlivce

Tyto metody jsou velmi zajímavé svou myšlenkou, jelikož je využita strategie nátlaku a zároveň jsou zachovány hranice nenásilného odporu. Platformou pro využití těchto metod se staly sociální sítě a internet.

Například je to metoda „haunting“ officials. Organizace Bypol¹⁷⁴, kyberpartyzáni¹⁷⁵ a skupina aktivistů zajistila pronásledování bezpečnostních složek a policistů, kteří se podíleli na rozhánění nenásilných akcí. Vylepili jim plakáty na dveře jejich vchodů s textem „násilník / vrah / zde žije zrádce“.¹⁷⁶ Kyberpartyzáni zveřejnili osobní údaje příslušníků bezpečnostních složek na síti. Dále je to výsměch úředníkům. Lukašenko dostal několik desítek urážlivých jmen (např. šváb, Saša 3 % atd.) Pod tlak se dostávali i představitelé vlády.

5. Divadlo a hudba

Samostatný symbol protestu je kultura: na vrcholu protestů v Bělorusku odešlo téměř 60 lidí z národního akademického divadla Yanka Kupala v Minsku. 200 zaměstnanců divadla podepsalo odvolání, ve kterém vyzvali k přepočítání hlasů ve volbách a zastavení násilí proti civilistům.¹⁷⁷ Tým byl podporován generálním ředitelem divadla Pavlem Latuškem, který se později stal spolupracovníkem ve strukturách demokratických sil Běloruska. Herci divadla Yanka Kupala v migraci začali vytvářet představení věnované volbám a protestům z roku 2020.

Co se týče hudby a zpěvu, skupina „Free Choir“ se objevila v srpnu 2020 jako reakce na politické události v zemi. Chor se nečekaně objevil na veřejných místech v Minsku – v metru, na vlakovém nádraží, v opeře, knihovně, ve filharmonii, cirkuse, v nákupních centrech atd. – a zpíval písně, které se staly populární během běloruských protestů, účastnil se koncertů na nádvoří, které se staly populární během protestů v Minsku. Ženy zpívaly běloruské lidové písně

---

¹⁷³ DELFINOV, A. a S. ROMAŠENKO. Protesty v belarusi v minske ozhidaetsja subbotnij zhenskij marsh i rajonnye-shestvija. In: *Dw.com* [online]. 19. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/protesty-v-belarusi-v-minske-ozhidaetsja-subbotnij-zhenskij-marsh-i-rajonnye-shestvija/a-54983607>

¹⁷⁴ **Bypol** – opoziční asociace bezpečnostních složek Běloruska.

¹⁷⁵ **Kyberpartyzáni** – běloruská decentralizovaná skupina anonymních hackerských aktivistů, která se objevila v září 2020.

¹⁷⁶ EURORADIO. Gruzchik napisal na dome omonovcev na rabote nasilovat doma celovat. In: *Euroradio.fm* [online]. 7. 10. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://euroradio.fm/ru/gruzchik-napisal-na-dome-omonovcev-na-rabote-nasilovat-doma-celovat>

¹⁷⁷ PAVLJUČENKO-PAVLJUK, N. Aktery protiv gosudarstva. Sotrudniki Kupalovskogo teatra o belorusskikh protestah. In: *Snob.ru* [online]. 28. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://snob.ru/entry/197090/>

na centrálních náměstích v Minsku. Běloruské hudební skupiny začaly vytvářet hudbu protestních postav. Všechny protesty od volebních demonstrací Cichanouské po noční protesty a pochody byly doprovázeny protestními písněmi a hudbou.

6. *Protestní akce*

Nejmasivnějšími z protestů byly Pochody. Pochody důchodců (tzv. „pochody moudrosti“) každé pondělí, pochody postižených každý čtvrtek a ženské pochody každou sobotu. „Motorcades“ nebyly výjimkou, nebyly prováděny samostatně, ale doplnily další protesty. Ale nejmasivnější byly společné pochody v neděli (na Pochodu svobody 16. srpna se zúčastnilo od 500 tisíc do 1 milionů protestujících)¹⁷⁸.

Také byla praktikovaná metoda „vzpomínka na mrtvé“ (Honoring the dead): Alexander Taraykovsky, Alexander Vikhor, Alexander Budnitsky, Nikita Krivtsov, Artyom Parukov, Gennady Shutov, Konstantin Shishmakov, Denis Kuznetsov, Roman Bondarenko byli zabití účastníci protestů.¹⁷⁹ Smrt těchto mírových protestujících způsobila další protesty, včetně pohřbů a veřejného smutku.

7. *Veřejné shromáždění*

Příprava úřadů na protesty v centru Minsku (policejní kordon, oplocení, použití vodních aut) vyvolala přesun protestů z centrálních ulic do obytných čtvrtí. Shromáždění a koncerty v sídlištích Minsku ukázaly novou úroveň sebeorganizace společnosti. Výzkum Centra pro nové myšlenky naznačuje, že jedinečnost běloruské revoluce spočívá v explozi horizontálních vazeb. Studie také ukazuje, že do roku 2022 demonstranti nadále udržují horizontální vazby.¹⁸⁰

8. *Metody odmítnutí sociální spolupráce*

Jde o odmítnutí účastnit se veřejných akcí, zvyků a práce. Například je to zastavení sportovních aktivit (Suspension of social and sports activities): několik světově úspěšných sportovců (Elena Levchenko, Alexander Gerasimen, Christina Timanovskaya) dalo výpověď z běloruského národního týmu a postavili se proti Lukašenkovu režimu. Fond pro sportovní solidaritu Bysol byl založen prominentními sportovními funkcionáři a vynikajícími sportovci právě na pomoc sportovcům, kteří odmítli podporovat režim, a později se stal fondem na pomoc politickým

---

¹⁷⁸ CHARTA '97. Obsenacionalnyj Marš za Svobodu v Belarusi. In: *Juqt1r.c97.org* [online]. 16. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://juqt1r.c97.org/ru/news/2020/8/16/389645/>

¹⁷⁹ Všichni tito lidé byli zabití přímo na protestech, nebo jejich smrt souvisela se zadržením a pobytem ve vyšetřovacích vazbách a na policejních stanicích. Podrobnosti o jejich úmrtí jsou k dispozici na webových stránkách: <https://spring96.org/ru/news/99348>

¹⁸⁰ KORSHUNOV, G. Gorizontál'nye svjazi: čto ostalos' ot teh struktur samoorganizacii, kotorye vznikli v 2020 godu. *Narodny opros spolu s Center novych myšlenek* [online]. červen 2022, 2 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://newbelarus.vision/>

věznům. Od 16. srpna do 21. září podepsalo více než 500 zástupců sportovního průmyslu otevřenou výzvu běloruským úřadům s požadavky na neuznání výsledků prezidentských voleb roku 2020, ukončení násilí a osvobození všech politických vězňů. V říjnu učinilo více než 800 běloruských sportovců prohlášení proti násilí v Bělorusku.¹⁸¹

V Bělorusku byl použit také bojkot veřejných akcí, odmítnutí účastnit se státních koncertů, projev propuštěných běloruských televizních pracovníků proti násilí a moci Lukašenka.¹⁸² Studentské bojkoty trvaly několik týdnů ve všech velkých městech země. V zásadě to byly stávky na schodech univerzit (taktika sit-in). Učitelé také odmítli vykonávat „ideologickou práci“, čímž veřejně vyhlásili neposlušnost.¹⁸³

9. *Metody odmítnutí hospodářské spolupráce*

Jsou to spotřebitelské akce – ignorování a úplné odmítnutí používat obchody spojené s Lukašenkovým režimem a také „Workmen’s boycott“ – bojkoty pracovníků v továrnách, odmítnutí plnit povinnosti. Tento typ protestu byl pro režim jedním z nejbolestivějších, protože ihned po vyhlášení stávky Lukašenko navštívil továrnu, aby protest uklidnil. Na této schůzi prohlásil: „*Dokud mě nezabijete, nebudou žádné další volby,*“ a pohrozil dělníkům propuštěním.¹⁸⁴ Lukašenkova návštěva nedokázala uklidnit demonstranty a stávka pokračovala ještě několik dní.

10. *Akce držitelů finančních zdrojů*

Opoziční vůdci vyzvali Bělorusy, aby vybrali své vklady z bank, neplatili daně a veřejné služby a udržovali své úspory nikoli v běloruských rublech, ale v dolarech a eurech.

Tyto metody ovlivnily průběh protestu. Společnost, která nehlasovala pro Lukašenka, okamžitě odmítla podporovat úřady. On již není prezidentem, což znamená, že celá vertikál moci není legitimní. Jako alternativu k občanské neposlušnosti odsouzení za protesty odmítli zaplatit pokutu, přičemž šlo o občanskou neposlušnost vůči „nespravedlivým zákonům“.

---

¹⁸¹ BYSOL. Fond sportivnoj solidarnosti. *Bysol.org* [online]. © 2022 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://bysol.org/ru/initiatives/sport/>

¹⁸² HOVHANNISYAN, A. Lyudi perestali verit televideniyu perestali nas smotret. In: *Meduza.io* [online]. 18. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2020/08/18/lyudi-perestali-verit-televideniyu-perestali-nas-smotret>

¹⁸³ BBC. Protesty v Belarusi: počemu studenty i prepodavateli vyhodjat na akcii? In: *Bbc.com* [online]. 4. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/media-54035570>

¹⁸⁴ TAIROV, R. «Poka vy menja ne ubjete, drugih vyborov ne budet»: Lukašenko otverg trebovanie protestujusih o perevyborah. In: *Forbes.ru* [online]. 17. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.forbes.ru/newsroom/obshchestvo/407209-poka-vy-menya-ne-ubete-drugih-vyborov-ne-budet-lukashenko-otverg>

Tyto taktiky jsou navrženy tak, aby narušily normální fungování společnosti, upozornily na případ a vyvíjely tlak na úřady, aniž by poškodily jednotlivce nebo majetek.

Ve svých článcích z knihy *From dictatorship to democracy* Gene Sharp cituje Charlese Stuarta Parnellyho během stávkový v Irsku v letech 1879 až 1880, který řekl: „Neměli byste vsadit na vládu a důvěřovat v ni, prostě musíte věřit sami sobě a spoléhat se na sebe.“¹⁸⁵ Vyzval k posílení nezávislých sociálních skupin a institucí utlačovaných národů. Tento projev je spojen v snaze mobilizovat společnost. Charles Stuart Parnell naléhá na každého, kdo se podílí na tomto odporu, rozumí povaze, požadavkům a plusům nenásilného boje, aby zajistil maximální účinnost, což jim umožňuje odvážně jednat a nepodlehout útlaku. V tomto ohledu říká, že je důležité naplánovat strategii, jak dosáhnout změn prostřednictvím nenásilného boje. To umožní zachytit určité formy akcí a stanovit malé a konkrétní cíle s účastí některých nebo všech lidí v určitém čase a na určitém místě.¹⁸⁶ Jinými slovy, strategické a dočasné plánování je nezbytné, pokud práce měla největší vliv.

Gene Sharp poznamenává, že důležité je usilovat o účinnost, zejména proti diktatuře. Politická neposlušnost vyžaduje pečlivé plánování a přípravu. Účastníci musí pochopit, co se od nich vyžaduje. Je nutné najít nezbytné zdroje. Stratégové hnutí musí předem analyzovat možné prostředky, nalézt ty nejúčinnější a uplatňovat je v nenásilném boji.

3.4 Vliv ženského protestu na rozsah revoluce v Bělorusku

Role žen v běloruském protestu byla zásadní. Nejen proto, že vybraný vůdce lidu je žena a matka, ale také proto, že protesty žen změnily patriarchální běloruskou společnost a vládu. Běloruské protesty vyhlásily tři ženy, které byly sjednoceny pro prezidentské volby. Solidarita žen vytvořila nejmocnější a nejkrásnější okamžiky protestů, když například stovky žen nesly květiny proti represivní maskulinitě vládních sil.

Prvním symbolem ženského protestu byla Svjatlana Cichanouská, která podala žádost o registraci v prezidentských volbách namísto zatčeného manžela Sjarheje Cichanouského. Také se podařilo sjednocení se zástupci jiných štábů. Zatčeného kandidáta Viktora Babarika zastupovala vedoucí jeho štábu a Valerije Cepkala, který nebyl přijat do prezidentských voleb, zastupovala jeho manželka. To se následně stalo základem největších ženských protestů a solidarity v zemi.

---

¹⁸⁵ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 8. ISBN 9781880813096.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 8.

Po brutálním potlačení mírových protestů s účastí mužů vyšly ženy do ulic. Novým symbolem běloruské revoluce byl obraz ženy v bílém oblečení s květinami v rukách. Myšlenkou protestu žen byla jejich zjevná neagrese. Bílá barva je symbolem světa a čistoty a květiny jsou symbolem neozbrojení. Použití květin v protestu se datuje až od šedesátých let, kdy slavný básník Allen Ginsberg psal o mši květin.¹⁸⁷ Květinová síla byla použita protestujícími proti válce ve Vietnamu¹⁸⁸ a stejná myšlenka pokračuje i dnes v běloruském protestu.

Ženy chránily muže před bitím a zadržováním, zpívaly písně, procházely po ulicích s vlajkami. Maria Kolesnikova jako jediná ze tří žen ze Sjednoceného štábu opozice odmítla opustit Bělorusko, proto byla zatčena. Historie jejího zadržení je dalším symbolem běloruského odporu. Při nuceném vyhnání z Běloruska Kolesnikova roztrhala svůj pas a vyběhla z auta. Následně byla zadržena běloruskou pohraniční armádou. Z předběžného detenčního střediska podala Kolesniková žádost vyšetřovacímu výboru Běloruska, aby prošetřil její únos.¹⁸⁹ Odvážné činy Marie Kolesnikové se staly symbolem protestů a posloužily také jako motivace pro expanzi ženského protestního hnutí.

Dalším symbolem ženského protestu byla Nina Baginskaya (*1946) – běloruská opoziční aktivistka, která se účastnila protestů po celé období vlády Lukašenka. Nina Baginskaya se zúčastnila všech protestů a její věta: „Jsem na procházce“ v reakci na hrozby zadržení, se stala pro společnost příkladem neporazitelnosti.¹⁹⁰ Poté se slogan „Jsem na procházce!“ stal jedním ze sloganů protestů.

Patriarchální a sexistická Lukašenkova politika byla také příčinou ženského protestního hnutí. Projev genderové nerovnosti byl patrný již před volbami. Neexistuje žádné přímé právní ustanovení o domácím násilí, prezidentem země je považováno za „soukromou záležitost“. S pandemií Covid-19 se situace jen zhoršila. S pandemií covid-19 se situace jen zhoršila, ženy začaly mít v práci těžké časy. Byly chvíle, kdy ženy musely přijmout horší podmínky, aby si udržely svou práci.¹⁹¹

---

¹⁸⁷ KALDOR, L. Power to the Flower. In: *Wonderground.press* [online]. 14. 5. 2014 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://wonderground.press/culture/power-flower/>

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ SPRING96. Maria Kolesnikova. *Spring96.org* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://prisoners.spring96.org/ru/person/maryja-kalesnikava>

¹⁹⁰ BBC. Kto takaja Nina Baginskaja, stavšaja simvolom protestov v Belarusi? In: *Bbc.com* [online]. 4. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/media-54030963>

¹⁹¹ NAVUMAU, V. a O. MATVEIEVA. The gender dimension of the 2020 Belarusian protest: Does female engagement contribute to the establishment of gender equality? *New Perspectives*, 2021, 29(3), 230–248. DOI: 10.1177/2336825X211029126.

Feministické hnutí bylo organizované v řetězci solidarity po celé zemi a pořádalo akce na podporu zadržených.

V počáteční fázi nebylo použito žádné násilí proti ženám, ale po nárůstu počtu demonstrantů i četnosti ženských akcí začalo zadržování žen se stejnou krutostí jako mužů.¹⁹² Navzdory tomu ženské pochody pokračovaly od 22. srpna do 17. října každou sobotu.

Protesty žen hrály důležitou roli při vývoji běloruského protestu. Sobotní pochody ukazovaly na vytrvalost, sílu a odvahu ženského protestního hnutí.

3.5 Vliv emocí na politickou činnost (protest)

Je důležité pochopit důležitost emocionální složky protestu. Během aktivní fáze protestů Cichanouská nebyla v Bělorusku a také se nezabývala otevřeným vedením.¹⁹³ A ti zástupci opozice, kteří se účastnili protestů, se nestali vůdci. Dav protestujících si samostatně vybral cestu pochodů, času a místa shromažďování. Informace byly distribuované zejména prostřednictvím messengeru Telegram.¹⁹⁴

Důležitou roli v aktivaci a mobilizaci lidí na protest hrály emoce nebo spíše morální šok.¹⁹⁵ Olena Nikolayenko ve svém článku „*Emotions and protest participation in Belarus*“ odkazuje na Van Stekelenburga a Kladermanse. Emoce v tomto konceptu fungují jako akcelerátory a zesilovače protestního chování, protože ovlivňují rychlost jednotlivce a sílu motivace protestu. Například hněv je považován za mocný motor politických akcí. Lze jej považovat za morální emoci, která například vyjadřuje hodnocení sociální reality a touhu změnit veřejný morální řád (hněv způsobený rasismem zvýšil aktivaci Black Lives Matter ve Spojených státech).¹⁹⁶

Jedna emoce však nestačí pro hromadnou mobilizaci, proto výzkum zvažoval různé kombinace emocí, aby vysvětlil zákonitosti hromadné mobilizace.¹⁹⁷ Výsledný koncept morální baterie

---

¹⁹² NECHPURENKO, I. In Belarus, Women Led the Protests and Shattered Stereotypes. In: *Nytimes.com* [online]. 11. 10. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2020/10/11/world/europe/in-belarus-women-led-the-protests-and-shattered-stereotypes.html>

¹⁹³ Po podání stížnosti na výsledky voleb u Ústřední volební komise Světlana Tichanovskaja zmizela a za podivných okolností skončila v Litvě. Zároveň předem stanovila svou neochotu opustit Bělorusko.

¹⁹⁴ NAGORNYAK, K. Aktivnost' oppozicionnyh Telegramkanalov i povedenčeskij faktor polzovatelej Google kak metod issledovanija protestov v Belorussii 2020 goda. *RUDN Journal of Political Science*, 2021, 23(1), 60–77. DOI: 10.22363/2313-1438-2021-23-1-60-77.

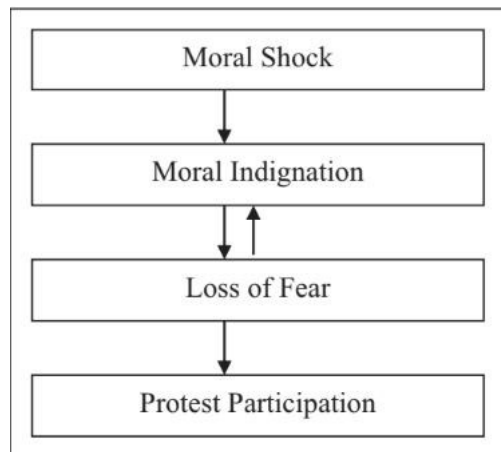
¹⁹⁵ JASPER, J. M. The emotions of protest: Affective and reactive emotions in and around social movements. *Sociological Forum*, 1998, 13, 397–424. DOI: 10.1023/A:1022175308081.

¹⁹⁶ ELLEFSEN, R. a S. SANDBERG. Black Lives Matter: The Role of Emotions in Political Engagement. *Sociology*, 2022, 56(6), 1103–1120. DOI: 10.1177/00380385221081385.

¹⁹⁷ JASPER, J. M. Choice points, moral batteries, and other ways to find strategic agency at the micro level. In: MANEY, G. M. et al. *Strategies for Social Change*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012, s. 23–42. ISBN 978-0-8166-7289-9.

slouží k teoretizování interakce mezi negativními a pozitivními emocemi pro dosažení politické akce. Ransan-Cooper et al. tvrdí, že kombinace morálního rozhořčení a ztráty strachu vytvoří morální baterii k vytvoření a udržování protestů v přísné autokracii.¹⁹⁸

Obrázek 1

Zdroj: Nikolayenko 2022¹⁹⁹

Tato tabulka popisuje sekvenci emocí spojených s mobilizací proti nedemokratickým režimům. Morální šok je neočekávanou událostí nebo součástí informací, které u osoby vyvolává takový pocit rozhořčení, že má sklon k politické akci.²⁰⁰ Morální rozhořčení je negativní emoci, která vzniká v důsledku morálního šoku a usnadňuje zmírnění strachu. Ztrátu strachu lze považovat za opačný pól takové negativní emoce, jako je strach. Průzkum Flama²⁰¹ a Goodwina spolu s Pfaffem²⁰² a Goodwina spolu s Pfaffem²⁰³, tvrdí, že ztráta strachu je zásadní pro protest v autokracii. Analýza emocionální práce na potlačení strachu vysvětluje, proč někteří lidé mohou nasměrovat svou morálku rozhořčení směrem k protestní akci.

V roce 2020 byly morálním šokem výsledky voleb, protože výsledky nebyly jen upravené, ale obrovsky zfalšované. Strategie demokratických sil, použití bílých náramků, byla známkou naznačující podporu Cichanouské. Obrovské fronty k volebním místnostem, lidé s bílými náramky, rozhovory mezi sousedy o jednoznačné podpoře Cichanouské, to vše bylo v kontrastu

¹⁹⁸ RANSAN-COOPER, H., S. A. ERCAN a S. DUUS. When anger meets joy: How emotions mobilise and sustain the anti-coal seam gas movement in regional Australia. *Social Movement Studies*. 2018, 17(6), 635–657. DOI: 10.1080/14742837.2018.1515624.

¹⁹⁹ NIKOLAYENKO, O. 'I am tired of being afraid': Emotions and protest participation in Belarus. *International Sociology*, 2021, 37(1), 78–96. DOI: 10.1177/02685809211023051.

²⁰⁰ JASPER, J. M. The emotions of protest: Affective and reactive emotions in and around social movements. *Sociological Forum*, 1998, 13, 397–424. DOI: 10.1023/A:1022175308081.

²⁰¹ FLAM, H. *Mosaic of Fear: Poland and East Germany before 1989*. Boulder, CO: East European Monographs, 1998. ISBN 9780880334068.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ GOODWIN, J. a S. PFAFF. Emotion work in high-risk social movements: Managing fear in the U.S. and East German civil rights movements. In: GOODWIN, J., J. M. JASPER a F. POLLETTA (eds). *Passionate Politics: Emotions and Social Movements*. Chicago: University of Chicago Press, 2001, s. 286–300. ISBN 9780226303987.

s výsledkem voleb: 80 % pro Lukašenka, 10 % pro Cichanouskou. Šok vyvolalo otevřené falšování voleb, nebylo to skutečných 48 či 60 % upravených na 80 %. Lidé, kteří stáli poblíž svých volebních obvodu, aby kontrolovali výsledky, čelili skutečnosti, že z 1 200 lidí, kteří hlasovali s bílou stuhou na ruce, tj. ve prospěch Cichanouské, bylo uznáno pouze 70 hlasů. Přidávají se k tomu fakta o emisích hlasovacích lístků, přenosu hlasovacích lístků podporujících Lukašenka oknem²⁰⁴ a absence nezávislých pozorovatelů. Zároveň podle výsledků hlasování v oblastech, kde komise pro sčítání hlasů spočítala hlasy, vyhrávala Cichanouská s výsledkem 75 % a více.²⁰⁵

První protestní dny po volbách byly plné emocí rozhořčení a hněvu. Emocionální šok z toho, co se stalo, přiměl tisíce lidí protestovat ve všech regionech země. Protest byl motivován touhou ochránit svůj hlas, což volební komise nevzala v úvahu, připomenout vládě důležitost veřejného mínění a svou volbu. To zdůrazňovalo heslo „Vláda pro lidi“.²⁰⁶ Nenávist, únava, rozhořčení a zároveň strach mohly být ovlivněny dobou protestů, což byl večer a noc. Více pozitivních emocí, jako je pocit svobody, štěstí, hrdosti a odvahy, se objevilo při masových protestech během dne. Navzdory tomu lidé i během denních protestů nadále pociťovali smutek a bolest jako reakci na brutální politiku potlačování pokojných protestů. Touha po změně se stala hlavní motivací pro běloruskou společnost. Protest ovlivnila únava z 26 let neměnné politiky jednoho člověka, hrubost vůči společnosti, neúcta k běloruskému jazyku a kultuře, a hlavně šok po výsledcích prezidentských voleb v roce 2020.

Pokud by se měla vybrat hlavní negativní a pozitivní emoce, kterou jsou lidé stimulováni k politické akci, konkrétně k protestu, je to rozhořčení a štěstí. I přes negativní výsledek protestů samotný proces solidárních akcí, ženských pochodů a velkých protestních akcí vzbuzoval v lidech touhu po znovusjednocení občanské společnosti, emoce svobody a štěstí. Právě tyto pozitivní emoce pomohly protest prodloužit o několik měsíců, a to i přes násilí ze strany vlády.

Nebývalá úroveň násilí se stala dalším morálním šokem. Již v prvních dnech byly použity proti pokojným protestujícím zábleskové granáty, gumové kulky a vodní děla. Účastníci protestních akcí byli bití na ulicích obušky a poté byli po zadržení bití ve věznicích. Videá se zvuky výkřiků a sténání z vazební věznice šokovala veřejnost. Příběhy nejen o bití, ale také o fyzickém a sexuálním násilí na ženách a mužích mají důkazní základnu. V období od 9. do 12. srpna 2020

---

²⁰⁴ REFORM. Ženšina s paketom na učastke №17 v Minske vylezla čerez okno vtorogo etaža. In: *Reform.by* [online]. 9. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://reform.by/153980-zhenshina-s-paketom-na-uchastke-17-v-minske-vylezla-čerez-okno-vtorogo-jetazha/amp>

²⁰⁵ NIKOLAYENKO, O. 'I am tired of being afraid': Emotions and protest participation in Belarus. *International Sociology*, 2021, 37(1), 78–96. DOI: 10.1177/02685809211023051.

²⁰⁶ MAZHEYKA, V. Lozungi protestov v belarusi 2020. In: *Belinstitute.com* [online]. 8. 2. 2021 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://belinstitute.com/be/article/lozungi-protestov-v-belarusi-2020>

bylo podle organizace pro lidská práva Viasna-96 zadrženo asi 6 700 lidí.²⁰⁷ Do konce listopadu 2020 bylo zadrženo nejméně 30 000 lidí.²⁰⁸

Lidé v Bělorusku se velmi dlouho báli dát najevo své výhrady vůči režimu. Tváří v tvář nepředstavitelnému trestu ze strany vlády lidé propadli strachu a otevřeně neprotestovali. Nicméně 9. srpen byl pro všechny v Bělorusku milníkem. Lidé viděli, že strach je udrží tam, kde jsou, a nic se nezmění. Tento den odstartovaly nenásilné protesty. Proti režimu opakovaně protestovali studenti, učitelé, továrníci, a dokonce i důchodci. I když se báli, touha po změně byla silnější. Běloruský protest nelze nazvat plánovaným. Přesnější definice je neplánovaný, spontánní protest, vedený emocionálním výbuchem uvnitř společnosti.

Běloruské úřady, které si uvědomovaly míru vlivu emocí na protesty, přijaly strategii použitou během sovětské invaze do Afghánistánu. Tam byla vzpoura žen, způsobená únavou z války v Afghánistánu, zastavena pomocí výbuchu negativních emocí. Demonstranti dostali portréty Muhammada Nadžibulláha. Celý další den demonstranti násilím trhali portréty a večer spokojeni odešli domů.²⁰⁹ Několikadenní protest skončil. Úřady daly demonstrantům příležitost dostat ze sebe všechny své negativní emoce, a tak zastavily ženské povstání v Afghánistánu.

Tato strategie se stala hlavní také během běloruské revoluce, kdy po brutálně potlačených protestech v prvních dnech daly úřady demonstrantům příležitost uspořádat několik velkých shromáždění, z nichž jedno bylo největší v historii nezávislého Běloruska (tzv. pochod za svobodu 20. srpna 2020²¹⁰). Demonstranti mohli vyjádřit své emoce. Brutalita počinání policejních složek v předchozích dnech přitom přinesla své výsledky – ani na vrcholu 16. srpna se v Minsku ani v jiných městech nekonaly protesty v pozdější denní dobu a demonstranti se nepokoušeli stavět barikády nebo jiné pevné body, které by protest mohl prohlásit za své symbolické území. A po výbuchu emocí začaly úřady postupně stabilizovat situaci pomocí „dialogu“ se společností i pomocí represí vůči těmto demonstrantům, kteří nejsou ochotní s úřady komunikovat.

---

²⁰⁷ VIASNA. Human rights situation in Belarus: August 2020. In: *Spring96.org* [online]. 3. 12. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <http://spring96.org/en/news/99352>

²⁰⁸ VIASNA. Human rights situation in Belarus: November 2020. In: *Spring96.org* [online]. 2. 9. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <http://spring96.org/en/news/100777>

²⁰⁹ KOKTYŠ, K. Belarus posle vyborov: emotsii vyplesnulis. In: *Russiancouncil.ru* [online]. 8. 9. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/belarus-posle-vyborov-emotsii-vyplesnulis/?sphrase_id=93651612

²¹⁰ CHARTER 97. Antilukašenkovskij miting v Minske sobral 500 tysjač čelovek. In: *Juqt1r.c97.org* [online]. 16. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://juqt1r.c97.org/ru/news/2020/8/16/389784/>

První, co Lukašenko udělal, bylo, že zastavil masová stávková hnutí v továrnách prostřednictvím komunikace s dělníky, návštěvami a represemi vůči aktivním účastníkům.²¹¹ Práce velkých státních podniků Běloruska přímo ovlivňuje ekonomiku země a může způsobit kritickou úroveň destabilizace ekonomické situace.

Druhým krokem byly represivní akce proti představitelům opozice a slavným lidem, kteří zůstali v Bělorusku a mohli podpořit nebo motivovat běloruský protest k pokračování. Někteří členové opozice byli pod pohrůžkou zatčení vyhoštěni ze země, jiní byli zatčeni. To se týkalo nejen silných politických aktérů, ale i obyčejných demonstrantů.

Lukašenko se zároveň snažil zlepšit vztahy s Moskvou, které byly poškozeny během prezidentské kampaně, když Lukašenko prohlásil několik prezidentských kandidátů za proruské²¹², dále obvinil Rusko z přípravy revoluce v Bělorusku²¹³ a vyhlásil vojenské cvičení na východní hranici Běloruska,²¹⁴ čímž vyslal nepřátelský signál do Moskvy. Po zahájení masových protestů Lukašenko obvinil Západ ze sponzorování demonstrantů a požádal Moskvu o pomoc při potlačení protestů, brzy poté se objevily důkazy o účasti ruské policie na potlačení protestů v Bělorusku.²¹⁵

Tím, že nechali demonstranty vypustit emoce, se zbavili emocionálního šoku a Lukašenkovi se s pomocí represivního aparátu podařilo zastavit masové protesty. Lukašenkovi se zároveň po uklidnění demonstrantů povedlo snížit míru napětí ve vztazích s Ruskem a zaručit se jeho podporou.

3.6 Závěry

Dlouhou dobu měl Lukašenko důvěru běloruského lidu. Lidé, po rozpadu SSSR, neměli představu o budoucnosti, proto se k moci dostal Lukašenko, muž z lidu. Tato důvěra, která byla důvěrou vůči establishmentu a autoritě, však mladou generaci zklamala. Přestože měl Lukašenko stále podporu staré generace, ale zcela ztratil mláď.

---

²¹¹ OLINER. Posle včerašnih protestov v Belarusi načali uvol'njat' zavodčan. In: *Realt.onliner.by* [online]. 27. 10. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://realt.onliner.by/2020/10/27/bastuyushhie-belarusnefti-uvoleny>

²¹² SUZDALCEV, A. Belorusskaya revolyutsiya reaktsiya Rossii. *Political Transition Crises*. DOI: 10.20542/2307-1494-2021-1-44-59.

²¹³ MELNIČUKOVÁ, T. Lukašenko obvinil Moskvu vo lži i poobešal ne dopustit' revoljucii. In: *Bbc.com* [online]. 4. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/news-53649256>

²¹⁴ SUZDALCEV, A. Belorusskaya revolyutsiya reaktsiya Rossii. *Political Transition Crises*. DOI: 10.20542/2307-1494-2021-1-44-59.

²¹⁵ FOCUS. Rossiiskie siloviki pytali uchastnikov aktsii protesta v Belarusi v 2020 godu. In: *Focus.ua* [online]. 6. 10. 2021 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://focus.ua/voennye-novosti/494687-rossiyskie-siloviki-pytali-uchastnikov-akciy-protesta-v-belarusi-v-2020-godu-gulagu-net>

Tato pravomoc se v průběhu let snížila. Před začátkem roku 2020 měl Lukašenko a jeho režim problémy s Ruskem zvenku a ekonomické problémy uvnitř, což dále ukázalo na jeho „slabost“. Lidé viděli tuto slabost a pomohlo jim to dodat odvahu, kterou potřebovali k protestu. Na začátku volební kampaně jako způsob odporu proti režimu si lidé zvolili legální nástroje, jako jsou fronty a předvolební demonstrace. Změna situace přitom přímo ovlivnila změnu repertoárů a strategií jak na straně demonstrantů, tak na straně úřadů. Nenásilné protesty se tedy po zmanipulovaných volbách změnily v noční protesty a střety s policií. V reakci na to úřady použily brutální represe, které změnily strategie demonstrantů na nenásilné protesty a neposlušnosti.

Navzdory tomu, že běloruští demonstranti aktivně využívali metody nenásilného odporu a neposlušnosti popsané v knize Gene Sharpa, dokázali si vybudovat horizontální vazby a sami zorganizovat protest složený z různých zástupců společnosti, svého cíle se jim nepodařilo dosáhnout. Studie naznačující úspěšnost nenásilných protestů přitom na běloruském příkladu nepotvrzují jejich optimistické možnosti.

Emoce přímo ovlivnily průběh protestů v Bělorusku. Rozhořčení, hněv, únava a šok se staly motorem spontánního protestu, zatímco emoce svobody a štěstí podporovaly jeho trvání. Vlny represe však dokázaly potlačit protestní hnutí tím, že emoce hněvu proměnily v emoci strachu.

4 Výsledky revoluce

Po roce 2010 celosvětově míra úspěšnosti nenásilných kampaní klesla. Zatímco dříve byla úspěšná přibližně každá druhá nenásilná kampaň, nyní je to přibližně každá třetí, řekla Erica Chenoweth v roce 2017. Stále to je více než násilné protesty, které dosahují svých cílů pouze v jednom případě z deseti.²¹⁶

Odborný článek „*Trends in Nonviolent Resistance and State Response: Is Violence Towards Civilian-based Movements on the Rise?*“ vysvětluje, že protože nenásilný protest se stal nejběžnější metodou boje a osvědčil se jako hlavní způsob dosahování sociálních a politických změn po celém světě, autoritářské režimy nyní považují taková hnutí za hlavní hrozbu pro svou udržitelnost. Článek uvádí, že „v minulých desetiletích vlády možná podceňovaly potenciál nenásilných hnutí zdola ohrozit jejich moc, ale zdá se, že dnes tuto chybu neudělají“.²¹⁷ Autoritářské státy začaly testovat stále brutálnější a sofistikovanější metody potlačování nenásilných protestních aktivit. Mezi taková opatření patří přímé násilí proti opozici nebo jejím spolupracovníkům, veřejná brutalita vůči (možným) přeběhlíkům, využívání strážců zákona v civilu a provokatérů, legislativní zavádění pseudoprávních norem a praktik, které kriminalizují dříve zákonné jednání, a zákaz volného šíření informací.

Klíčovou roli hrají akutní vliv sociálních médií a digitalizace na obou stranách. Dříve se zdálo, že internet a vzestup sociálních médií poskytly organizátorům protestů nový mocný nástroj. Ale autoritářské režimy zjistily, jak tyto nástroje využít ve svůj prospěch: zařízení se používají ke sledování protestujících a jejich dodatečnému ztotožňování a trestání, vypnutí internetu a sítě (*blackout*) funguje jako účinný nástroj ke ztížení organizace protestů, na sociálních sítích se hledají záminky k represím, šíří se propaganda a dezinformace.

4.1 Represe

Pro pochopení důvodů neúspěchu běloruské revoluce (protestů) je důležité vzít v úvahu nejen faktory popsané v textu výše, ale také míru využívání politických represí a jejich dopad na společnost.

---

²¹⁶ EDMONDS, D. How many people does it take to oust a political leader? In: *Bbc.com* [online]. 19. 9. 2020 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/stories-54142487>

²¹⁷ CHENOWETH, E. Trends in Nonviolent Resistance and State Response: Is Violence Towards Civilian-based Movements on the Rise? *Global Responsibility to Protect*, 2017, 9(1), 86–100. DOI: 10.1163/1875984X-00901006.

Represe jsou jedním ze základních nástrojů, které diktátoři používají k udržení se u moci. Dá se říct, že autoritářské režimy uplatňují represe mnohem intenzivněji než demokracie. Jinými slovy represe je chování, které vlády uplatňují ve snaze zůstat u moci prostřednictvím některých omezení nebo porušování politických a občanských svobod. Potlačování protestů je užitečné pouze tehdy, pokud prodlužuje funkční období vládců. Takže represe mají za cíl pouze jednu věc, a to politické přežití. Státní donucení má v tomto případě dvě základní složky: první je násilná represe ve formě porušování osobní integrity, druhou jsou méně násilné či nenásilné aktivity, které spočívají v omezování individuálních svobod.²¹⁸

Násilná represe zahrnuje fyzické zneužívání, mučení, věznění, zabíjení a zmizení. Tento způsob většinou funguje, protože eliminuje konkrétní zdroj ohrožení režimu. Omezení občanských práv má za cíl především zabránit koordinaci, a tím snížit možnost kolektivního protestu na nulu. Násilí může fungovat, protože ve společnosti vytvoří strach, a tím pádem konec možných protestů.

Existuje mnoho teorií a důkazů o státní represí a jejich účincích. Podle jedné konkrétní studie Lichbacha vysoká míra vládního násilí nejprve zvyšuje opoziční násilí, ale po určité hranici je snižuje, když hněv lidí ustupuje strachu.²¹⁹ Podle jiné studie závisí počet demonstrantů na míře nátlaku ze strany vlády. Studie však také ukazuje, že silný nátlak s vysokou mírou násilí může snížit protest, ale z dlouhodobého hlediska zvyšuje opoziční ideje.²²⁰

Hlavní snahou vlády je přežití režimu nebo osoby u moci. Vláda má v každém případě tendenci pokračovat ve své existenci. Se zavedenými bezpečnostními silami chrání svou vlastní existenci a zároveň vytvářejí represí vůči protestující veřejnosti. Typ režimu samozřejmě ovlivňuje i protesty, kterým vláda čelí, a také represivní metody, jež používá. Jako reakce na nejednoznačnou politiku vlády společnost protestuje, aby chránila své práva. Autokratické režimy v tomto případě obvykle neodpovídají požadavkům občanů a pokusit se potlačit jakýkoli nesouhlas.

---

²¹⁸ CAREY, S. C. The Dynamic Relationship Between Protest and Repression. *Political Research Quarterly*, 2006, 59(1), 1–11. DOI: 10.1177/1065912906059001

²¹⁹ LICHBACH, M. "Deterrence or Escalation? The Puzzle of 270 Aggregate Studies of Repression and Dissent." *Journal of Conflict Resolution* 31, 1987, s. 268. DOI: 10.1177/0022002787031002003

²²⁰ Tamtéž.

4.2 Použití represí běloruskými úřady

Represe provázely opozici po celou dobu existence nezávislého Běloruska. Byly buď násilné (únosy a vraždy opozičních politiků v roce 1999, věznění prezidentských kandidátů), nebo nenásilné, během politického tání a za účelem zlepšení vztahů s demokratickým Západem (viz kapitolu 1). Prezidentské volby byly vždy doprovázeny mírou násilných represí. Týkalo se to především účastníků voleb, aktivních účastníků opozice a protestujících. Represe uplatňované během prezidentských voleb v roce 2020 a následné protesty lze rozdělit do několika vln politické represe.

První vlnou je předvolební období. Druhou vlnou je potlačení pouličních protestů po vyhlášení výsledků voleb. Třetí vlna charakterizovaná nenásilnými represemi, jako je propouštění stávkujících a vyloučení z vysokých škol. A čtvrtá vlna je vysoká míra politické represe v následujících měsících a letech.

V první vlně represí vláda použila násilné represe, které zahrnovaly zatčení Siarheie Cichanouskeho, Viktara Babaryky, Mikalaje Statkeviče a dalších členů opozice, byli zadrženi zástupci nezávislých médií. Paralelně byly použity nenásilné druhy represe, jako jsou omezení shromáždění, zákaz pořádání opozičních shromáždění na velkých náměstích a v centrech měst.²²¹

Druhá vlna represí se vyznačuje brutalitou a porušováním lidských práv. Proti pokojnému protestu byly použity zábleskové granáty a zbraně. Demonstranti byli ve věznicích bití, sexuálně i fyzicky zneužíváni. Brutální potlačení protestů z prvních dnů vedlo nejen k fyzickým a psychickým zraněním, ale i k případům úmrtí.²²² Z nenásilných podob represe úřady využily vypnutí internetu ve všech regionech země a také vyhoštění opozičních vůdců z Běloruska.

Třetí vlnu politické represe charakterizují nenásilné akce, jako jsou propouštění stávkujících a členů volebních komisí zapojených do sčítání hlasů (kteří poctivě počítali a podepsali protokol, v důsledku čehož vítězí Cichanouská), omezování práce všech nezávislých médií atd.²²³ Protestující studenti byli vyloučeni z univerzit. Násilné represe nebyly uplatňovány tak masivně a otevřeně. V prvních dnech ženského protestu bezpečnostní složky Běloruska nepoužívaly sílu proti ženám.

---

²²¹ KOZENKO, A. Revoljucija nesbyvšihjsja nadežd. Kak Belarus' za god prošla put' ot massovyh demonstracij k repressijam. In: *Bbc.com* [online]. 9. 8. 2021 [cit. 2023-07-23]. <https://www.bbc.com/russian/features-58016427>

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž.

Čtvrtá vlna politických represí se stala tou nejbrutálnější a nejmasivnější. Hromadné zadržování demonstrantů v různých městech Běloruska, zadržování nejen za účast na shromážděních, ale také za sledování opozičních internetových médií (kanály na síti Telegram atd.), urážení prezidenta, používání bílo-červeno-bílých symbolů a tak dále. Opoziční organizace začaly být uznávány jako teroristické a extremistické, což umožňuje odsoudit osoby účastníci se těchto organizací k dlouhodobým trestům odnětí svobody. Opoziční politici byli odsouzeni k dlouhodobým trestům. Únos letadla společnosti Ryanair a jeho vynucené přistání v Minsku nemělo obdoby. Později byli Roman Protasevič (redaktor Telegram-kanálu Nexta)²²⁴ a jeho přítelkyně Sofya Sapega (redaktorka kanálu Černá kniha Běloruska)²²⁵ zadrženi a odsouzeni. Pokračuje zadržování příbuzných členů opozice, kteří opustili Bělorusko. Od 21. července 2023 bylo v Bělorusku uznáno jako političtí vězni 1 473 osob.²²⁶

Výzkumy Centra nových myšlenek ukázaly, že 20 % respondentů zažilo v Bělorusku nějaký druh násilí. Většina respondentů, kteří to potvrdili, byla z hlavního města Minsku. Když výzkumníci přecházeli do menších měst, tato procenta drasticky klesla. Je to očekávaný výsledek, protože protesty se většinou soustředily na hlavní město a tam se soustředila i policie.²²⁷

Téměř 70 % respondentů uvedlo, že někdo, koho znají, byl zatčen policií.²²⁸ Tato reakce ukazuje extrémní opatření, která vláda přijala, aby potlačila protesty. Většina respondentů byla zadržena nejméně na 24 hodin. Vláda učinila z opakovaného zatýkání běžnou praxi. To znamená, že jednotlivec, který byl zatčen na jeden den, mohl být po tuto dobu držen mohl být následně zatčen podle jiných správních trestů. Téměř 50 % respondentů sdílelo, že jde o běžnou praxi.²²⁹ Data ukazují míru represe, která byla ve společnosti použita. Můžeme s jistotou předpokládat, že i lidé, kteří neprotestovali, byli v určitém okamžiku zadřeni policií.

---

²²⁴ NEXTA je známý běloruský projekt o sociálních a politických tématech, který se stal hlavní platformou pro pokrytí protestů. Zveřejňovalo plány protestu – v kterou dobu a kde se shromáždit, probíhala neustálá koordinace akcí demonstrantů, byli informováni o pohybu policie, byly poskytovány informace o možných krutých zadržováních během protestů.

²²⁵ Černá kniha Běloruska je iniciativa, která vznikla na začátku protestů v roce 2020. Její Telegram-kanály zveřejnily osobní údaje bezpečnostních úředníků, soudců, úředníků, kteří se mohou podílet na bití pokojných demonstrantů, nezákonných procesech a jiném porušování lidských práv v Bělorusku.

²²⁶ Po sotožaniju na 23 ijulja v Belarusi priznany političeskimi zaključennymi 1473 čeloveka. *Spring96.org* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://prisoners.spring96.org/ru>

²²⁷ KORSHUNOV, G. a M. KUDREVICH. Kollektivnaja travma Belaruskogo občestva: Masshtaby i varianty prorabotky. *Výzkum Centra nových myšlenek. Prosinec 2022* [online]. S. 13 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://newbelarus.vision>

²²⁸ Tamtéž, s. 11.

²²⁹ Tamtéž, s. 12.

Běloruský případ má blízko k Lichbachově studii, kdy použití represe mění hněv ve strach.²³⁰ Zatímco první a druhá vlna represí vyvolala v lidech hněv, nenávist a touhu protestovat, dlouhé a postupné uplatňování represí přivedlo společnost ke strachu a zoufalství. Represe uplatňované Lukašenkem mají přitom dlouhodobou perspektivu: propuštění z práce spojené s nemožností získat jinou práci, vysoké pokuty a správní zatčení, které se může změnit v odsouzení k trestu odnětí svobody.

V článku „*Repression, political threats, and survival under autocracy*“²³¹ je ukázán vliv politických represí na stabilitu autoritářského režimu. Tabulka 8 ukazuje, že použití násilné i nenásilné represe proti nenásilnému protestu (v našem případě běloruskému) je vždy účinné.

Obrázek 2

Table 1. The Expected Impact of Repression on Survival.

Repressive measures	Type of threat	
	Violent and irregular	Nonviolent and regular
Restrictions on civil rights	(1) Effective	(2) Effective
Violation of physical rights	(3) Indeterminate	(4) Effective

Zdroj: Abel Escribà-Folch, 2013.²³²

Lukašenko užíval všechny druhy násilných i nenásilných represí, aby si udržel moc. Uplatňoval eliminaci všech silných opozičních politických aktérů prostřednictvím násilné represe i těch nenásilných: omezení práce nezávislých médií, propouštění „opozičně smýšlejících voličů“ z práce.

4.3 Důvody neúspěchu běloruské revoluce

Důvody neúspěchu běloruského protestu lze vysvětlit analýzou jednání hlavních aktérů běloruského protestu. Rozebereme možné důvody neúspěchu běloruského protestu.

4.3.1 Běloruská společnost

Běloruský protest nebyl plánován a koordinován opozicí, byl to emotivní, samoorganizovaný protest bez konkrétního akčního plánu.

²³⁰ LICHBACH, M. “Deterrence or Escalation? The Puzzle of 270 Aggregate Studies of Repression and Dissent.” *Journal of Conflict Resolution* 31, 1987, s. 268. DOI: 10.1177/0022002787031002003

²³¹ ESCRIBÀ-FOLCH, A. Repression, political threats, and survival under autocracy. *International Political Science Review*, 2013, 34(5), 543–560. DOI: 10.1177/0192512113488259.

²³² Tamtéž.

První důvod, který můžeme zdůraznit, je projev násilných metod protestu. Gene Sharp varoval před některými aspekty masových nenásilných protestů. Jedním z nich je neschopnost ovládat své účastníky.²³³ To může vést k tomu, že se jeden z tisíce demonstrantů zradikalizuje a zapojí se do násilných činů, jako jsou házení kameny či zahájení bojů s policií. Případy použití násilných akcí byly zaznamenány během nočních protestů z 9. na 11. srpna 2020²³⁴ a přispěly k mediální legitimizaci brutální reakce úřadů, použití represí k diskreditaci protestu.

Druhým důvodem byl organizační problém. Přes sjednocení významné části běloruské společnosti a vysokou úroveň sebeorganizace se nepodařilo vytvořit efektivní strukturu a koordinaci protestu. Čas a místo zahájení protestů, stejně jako trasa a cíl pochodů, nebyly předem oznámeny. Lidé neměli konkrétní cíl přijít na konkrétní místo, jako je budova celostátní televize nebo vládní budova. Právě na důležitost budování malých, ale konkrétních cílů poukázal Charles Stuart Parnell ve svém projevu k protestujícím v Irsku²³⁵, protože to zvyšuje šanci na úspěch protestního hnutí. Demonstranti neměli konkrétní cíl, kterého bylo v současné situaci reálně dosáhnout, nebyl žádný plán, jak tohoto cíle dosáhnout. Kanály na Telegramu nefungovaly ani tak koordinačně, ale jako prostředek k informování lidí o tom, co se děje. Tato chyba vedla k nedostatečné kontrole protestu, což se projevilo nedostatkem strategie během pochodů.

Třetí důvod představovala neúplná mobilizace společnosti. Téměř všechny velké protesty se konaly v Minsku, hlavním městě Běloruska. Akce v krajských centrech byly mnohem menší. Někdy v malých městech mobilizace úplně chyběla. Pasivní nebo neutrální, stejně jako ve vztahu k protestům, zůstala část populace ve velkých i malých městech. Protestní hnutí nemělo dostatečnou sílu, aby vážně ohrozilo současný režim.

4.3.2 Moc a uplatnění politické represe

Prvním důvodem byla nesamostatnost struktur a mocenských složek. Jak bylo popsáno v první kapitole, běloruský systém moci je jedinou vertikálou. Čili jak parlament, tak vláda jsou zcela závislé na režimu a jeho existenci. Totéž platí pro další vládní agentury, armádu, policii, KGB a tak dále. Existence všech těchto struktur a pracovníků by byla zpochybněna, pokud by

---

²³³ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 34. ISBN 9781880813096.

²³⁴ SURKOVA, L. Čem belorusskij protest otlišaetsja ot ukrainskogo Majdana. In: *M.vz.ru* [online]. 12. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://m.vz.ru/world/2020/8/12/1054477.html>

²³⁵ SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010, s. 8. ISBN 9781880813096.

moc byla přenesena na demokratickou vládu. To umožnilo Lukašenkovu režimu provádět masové a brutální represe.

V článku „*Comparing the Arab Revolts*“ autor Zoltan Barany uvádí se, že největší silou státu je jeho armáda. Ozbrojené síly jsou hlavním aktérem přežití státu.²³⁶ Pokud jde o revoluci, lze předpokládat, že úspěch závisí na podpoře ozbrojených sil.

Podle výzkumu existuje mnoho faktorů, které řídí, jak ozbrojené jednotky reagují na revoluci. V obecném smyslu existuje přímá souvislost mezi akcemi režimu proti vojenským silám a jejich reakcí na revoluci.²³⁷ Pokud stát poskytuje svým vojákům ekonomické výhody nebo se k nim chová lépe než jiné instituce, dá se říct, že ozbrojené síly budou bránit režim.

Na základě informací, které byla popsány v první kapitole, můžeme učinit zřejmý závěr, že Lukašenko za 26 let své vlády dokázal vybudovat systém privilegovaných mocenských struktur a armády. Tento systém zahrnuje bezplatné bydlení, vysokou mzdu, lékařskou péči a prázdninový systém, který není dostupný jiným segmentům populace. Právě tento systém zajišťuje bezpečnost Lukašenkova režimu před vnitřními nepokoji.

Druhý důvod sehrál klíčovou roli v potlačení protestu – represe. Úřady použily všechny druhy nenásilné a násilné represe (od bití a zabíjení demonstrantů po preventivní rozhovory a propouštění). Výzkum Centra nových myšlenek ukazuje na vysokou míru traumatizace populace. Většina dotázaných uvedla, že během protestů v roce 2020 zakusili násilí proti svým přátelům, známým a sobě, což přímo ovlivnilo jejich rozhodnutí ukončit otevřený odpor.²³⁸ Lukašenkův režim zatím nezastavil represe, aby zachoval svůj režim a zabránil opakovaným protestním vlnám.

Třetím bodem zahrnuje stabilizaci vztahů s Moskvou a ekonomickou podporu ze strany Ruska. Není jisté, zda ruské bezpečnostní složky pomohly potlačit protest v Bělorusku, ale autor z lidskoprávní organizace Gulagu.net Vladimir Osečkin tvrdí, že zejména zaměstnanci Federální vězeňské služby a Služba vnější rozvědky se účastnily šikany zadržených demonstrantů. „*To, co se stalo v Bělorusku, se bohužel stalo za spoluúčasti SVR a FSB Ruska.*

---

²³⁶ BARANY, Z. “Comparing the Arab Revolts: The Role of the Military”. *Journal of Democracy*, 2011, 22(4), 28–29. ISSN 1086-3214.

²³⁷ Tamtéž, s. 28–29.

²³⁸ KORSHUNOV, G. a M. KUDREVICH. Kollektivnaja travma Belaruskogo obschestva: Masshtaby i varianty prorabotky. *Výzkum Centra nových myšlenek. Prosinec 2022* [online]. S. 13 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://newbelarus.vision/>

*Víme, že mimo jiné se do Běloruska přesunuli bojovníci speciálních sil a Federální vězeňské služby, aby použili kruté, nelidské metody proti pokojným demonstrantům.*²³⁹

Již 27. srpna Vladimir Putin oznámil, že na žádost běloruského prezidenta Alexandra Lukašenka vytvořilo Rusko „určitou rezervu donucovacích orgánů“ na pomoc běloruským úřadům s odkazem na závazky v rámci Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti a unijního státu.²⁴⁰ Druhou a důležitou částí je finanční a informační podpora Ruska. Po dvou týdnech proběhly telefonické rozhovory mezi oběma prezidenty. Lukašenko řekl, že Moskva je připravena poskytnout „komplexní pomoc“.

Ale Moskva automaticky nereaguje na všechny revoluce na svých hranicích. Bylo to vidět během protestů v Arménii v roce 2018 a v Kyrgyzstánu v roce 2010, částečně proto, že stejně jako u protestního hnutí v Bělorusku nebyly mezi demonstranty nebo opozičními vůdci žádné známky protikremelských nálad. Sama Cichanouská ve své volební kampani zdůrazňovala, že demokratické Bělorusko se nechystá přerušit vztahy s Ruskem, a i kdyby Bělorusko chtělo vstoupit do EU, vztahy s Ruskem budou pokračovat. Svjatlana Cichanouská učinila prohlášení, která měla přesvědčit Putina, aby podpořil demokratické síly Běloruska. Rozhodující byl „špatný příklad“ pro ruský lid, kdy pokojná revoluce již tehdy dokázala porazit diktátorský režim Vladimir Putin takový příběh nepotřebuje. Proto byla pravděpodobnost, že Putin podpoří běloruský protest nebo přinejmenším zůstane neutrální, nízká.

Během několika dní se rétorika v ruských médiích změnila. Z neutrální pozice v ruských médiích se běloruský protest začal ukazovat jako nový agresivní ukrajinský Majdan. Objevovalo se mnoho přirovnání k Majdanu nezávislosti, urážky nejen Cichanouské a jejího týmu, ale i všech demonstrantů, obvinění, že protest zaplatil Západ a účastní se ho alkoholici a narkomani.

Je také důležité vzít v potaz osobnost Lukašenka. Ihned poté, co se Lukašenko dostal k moci, začal měnit Bělorusko. Po prvních volbách začal získávat moc mimo struktury dělby moci. Změnily se národní a historické symboly, ústava a zákony. Jak bylo diskutováno v první kapitole, Lukašenko udělal vše pro to, aby se stal jediným centrem moci v Bělorusku. Mnoho opozičních vůdců bylo posláno do vězení, někteří z nich buď zmizeli, nebo byli zabiti. Udělal vše, co bylo v jeho silách, aby zůstal u moci. Jako výsledek – Lukašenko je hlavním aktérem

---

²³⁹ FOCUS. Rossiiskie siloviki pytali uchastnikov aksii protesta v Belarusi v 2020 godu. In: *Focus.ua* [online]. 6. 10. 2021 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://focus.ua/voennye-novosti/494687-rossiyskie-siloviki-pytali-uchastnikov-akciy-protesta-v-belarusi-v-2020-godu-gulagu-net>

²⁴⁰ BOCHAŘOVÁ, S. a A. NIKOLSKIJ. Rossiia gotova okazat – vlastiam Belorussii silovuiu pomoshch. In: *Vedomosti.ru* [online]. 28. 8. 2020 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2020/08/27/838017-rossiya-belorussii>

moderního Běloruska. Během své politické kariéry on se zabýval zachováním sebe a svého režimu. To potvrzuje i jeho politika rovnováhy mezi Moskvou a Západem, zpomalující plnou integraci Běloruska s Ruskem. Potvrzuje to i jeho projev k dělníkům, kdy oznámil, že dokud nebude zabit, žádné další volby nebudou

4.3.3 Opozice

Opozice i přes úspěšný průběh prezidentské kampaně nedokázala protest koordinovat. Hlavní opoziční aktéři byli buď zatčeni, nebo vyhoštěni ze země. Následně byl jejich vliv na protest spíše symbolický než praktický.

Po zfalšovaných volbách 2020 v Bělorusku následoval nedostatek jasné koordinace uvnitř opozice. Demokratické struktury vznikaly chaoticky a bez jasného cíle. V situaci po volbách v roce 2020 opozice potřebovala kompaktní vyjednávací skupinu pro předání moci, ale vznikla koordinační rada pro předání moci, ve které bylo několik desítek lidí. Tato struktura nemohla mít politickou moc a vliv. A proces tvorby trval nějaký čas.

Členové opozice neměli žádný jasný plán protestu. Sjedený štáb opozice vyzval k ochraně svých hlasů, ale přímo neuvedl, jak a kdy tak učinit.

Fenomén Cichanouské se mohl stát důvodem neúspěchu protestu. Nebyla profesionální političkou a její cesta ke kandidátce na prezidenta a důvody, proč ke kandidatuře přistoupila, přitom dokázaly zmobilizovat velkou část společnosti, aby ji ve volbách podpořila. Nyní nelze posoudit, zda její neprofesionalita byla důvodem, že nemohla převzít odpovědnost za protest, ale zároveň je důležité poznamenat, že v této situaci lidé volili Cichanouskou jako prostou ženu, která nebojovala o moc, ale prosazovala nové volby a propuštění politických vězňů. V současné situaci v Bělorusku je těžké posoudit, zda by profesionální politik dokázal vést stejnou prezidentskou kampaň a mobilizovat obyvatelstvo.

Na druhou stranu je důležité pochopit, že v Bělorusku nejsou podmínky pro rozvoj opozice. Opoziční strany nejsou v parlamentu téměř zastoupeny a mnoho opozičních politiků je ve vězení nebo v exilu. Proto stojí za zmínku odvaha nových opozičních vůdců, kteří se dokázali během prezidentské kampaně sjednotit a motivovat společnost k protestům. Také nepřítomnost opozice při koordinaci protestu ukázal na nezávislost Bělorusů a obrození občanské společnosti. Navzdory všeobecné podpoře, reálné možnosti opozice byli omezené úřady a neumožnily opozici aktivněji jednat a koordinovat protest.

Závěr

Provedená studie analyzuje nenásilnou revoluci v Bělorusku 2020 a její předpoklady, bezprostřední příčiny, výsledky a také důvody neúspěchu.

Práce poukazuje na přímé spojení politického režimu, který se během Lukašenkova prezidentství vybudoval, s výsledky revoluce v Bělorusku. Vertikála moci ve spolupráci s represivním aparátem je hlavním důvodem stability Lukašenkova režimu a neúspěchu běloruského protestu.

Na základě analýzy lze dojít k závěru, že optimistické výsledky studií Chenoweth a Stephan z roku 2008 se na příkladu Běloruska nepotvrdily. Běloruští demonstranti používali různé taktiky, strategie a metody nenásilného odporu, popsané v knize Gene Sharpa. Navzdory tomu protest nebyl úspěšný. Výsledek běloruských protestů lze vysvětlit adaptací moderních autoritářských režimů na vnitřní hrozby, které později v roce 2017 popsala Enrika Chenoweth. Současné autoritářské režimy, jako je Bělorusko, se dokázaly přizpůsobit pravděpodobnosti nenásilných revolucí a také našly způsoby, jak jim čelit, jako jsou provokace, blokování ulic, vypínání internetu, využití digitální stopy po demonstrantech k represí atd.

Práce ukazuje míru vlivu emocí na politické jednání. Emoce se staly nejprve hnací silou protestu, a poté příčinou neúspěchu. Motivací protestujících byly emoce rozhořčení ze zatčení opozičních kandidátů, šok z výsledků voleb, emoce štěstí, svobody a jednoty při masových akcích. První, druhá a třetí vlna represe vyvolaly emoce napomáhající rozvoji protestu. Čtvrtá vlna, charakteristická masivností a krutostí, však dokázala vyvolat emoci strachu a rezignaci na stávající vládu. Na základě informací shromážděných v této práci lze dojít k závěru, že teorie, kterou používá Mark Lichbach, je potvrzena praktickými výsledky, které pozorujeme v Bělorusku: během Pochodu svobody dne 16. srpna 2020 bylo v Minsku 500 tisíc účastníků a v celém Bělorusku více než milion lidí, zatímco na pochod „Jdu ven“ dne 15. listopadu 2020 se sešlo ne více než 10 tisíc lidí. Jak vládní represe pokračují, emoce, které vyvolaly protest, hněv, pocit jednoty atd., se mění ve strach a na oplátku lidé ztrácejí naději na úspěch.

Důvody neúspěchu revoluce 2020 byly propojené taktiky tří politických aktérů. Demonstranti zvolili taktiku nenásilného samoorganizovaného protestu a metody nenásilného odporu, opozice se neujala role organizátorů protestu, ale zůstala symbolem. Lukašenko zvolil taktiku skládající se z různých vln represe. Neúplná mobilizace společnosti přímo souvisela s politickým režimem vybudovaným v Bělorusku a nízkou participací Bělorusů v politickém životě.

Nepřipravenost struktur ze strany jak vlády, tak i opozice blokovala úspěch protestu. Za 26 let Lukašenkovy vlády v Bělorusku se v prezidentské struktuře neobjevil žádný silný politik, který by se mohl postavit proti režimu a ovlivnit protest. S tím souvisí závislost mocenských struktur na Lukašenkově režimu a jejich neochota přejít na stranu lidu. Opozici se také nepodařilo vytvořit strukturu schopnou vzít moc do svých rukou a udržet ji až do příštích voleb. Lukašenko vybudoval mocenskou vertikálu, ve které o ničem nerozhoduje názor lidu. V Bělorusku pokojný protest nikdy nebude úspěšný bez podpory ze strany armády.

Nekoordinovaný protest nemohl stát proti režimu silou, ale počtem a upřímností účastníků. Úroveň samoorganizací společnosti lze označit za obrození občanské společnosti v Bělorusku.

Střet moci a opozice v kontextu Běloruska již nebyl na úrovni legitimacy, ale zredukoval se na střet sil. Jestliže v případě úspěšných nenásilných revolucí armáda protestující podporovala, protože jenom lidé potvrzují legitimitu moci, ale běloruský příklad ukazuje na absenci možného legitimního scénáře. Lukašenkově autoritářskému režimu se podařilo zcela monopolizovat armádu a donucovací orgány, vytvořit pro ně privilegované podmínky, které garantují jeho bezpečnost. Proto došlo ke střetu síly: běloruskému nenásilnému protestu a donucovacích orgánů a armády, chránících garanta jejich stability. Lze dojít k závěru, že v současné situaci v Bělorusku není možné odstranit Lukašenkův režim legitimním způsobem a nenásilným protestem.

Bibliografie

Knihy

ANALYTIC GROUP. *Belaruskaja palitičnaja systema i prezidentskyja vybary 2001 hoda: Analytic articles. Center of democracy in Eastern Europe.* Warsaw: Białystok, 2001. ISBN 83-916658-0-1.

BULHOKOU, V. a V. SILICKI, ed. *Belaruskaja palitychnaja scena i prezidentskija vybary 2006.* Institute of Belarusian Studies in Vilnius, 2007. ISBN 978-80-86961-24-8.

INBAR, E., SHEFFER, G. (Eds.). *The National Security of Small States in a Changing World* (1st ed.). Routledge, 1997. ISBN 9781315036748

JANDJUK, V. Bělorusko. In: KUBÁT, M. et al. *Politické a ústavní systémy středovýchodní Evropy.* Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 36–59. ISBN 80-86432-90-4.

LINZ, J. J. *Totalitarian and Authoritarian Regimes.* Boulder and London: Lynne Rienner Publishers, 2000.

MACADAM, D., C. TARROW a S. TILLY. *Dynamics of Contentious.* Cambridge: Cambridge University Press, 2004. ISBN 0521011876.

SANNIKAŮ, A. *My Story: Belarusian Amerikanka Or Elections Under Dictatorship.* Minneapolis: East View Press, 2015. ISBN 9781879944848.

SHARP, G. *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation.* 4th ed. Cambridge: Albert Einstein Institution, 2010. ISBN 9781880813096.

ŠEREMET, P. a S. KALINKINA. *Slučajnyj prezident.* St Petersburg: Limbus Press, 2004. ISBN 5-8370-0116-6.

TILLY, C. Repression, Mobilization, and Explanation. In: DAVENPORT, C., H. JOHNSTON a C. MUELLER. *Repression and mobilization.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005. ISBN 0-8166-4426-8.

TILLY, C. *From mobilization to revolution.* Boston: Addison-Wesley, 1978. ISBN 9780201075717.

TILLY, C. *Regimes and Repertoires.* Chicago: University of Chicago Press, 2006. ISBN 9780226803531.

VOLAKHAVA, L. Postavení prezidenta v Bělorusku. In: MLEJNEK, J. et al. *Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2011, s. 298. ISBN 978-80-87404-11-9.

Odborné články

BARANY, Z. “Comparing the Arab Revolts: The Role of the Military”. *Journal of Democracy*, 2011, 22(4), 28–29. ISSN 1086-3214.

BRANTLY, A. F. From Cyberspace to Independence Square: Understanding the Impact of Social Media on Physical Protest Mobilization During Ukraine’s Euromaidan Revolution. *Journal of Information Technology & Politics*, 2019, 16(4), 360–378. DOI: 10.1080/19331681.2019.1657047.

CAREY, S. C. The Dynamic Relationship Between Protest and Repression. *Political Research Quarterly*, 2006, 59(1), 1–11. DOI: 10.1177/1065912906059001.

DRAHOKOUPIL, Š. Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie. *Politologická revue*, 2014, (20)1, 3–26. ISSN 1211-0353.

ELLEFSSEN, R. a S. SANDBERG. Black Lives Matter: The Role of Emotions in Political Engagement. *Sociology*, 2022, 56(6), 1103–1120. DOI: 10.1177/00380385221081385.

ESCRIBÀ-FOLCH, A. Repression, political threats, and survival under autocracy. *International Political Science Review*, 2013, 34(5), 543–560. DOI: 10.1177/0192512113488259.

FLAM, H. *Mosaic of Fear: Poland and East Germany before 1989*. Boulder, CO: East European Monographs, 1998. ISBN 9780880334068.

GALTUNG, J. Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research* [online]. 6(3), 167–191 [cit. 2023-07-19]. ISSN 0022-3433. Dostupné z: https://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%202015%20readings/IPD%202015_7/Galtung_Violence,%20Peace,%20and%20Peace%20Research.pdf

GOODWIN, J. a S. PFAFF. Emotion work in high-risk social movements: Managing fear in the U.S. and East German civil rights movements. In: GOODWIN, J., J. M. JASPER a F. POLLETTA (eds). *Passionate Politics: Emotions and Social Movements*. Chicago: University of Chicago Press, 2001, s. 286–300. ISBN 9780226303987.

HLAVÁČEK, P. a J. HOLZER. Lukašenkovo Bělorusko. Případová Studie nedemokratického režimu. *Středoevropské politické studie*, 2005, 7(4), 409–427. ISSN 1212-7817.

- CHENOWETH, E. 2013. “Why Civil Resistance Works: The Future of Nonviolent Conflict.” In: *Non-Violence, Peacebuilding and Reconciliation*, edited by J. Kurzcwski. Warsaw: Lech Walesa Institute and Univ. of Warsaw. DOI:10.1162/isec.2008.33.1.7
- CHENOWETH, E. a M. J. STEPHAN. *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*. New York: Columbia University Press, 2011. ISBN 9780231156820.
- CHENOWETH, E. Trends in Nonviolent Resistance and State Response: Is Violence Towards Civilian-based Movements on the Rise? *Global Responsibility to Protect*, 2017, 9(1), 86–100. DOI: 10.1163/1875984X-00901006.
- JASPER, J. M. The emotions of protest: Affective and reactive emotions in and around social movements. *Sociological Forum*, 1998, 13, 397–424. DOI: 10.1023/A:1022175308081.
- JASPER, J. M. Choice points, moral batteries, and other ways to find strategic agency at the micro level. In: MANEY, G. M. et al. *Strategies for Social Change*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012, s. 23–42. ISBN 978-0-8166-7289-9.
- KHETSELIUS, V. *Sotsialnye seti kak instrument politicheskoy kommunikatsii* [online]. Sociologicheskie nauki [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-seti-kak-instrument-politicheskoy-kommunikatsii/viewer>
- KOKTYŠ, K. Belarus posle vyborov: emotsii vyplesnulis. In: *Russiancouncil.ru* [online]. 8. 9. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/belarus-posle-vyborov-emotsii-vyplesnulis/?sphrase_id=93651612
- MARKUS, U. Belarus. In: BEACHÁIN, D. Ó a A. POLESE. *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and failures*. Oxfordshire: Routledge, 2010, s. 124-125. ISBN 978-0-203-84895-1.
- NAGORNYAK, K. Aktivnost' oppozicionnyh Telegramkanalov i povedenčeskij faktor polzovatelej Google kak metod issledovanija protestov v Belorussii 2020 goda. *RUDN Journal of Political Science*, 2021, 23(1), 60–77. DOI: 10.22363/2313-1438-2021-23-1-60-77
- NAVUMAU, V. a O. MATVEIEVA. The gender dimension of the 2020 Belarusian protest: Does female engagement contribute to the establishment of gender equality? *New Perspectives*, 2021, 29(3), 230–248. DOI: 10.1177/2336825X211029126.
- NIKOLAYENKO, O. ‘I am tired of being afraid’: Emotions and protest participation in Belarus. *International Sociology*, 2021, 37(1), 78–96. DOI: 10.1177/02685809211023051.

RANSAN-COOPER, H., S. A. ERCAN a S. DUUS. When anger meets joy: How emotions mobilise and sustain the anti-coal seam gas movement in regional Australia. *Social Movement Studies*. 2018, 17(6), 635–657. DOI: 10.1080/14742837.2018.1515624.

SIMPSON, B., R. WILLER a M. FEINBERG. Does Violent Protest Backfire? Testing a Theory of Public Reactions to Activist Violence. *Socius*, 2018, 4. DOI: 10.1177/2378023118803189.

SMISHENKO, R. Problemy integratsii Rossii i Belarusi. *Cyberleninka.ru* [online]. S. 75 [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-integratsii-rossii-i-belarusi/viewer>

SUZDALCEV A. Krizis Sojuznogo gosudarstva Belorussii i Rossii. *Mirovaja èkonomika i meždunarodnye otnošenija*, 2020, 64(3), 56–67. DOI: 10.20542/0131-2227-2020-64-3-56-67.

SUZDALCEV, A. Belorusskaya revolyutsiya reaktsiya Rossii. *Political Transition Crises.*, 44-58. DOI: 10.20542/2307-1494-2021-1-44-59.

ZINOVEV, V. a E. TROICKIJ. VNEŠNAJA POLITIKA BELORUSSII (1992–2017 gg.): MALOE GOSUDARSTVO NA GEOSTRATEGIČESKOM RAZLOME*. *Slavjanskij mir v uslovijah sovremennyh vyzovov*. 2017, 50(4), 123–133. DOI: 10.17223/18572685/50/8.

Internetové zdroje

ALECHNOVICH, A. Uchastie Belarusi v proekte Evrosojuzza “Vostochnoe partnerstvo” budet v ljubom sluchae vygodno dlja strany. In: *Web.archive.org* [online]. 4. 5. 2009 [cit. 2022-05-16]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140720222608/http://news.by.org/by/2009/05/07/text7291.htm>

Archiv kanálu Strana dlja žizni. *Youtube* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/@stranzhizni>

ASTAPENKO, V. A. Evropejskaja politika sosedstva i programma Vostočnogo partnerstva / V. A. Astapenko, T. N. Mihaleva // Aktual'nye problemy meždunarodnyh otnošenij i global'nogo razvitija : sb. nauč. st. / Belorus. gos. un-t. – Minsk, 2016. – Vyp. 4. – S. 221–227.

ATASUNCEV, A. Glavnym protivnikom Lukašenko na vyborah stala Svetlana Tihanovskaja. In: *Rbc.ru* [online]. 17. 7. 2020 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/politics/17/07/2020/5f10bd1b9a7947fde169a3a0>

BELTA. Podavljajushee bol'shinstvo zhitelej Belarusi vladejut belorusskim jazykom – socissledovanie. In: *Archive.ph* [online]. 18. 9. 2009 [cit. 2022-05-14]. Dostupné z: <https://archive.ph/20120729222626/http://www.belta.by/ru/news/society?id=422619>

BBC NEWS. Vybory v Belarusi: na miting Svetlany Tihanovskoj v Minske sobralis' desjatki tysjač. In: *Bbc.com* [online]. 30. 7. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/news-53602406>

BBC. Belarus': Babariko otkazano v registracii kandidatom v prezidenty. On sčitalsja osnovnym sopernikom Lukašenko. In: *Bbc.com* [online]. 14. 7. 2020 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/news-53369759>

BBC. Kto takaja Nina Baginskaja, stavšaja simvolom protestov v Belarusi? In: *Bbc.com* [online]. 4. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/media-54030963>

BBC. Minsk ob"javil o zaderžanii 32 bojcov "ČVK Vagnera." Čto ob ètom izvestno. In: *Bbc.com* [online]. 29. 7. 2020 [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/features-53570937>

BBC. Protesty v Belarusi: počemu studenty i prepodavateli vyhodjat na akcii? In: *Bbc.com* [online]. 4. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/media-54035570>

BELARUS. Prezidentskie vybory-2020 v Belarusi: CIK zaregistroval 15 iniciativnyh grupp po vydviženiju kandidatov v Prezidenty Belarusi. In: *Belarus.by* [online]. 20. 5. 2020 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://www.belarus.by/ru/press-center/belarus-presidential-election-news/tsik-zaregistroval-15-initsiativnyx-grupp-po-vydvizheniju-kandidatov-v-prezidenty-belarusi_i_0000113114.html

BELSAT DOC. An ordinary president. In: *Youtube.com* [online]. 28. 6. 2021 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=8KwoCW1rOZk&t=1769s&ab_channel=%D0%91%D0%95%D0%9B%D0%A1%D0%90%D0%A2DOC

BELTA. Posledstvija avarii na ČAÈS dlja Belarusi. K 35-letiju černobyľ'skoj katastrofy. In: *Belta.by* [online]. 21. 4. 2021 [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: <https://www.belta.by/infographica/view/posledstvija-avarii-na-chaes-dlja-belarusi-k-35-letiju-chernobyľskoj-katastrofy-24608#bounce>

BOCHAŘOVÁ, S. a A. NIKOLSKIJ. Rossiia gotova okazat – vlastiam Belorussii silovuiu pomoshch. In: *Vedomosti.ru* [online]. 28. 8. 2020 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2020/08/27/838017-rossiya-belorussii>

BUKCHIN, A. Lukašenko: v Belorussii nikogda ne budet "majdana." In: *Ria.ru* [online]. 29. 1. 2015 [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://ria.ru/20150129/1044867174.html>

BYSOL. Fond sportivnoj solidarnosti. *Bysol.org* [online]. © 2022 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://bysol.org/ru/initiatives/sport/>

CURRENT TIME. Terakt bez motiva i prigovor za 3,5 mesjaca. 11 aprilja 2011 goda v minskom metro proizošel mošnyj vzryv. In: *Currenttime.tv* [online]. 9. 4. 2021 [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://www.currenttime.tv/a/belarus-minsk-metro-explosion/31193547.html>

CIS. Sojuznoe gosudarstvo Belarusi i Rossii (spravka MID Rossii). In: *E-cis.info* [online]. 8. 11. 2021 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://e-cis.info/news/568/95987/>

COORDINATION COUNCIL FOR THE TRANSFER OF POWER [online]. [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://rada.vision/en>

DELFINOV, A. a S. ROMAŠENKO. Protesty v belarusi v minske ozhidaetsja subbotnij zhenskij marsh i rajonnye-shestvija. In: *Dw.com* [online]. 19. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/protesty-v-belarusi-v-minske-ozhidaetsja-subbotnij-zhenskij-marsh-i-rajonnye-shestvija/a-54983607>

DETTMER, J. Belarus': «tapočnaja revoljucija». In: *Golosameriki.com* [online]. 22. 6. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.golosameriki.com/a/belarus-svetlana-tsikhanouskaya-lukashenko/5472895.html>

DW. Belarus. *Dw.com* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/belarus/t-38384925>

DW. Koronavirus v Belarusi. Chto izmenilos- za dva goda pandemii? In: *Dw.com* [online]. 9. 2. 2022 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/koronavirus-v-belarusi-chto-izmenilos-za-dva-goda-pandemii/a-60713970>

EDMONDS, D. How many people does it take to oust a political leader? In: *Bbc.com* [online]. 19. 9. 2020 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/stories-54142487>

EURORADIO. Cepkalo: "osobyje otnošeniya s Rossiej" i "russkij jazyk — naše dostojanie". In: *Euroradio.fm* [online]. 21. 5. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://euroradio.fm/ru/cep-kalo-osobyje-otnošeniya-s-rossiej-i-russkiy-yazyk-nashe-dostoyanie>

- EURORADIO. Gruzchik napisal na dome omonovcev na rabote nasilovat doma celovat. In: *Euroradio.fm* [online]. 7. 10. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://euroradio.fm/ru/gruzchik-napisal-na-dome-omonovcev-na-rabote-nasilovat-doma-celovat>
- EURORADIO. Veronika Cepkalo predlozhila opponentam vlasti opoznavatelnyy znak. In: *Euroradio.fm* [online]. 20. 7. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://euroradio.fm/ru/veronika-cepkalo-predlozhila-opponentam-vlasti-opoznavatelnyy-znak>
- FOCUS. Rossiiskie siloviki pytali uchastnikov aksii protesta v Belarusi v 2020 godu. In: *Focus.ua* [online]. 6. 10. 2021 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://focus.ua/voennye-novosti/494687-rossiyskie-siloviki-pytali-uchastnikov-akciy-protesta-v-belarusi-v-2020-godu-gulagu-net>
- FREEDOM HOUSE. Freedom in the World — Belarus Country Report. freedomhouse.org. [online]. © 2023 [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/belarus>
- GUNKEL, E. Belarus': hristiane iz raznyh stran podderzhali protestujuših. In: *Dw.com* [online]. 25. 11. 2020 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/belarus-hristiane-iz-raznyh-stran-podderzhali-protestujushih/a-55729057>
- HOVHANNISYAN, A. Lyudi perestali verit televideniyu perestali nas smotret. In: *Meduza.io* [online]. 18. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2020/08/18/lyudi-perestali-verit-televideniyu-perestali-nas-smotret>
- CHARTA '97. Obsenacionalnyj Marš za Svobodu v Belarusi. In: *Juqt1r.c97.org* [online]. 16. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://juqt1r.c97.org/ru/news/2020/8/16/389645/>
- ILYASH, I. Kakovy predely političeskoj ottepeli v Belarusi? In: *Belrynok.by* [online]. 1. 4. 2016 [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://www.belrynok.by/2016/04/01/kakovy-predely-politicheskoy-ottepeli-v-belarusi/>
- INTERFAX. V Belorussii zaderžali členov iniciativnyh grupp protivnikov Lukašenko. In: *Interfax.ru* [online]. 16. 6. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.interfax.ru/world/713276>
- ITOGI PEREPISI NASELENIJa RESPUBLIKI BELARUS' 2019 GODA: Statističeskij sbornik* [online]. Nacional'nyj statističeskij komitet Respubliki Belarus', 2021 [cit. 2023-07-18]. ISBN 978-985-7239-41-2. Dostupné z: <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/e2c/jpupn3rl7trtmxepj6vmh07qy6u5o09i.pdf>

Kakovy predely političeskoj ottepeli v Belarusi? Obzor-Hronika narušenij prav čeloveka v Belarusi v 1999 godu [online]. In: spring96.org. [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: https://spring96.org/files/reviews/ru/1999_review_ru.pdf

KALDOR, L. Power to the Flower. In: *Wonderground.press* [online]. 14. 5. 2014 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://wonderground.press/culture/power-flower/>

KALJUKOV, E. Sopernika Lukašenko Babariko zaderžali za «protivopravnuju dejatel'nost'». In: *Rbc.ru* [online]. 18. 6. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/politics/18/06/2020/5eeb77239a794748c32c8638>

KARACH, O. Zverstva belorusskikh silovikov: pochemu oni takie. In: *Lrt.lt* [online]. 14. 2. 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1615179/ol-ga-karach-zverstva-belorusskikh-silovikov-pochemu-oni-takie>

KOZENKO, A. Revoljucija nesbyvšihsja nadežd. Kak Belarus' za god prošla put' ot massovyh demonstracij k repressijam. In: *Bbc.com* [online]. 9. 8. 2021 [cit. 2023-07-23]. <https://www.bbc.com/russian/features-58016427>

KUHANOVICĀ, B. Referendum-1996. Krah sistemy sderžek i protivovesov. In: *Reform.by* [online]. 23. 2. 2022 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://reform.by/298342-refendum-1996-krah-sistemy-sderzhek-i-protivovesov>

LOVETSKY, D. My nemnogo bolee smelye chem pravoslavnaya tserkov. In: *Meduza.io* [online]. 29. 8. 2020 [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2020/08/29/my-nemnogo-bolee-smelye-chem-pravoslavnaya-tserkov>

MAZHEYKA, V. Lozungi protestov v belarusi 2020. In: *Belinstitute.com* [online]. 8. 2. 2021 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://belinstitute.com/be/article/lozungi-protestov-v-belarusi-2020>

MEDUZA. Kandidatu v prezidenty Belorussii Viktoru Babariko pred"javili ugovnoe obvinenie. In: *Meduza.io* [online]. 20. 6. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://meduza.io/news/2020/06/20/kandidatu-v-prezidenty-belorussii-viktoru-babariko-pred-yavili-ugolovnoe-obvinenie>

MELNIČUKOVÁ, T. Lukašenko obvinil Moskvu vo lži i poobešal ne dopustit' revoljucii. In: *Bbc.com* [online]. 4. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/news-53649256>

MEŠČERJAKOVÁ, K. a J. SPIRIN. Posle vyborov v Belarusi protestujut daže svjašenniki. In: *Babel.ua* [online]. 11. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://babel.ua/ru/texts/50928-vsyakoe-delo-bog-privedet-na-sud-posle-vyborov-v-belarusi-protestuyut-dazhe-svyashchenni-ki-ih-zaderzhivayut-byut-no-oni-prodolzhayut-pomogat-vot-istoriya-protestanta-nikolaya-melyanca>

MINZDRAV. V Belarusi zaregistrovan pervyi zavoznoi sluchai koronavirusa. Ministerstvo zdavookhraneniia Belorussii. In: *Minzdrav.gov.by* [online]. 28. 2. 2020 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <http://minzdrav.gov.by/ru/sobytiya/v-belarusi-zaregistrovan-zavoznoy-sluchay-koronavirusa/>

NASHA NIVA. Za kago b vy pragalasavali na vybarah, kali b tam ličyli galasy? In: *Nashaniva.com* [online]. 20. 5. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://nashaniva.com/?c=poll&i=958>

NECHEPURENKO, I. In Belarus, Women Led the Protests and Shattered Stereotypes. In: *Nytimes.com* [online]. 11. 10. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2020/10/11/world/europe/in-belarus-women-led-the-protests-and-shattered-stereotypes.html>

OFP-TV. PRA NAS! Ostavit' v bjuulletene odnogo Lukašenko. STOP TARAKAN! In: *Youtube.com* [online]. 26. 5. 2020 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VudVKVT_IRI&list=PLjDrmJKLzrjutrd_wKzFnjmSO_3kLDiPs&index=393&ab_channel=%D0%9E%D0%93%D0%9F-%D0%A2%D0%92

Ograničenie političeskikh i graždanskikh prav graždan posle prezidentskikh vyborov 2010 g. *INTERNATIONAL FEDERATION FOR HUMAN RIGHTS* [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.fidh.org/IMG/pdf/rapport_Belarus_RUS_web.pdf

OLINER. Posle včerašnih protestov v Belarusi načali uvol'njat' zavodčan. In: *Realt.onliner.by* [online]. 27. 10. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://realt.onliner.by/2020/10/27/bastuyushhie-belarusnefti-uvoleny>

OPENDATA. Referendумы v Belarusi. *Opendata.by* [online]. © 2023 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://opendata.by/blog/745>

PALAŠČÁKOVÁ, P. Lukašenko odstavil a pozavíral muže, tak se proti němu postavily ženy. In: *E15.cz* [online]. 30. 7. 2020 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/lukasenko-odstavil-a-pozaviral-muze-tak-se-proti-nemu-postavily-zeny-1371963>

PAVLJUČENKO-PAVLJUK, N. Aktery protiv gosudarstva. Sotrudniki Kupalovskogo teatra o belorusskikh protestah. In: *Snob.ru* [online]. 28. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://snob.ru/entry/197090/>

PEOPLES. Valerij Cepkalo. Biografija. In: *Peoples.ru* [online]. 7. 2. 2021 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://www.peoples.ru/state/statesmen/valeriy_tsepka/

Petice dostupná z <https://www.change.org>

Po sostojaniju na 23. ijulja v Belarusi priznany političeskimi zaključennymi 1473 čeloveka. *Spring96.org* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://prisoners.spring96.org/ru> - nutno konkretizovat odkaz

POLITRING. Tadeush Kondrusevich zayavil o namerenii podat proshenie ob otstavke v blizhayshee vremya.html. In: *Politriring.com* [online]. 11. 12. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://politriring.com/country/38695-https://politriring.com/country/38695-tadeush-kondrusevich-zayavil-o-namerenii-podat-proshenie-ob-otstavke-v-blizhayshee-vremya.html.html>

POŽIDAEV, E. Belorusskij krizis: deval'vacija Lukašenko. In: *Eadaily.com* [online]. 29. 12. 2016 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://eadaily.com/ru/news/2016/12/29/beloruskiy-krizis-devalvaciya-lukashenko>

PRESS SERVICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF BELARUS. Gosudarstvennoe ustrojstvo Belarusi. *President.gov.by* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: <https://president.gov.by/ru/president/detjam/gosudarstvennoe-ustrojstvo>

REFORM. Zaderžali lidera partii «Narodnaja Gramada» Nikolaja Statkeviča. In: *Reform.by* [online]. 31. 5. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://reform.by/136009-zaderzhali-lidera-partii-narodnaja-gramada-nikolaja-statkevicha>

REFORM. Ženšhina s paketom na učastke №17 v Minske vylezla čerez okno vtorogo ètaža. In: *Reform.by* [online]. 9. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://reform.by/153980-zhenshhina-s-paketom-na-uchastke-17-v-minske-vylezla-cherez-okno-vtorogo-jetazha/amp>

SOTNIK, E. Čto Garavskij rasskazal ob ubijstve Zaharenko ego dočeri. Deutsche Welle. In: *Dw.com* [online]. 17. 2. 2020 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.dw.com/ru/emy-streljali-v-spinu-čto-uchastnik-ubijstva-zaharenko-rasskazal-ego-dočeri/a-52383506>

SPRING96. Maria Kolesnikova. *Spring96.org* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://prisoners.spring96.org/ru/person/maryja-kalesnikava>

- SPRING96. Sergej Tichanovskij. *Prisoners.spring96.org* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://prisoners.spring96.org/ru/person/siarhiej-cichanouski>
- SURKOVA, L. Čem belorusskij protest otlišaetsja ot ukrainskogo Majdana. In: *M.vz.ru* [online]. 12. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://m.vz.ru/world/2020/8/12/1054477.html>
- SVADOBA. «Marš nedarmaedaŭ» u Vicebsku, Babrujsku, Baranavičah i Beras'ci. In: *Svadoba.org* [online]. 26. 2. 2017 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.svaboda.org/a/28333486.html>
- SVITÁK, M. Lukašenko nabízí na koronavirus saunu, traktor, hokej a vodku. Lidé s prevencí nečekají na režim. In: *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 3. 4. 2020 [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3071466-lukasenko-nabizi-na-koronavirus-saunu-traktor-hokej-a-vodku-lide-s-prevenci-necekaji-na>
- ŠAMANSKÁ, A. a J. GALKIN. Oskorbitel'nyj slovar': kak Lukašenko nazывaet svoih opponentov i prostyh belorusov. In: *Currenttime.tv* [online]. 27. 8. 2020 [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: <https://www.currenttime.tv/a/30805267.html>
- TAIROV, R. «Poka vy menja ne ubjete, drugih vyborov ne budet»: Lukašenko otverg trebovanie protestujusih o perevyborah. In: *Forbes.ru* [online]. 17. 8. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.forbes.ru/newsroom/obshchestvo/407209-poka-vy-menya-ne-ubete-drugih-vyborov-ne-budet-lukashenko-otverg>
- THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. Democracy Index 2022. *Eiu.com* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/>
- THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Brazilians act to end military rule (Diretas Já) 1983-84. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/brazilians-act-end-military-rule-diretas-j-1983-84>
- THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Czechoslovakians campaign for democracy (Velvet Revolution), 1989. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/czechoslovakians-campaign-democracy-velvet-revolution-1989>
- THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Georgians overthrow a dictator (Rose Revolution), 2003. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné

z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/georgians-overthrow-dictator-rose-revolution-2003>

THE GLOBAL NONVIOLENT ACTION DATABASE. Nonviolent intervention in Philippines during military clash, 1986. *Nvdatabase.swarthmore.edu* [online]. © 2023 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/nonviolent-intervention-philippines-during-military-clash-1986>

VASJUKOVIČ, R. "V rot ruku zasunuli i čeljust' ottjanuli, čtoby ne kričal." V Belarusi žurnalisti trebujut prekratit' davlenie na SMI. In: *Currenttime.tv* [online]. 20. 7. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.currenttime.tv/a/belarus-elections-censorship/30739917.html>

VIASNA. Human rights situation in Belarus: August 2020. In: *Spring96.org* [online]. 3. 12. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <http://spring96.org/en/news/99352>

VIASNA. Human rights situation in Belarus: November 2020. In: *Spring96.org* [online]. 2. 9. 2020 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <http://spring96.org/en/news/100777>

VIASNA. Sobrali informaciju o pogibših vo vremja massovyh akcij protestai. In: *Spring96.org* [online]. 2. 9. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://spring96.org/ru/news/99348>

Výsledky prezidentských voleb v Belorusku. Dostupné z: <https://rec.gov.by>

ZABLOTSKI, K. Jak zbivali deputatau 20 gadou tamu. In: *Racyja.com* [online]. 5. 6. 2015 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.racyja.com/palityka/yak-zbivali-deputatau-20-gadou-tamu/>

ZRŮST, T. Od učitelky angličtiny k hlavní tváři opozičního hnutí v Bělorusku. Kdo je Svjatlana Cichanouská? In: *Irozhlaz.cz* [online]. 13. 8. 2020 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.irozhlaz.cz/zpravy-svet/svjatlana-cichanouska-profil-belorusko-prezident-kampan_2008130728_tzr

CHARTER 97. Antilukašenkovskij miting v Minske sobral 500 tysjač čelovek. In: *Juqt1r.c97.org* [online]. 16. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://juqt1r.c97.org/ru/news/2020/8/16/389784/>

Výzkumy

CSBT SATIO. Issledovanie kak zhiteli Belarusi reagirujut na koronavirus. In: *Satio.by* [online]. 1. 4. 2020 [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <https://satio.by/novosti/issledovanie-kak-zhiteli-belarusi-reagirujut-na-koronavirus/>

KORSHUNOV, G. Gorizontaľ'nye svjazi: čto ostalos' ot teh struktur samoorganizacii, kotorye vznikli v 2020 godu. *Narodny opros spolu s Center novych myšlenek* [online]. červen 2022, 2 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://newbelarus.vision/>

KORSHUNOV, G. a M. KUDREVICH. Kollektivnaja travma Belaruskogo obschestva: Masshtaby i varianty prorabotky. *Výzkum Centra nových myšlenek. Prosinec 2022* [online]. S. 13 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://newbelarus.vision/>

Právní dokumenty

108th Congress (2003-2004). *H.R.854 - Belarus Democracy Act of 2004*. <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/house-bill/854/text:congress.gov,2004>.

Dogovor o sozdanii soyuznogo gosudarstva. *Information Analysis Portal of the Union State* [online]. [cit. 2023-07-14]. Dostupné z: soyuz.by

IZBIRATEL'NYJ KODEKS RESPUBLIKI BELARUS' 11 fevralja 2000 g. № 370-Z. *Reformation* [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk0000370>

KONSTITUCIJA RESPUBLIKI BELARUS' 1994 GODA [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by016ru.pdf>

Russian Federation and the Republic of Belarus. (1996) *Dogovor ob obrazovanii Soobshchestva Rossii i Belarusi ot 2 aprelya 1996 g.* [Treaty on Establishing the Community of Russia and Belarus of April 2, 1996]. [Online] Available from: http://www.belrus.ru/law/act/dokumentyi_opredelyayuchie_osnov/dogovor_ob_obrazovanii_soobschestva_rossii_i_.html

Russian Federation and the Republic of Belarus. (1999) *Dogovor o sozdanii Soyuznogo gosudarstva ot 8 dekabrya 1999 g.* [Treaty on Establishing the Union State of December 8, 1999]. [Online] Available from: <http://www.soyuz.by/about/docs/dogovor5>

Vybory prezidenta respubliky Belarus' 19 dekabrya 2010 goda. Doklad po rezul'tatam nezavisimogo nabljudeniya. — MINSK, 11 FEVRALJa 2011 GODA. — S. 4,5. — 41.

Zakon Respubliki Belarus' ot 21 dekabrja 1994 g. №3465-XII "O Verhovnom Sovete Respubliki Belarus'" [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1185.htm>

Přílohy

Příloha 1

	Před referendem roku 1996	Po referendu roku 1996	Běloruská sovětská socialistická republika
Vlajka			
Erb			

Příloha 2

Příloha 3

